

ПОЧУЄМО, ЗРОЗУМІЄМО, ДОПОМОЖЕМО

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет психології, історії та соціології
Кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології

**Підсумкова збірка наукових робіт
студентів та магістрів
факультету психології, історії та соціології
«СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ
ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, РЕАЛІЇ,
ПЕРСПЕКТИВИ»**

Випуск X

Херсон – 2018

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет психології, історії та соціології
Кафедра соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології

ПОЧУЄМО, ЗРОЗУМІЄМО, ДОПОМОЖЕМО

**Підсумкова збірка наукових робіт
студентів та магістрів
факультету психології, історії та соціології**

**«СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОЦЕСИ В
УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

Випуск X

Херсон – 2018

ПОЧУЄМО, ЗРОЗУМІЄМО, ДОПОМОЖЕМО. Підсумкова збірка наукових робіт студентів та магістрів факультету психології, історії та соціології «Сучасні соціально-педагогічні процеси в Україні: тенденції, реалії, перспективи». Випуск Х., 2018. – 121 с.

Друкується за рішенням Вченої ради факультету психології, історії та соціології ХДУ (протокол № 8 від 16.04.2018 р.)

Збірник містить результати оригінальних наукових досліджень, у яких висвітлено основні підходи до розв'язання соціально-педагогічних та соціально-економічних проблем в Україні. Представлені результати можуть бути використані науковцями, аспірантами, педагогами та студентами, а також реалізовані в практичній діяльності соціальних педагогів та працівників

Редакційна рада:

- І.В. Шапошникова** – доктор соціологічних наук, професор, декан факультету психології, історії та соціології ХДУ
- Л.А. Лопатко** – Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- Т.О. Дмитренко** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- В.О. Гуріч** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- С.В. Копилова** – кандидат педагогічних наук, кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- С.К. Костючков** – кандидат політологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки ХДУ
- Т.В. Коршун** – кандидат педагогічних наук, кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- Т.М. Швець** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- О.В. Федорова** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- Т.Г. Вермієнко** – кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ

Відповідальні редактори:

- В.С. Зарецька** – завідувач навчально-методичним кабінетом кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ
- Н.С. Смоляк** – старший лаборант кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології ХДУ

ЗМІСТ

ЧАСТИНА I
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ

Авраменко В. Ф. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ГРУПОВІЙ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ.....	6
Авраменко О. С. ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, У ПАТРОНАТНУ СІМ'Ю.....	9
Берьозкіна О.І. СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОГО ВИКЛЮЧЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	11
Васильковська А. Я. ДИТЯЧА ПРАЦЯ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ.....	13
Вершина А. О. ВПЛИВ ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	15
Голяк М. В. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	17
Горішній В. А. СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-СИРИТ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ.....	19
Грохольська Д. О. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	21
Деміров С. О. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ.....	23
Деркач Ю. О. МІСЦЕ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї У СИСТЕМІ ФОРМ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	25
Кузьміна В.В. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ЗАПОБІЖНИК ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ.....	26
Марчук В. О. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ.....	28
Матвеев В. І. КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЯК ЧИННИК ЙОГО ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	30
Михайліченко К. Г. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ.....	31
Пащенко О. Ю. ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ, ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ.....	33
Польська Ю. В. ВІЛ-ІНФЕКЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА.....	35
Проточенко Т. І. ЮНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА.....	37

Ротонос В. В. ВІРТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «ФЕЙСБУК».....	40
Самчук А. С. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ТРУДОВОЇ АДАПТАЦІЇ.....	42
Сірченко А. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА НА ЕТАПІ ОПТАЦІЇ.....	44
Толопка А. М. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ У СФЕРІ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ.....	46
Федосова М. А. СЕГРЕГАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК ФОРМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ.....	49
Фітьо І. Г. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В ПОХИЛОМУ ВІЦІ.....	50
Халеп А. Г. ОСНОВНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ PR.....	52
Чихун О. В. СОЦІАЛЬНІ КОНФОРМІСТИ. ПРИЧИНИ КОНФОРМНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	54
Шматко Л. В. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» ТА «ВИМУШЕНИЙ ПЕРЕСЕЛЕНЕЦЬ».....	56
Якуба К. В. «ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ» - ПРОФЕСІЙНА «ХВОРОБА» СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	58

ЧАСТИНА II

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Ананійчук А. М. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	61
Анцибор А. О. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТОВНОГО ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	63
Біла О. М. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	67
Герасимчук В.М. ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ.....	69
Денисенко Т. А. ОСОБЛИВОСТІ ВУЛИЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ».....	70
Дорошенко О. С. ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	72
Дубинська Н. О. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОПІКУНСЬКОЮ СІМ'ЄЮ.....	74
Зілінська І. А. ПРОЕКТ ЄДИНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РОКІВ.....	77
Копильчак О. М. ПОНЯТТЯ СТРЕСУ, ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ.....	78

Коробченко К. В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВАЖКОВИХОВУВАНИХ ПІДЛІТКІВ.....	80
Маркова Д. В. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАТРИМКИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	82
Медведєв О.В. ТРУДНОЩІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ УЧИЛИЩІ.....	83
Мозгова Г.В. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	84
Мурашева А. Д. НАСИЛЛЯ В ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА.....	86
Мусаєва С. Н. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ХВОРИМИ НА ДЦП.....	88
Оніщук К. М. НАСТАВНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ.....	91
Пікіна Д. С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО БРОДЯЖНИЦТВА.....	93
Положай М. В. РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ДЕЗАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ ЯК ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	94
Пуляєва Д. В. ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ.....	97
Саморфельд І. В. МЕТОДИ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	98
Сафонова А. С. ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	101
Сидоренко А. В. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	104
Соколова Т.С. ПРИНЦИПИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ.....	107
Супрун Ю. Ю. СИСТЕМА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ.....	108
Терещенко Д. С. ФЕНОМЕН ГІПЕРАКТИВНОСТІ ДИТИНИ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	110
Турова О. І. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ.....	113
Федірко А.В. ПІДЛІТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	115
Черепанова Ю. А. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЛЯ ЩОДО ДІТЕЙ В РОДИНІ..	117
Ширяєв М. С. ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНИМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	119

ЧАСТИНА I
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ

УДК 316.6

В.Ф. Авраменко

**РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА
У ГРУПОВІЙ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ**

Сучасна освіта переживає цілий ряд труднощів, які пов’язані, перш за все, із зміною поглядів суспільства на зміст освіти, її цінності, на роль педагогів і соціальних працівників у навчально-виховному процесі. Серед всіх труднощів та недоліків, які переживає суспільство, є і позитивні моменти. Вони пов’язані, перш за все, з такими тенденціями, як:

- гуманізація підходу до всієї системи навчально-виховного процесу у загальноосвітній та вищій школі;
- підвищення цінності розвитку кожної окремої особистості в умовах освітнього процесу;
- пильна увага до особистості фахівця, до умов його діяльності, рівня професіоналізму, його суспільного статусу [6].

Всі указані позитивні моменти так чи інакше пов’язані і з соціальним працівником як членом колективу, з його самоактуалізацією як особистості і професіонала. Але самоактуалізація, реалізація професіоналізму, орієнтація на успішність роботи фахівця будь-якої освітньої і професійної галузі не може бути здійснена поза його колективної роботи, його спілкування і взаємодії з колегами. Тому проблема групової соціальної взаємодії в межах трудових колективів та функції соціального працівника в ній виступають однією із важливіших умов, які визначають ряд соціально-психологічних якостей особистості та діяльності фахівців [4].

Виходячи із вище описаного, проблема функцій соціального працівника у динаміці групової взаємодії педагогічного колективу школи в сучасних умовах є **актуальною**, так як пов’язана з потребами суспільства в удосконаленні і гуманізації освіти, навчання й виховання підростаючого покоління [1; 2; 5].

Крім того, дана проблема має серйозну основу, пов’язану з потребами практики, і не може роздивлятися у відриві від конкретних життєвих вимог як особистості окремо, так і виробничого (педагогічного) колективу в цілому.

З метою вивчення ролі соціального працівника у груповій взаємодії педагогічного колективу ми провели емпіричне дослідження рівня сформованості групової згуртованості в колективі учителів. Дослідження проводилося в 2017/2018 навчальному році. За базу дослідження обрано загальноосвітню середню школу м. Херсона № 54.

В дослідженні за всіма параметрами групової згуртованості взяли участь 41 педагог. Склад шкільного експериментального колективу – 30 жінок та 11 чоловіків. За стажем роботи група учителів диференціювалась наступним

чином: стаж роботи до 10 років – 21 педагог, 11-20 років – 3 педагоги, 21 рік й більше – 17 педагогів.

Процедура проведення опитування педагогів з визначення індексу групової згуртованості передбачала найбільш швидкий і простий метод її дослідження. В якості такого методу була використана методика «Визначення індексу групової згуртованості» К. Сішора.

Отримали такі результати: – 7 педагогів визначили індекс згуртованості свого колективу як низький; – 7 досліджених визначили індекс згуртованості як середній; – 27 досліджених визначили індекс згуртованості як високий.

Ми проаналізували окремі відповіді опитаних учителів більш докладно. Розподіл відповідей на перше питання був такий: 10 осіб відчують себе членом, частиною колективу; 17 – беруть активну участь у більшості видів діяльності; 11 – беруть участь в окремих видах діяльності; 3 – було складно відповісти.

На друге питання відповіді розподілилися таким чином: 18 осіб дуже цінують свою групу (педагогічний колектив) і бажають працювати тільки в ній; 9 – скоріше залишилися б в ній; 11 чоловік не бачать різниці між своїм колективом та іншими колективами; 3 – складно відповісти.

На третє питання такі відповіді: взаємовідношення між членами своєї групи 20 осіб оцінили як кращі, ніж у більшості інших педагогічних колективах; 19 – приблизно такі, як в інших школах; 2 – не знали, як відповісти.

Відповіді на четверте питання розподілилися так: взаємовідношення учителів школи з учнями 15 осіб розглядають як кращі, ніж в інших школах; 23 – приблизно такими, як в інших школах; 5 – не змогли відповісти.

На останнє, п'яте питання отримані такі відповіді: 12 осіб відношення до справи в своїй школі вважають кращим, ніж в більшості інших шкіл; 24 – приблизно такими ж, як і в інших школах; 5 – не змогли відповісти.

Таким чином, ми бачимо, що переважаюча більшість учителів, що взяли участь в нашому експерименті, дійсно сприймають свій робочий колектив, як організований і згуртований.

Ціннісно-орієнтаційна єдність як показник високого рівня згуртованості колективу досліджувався за допомогою методики «Визначення ціннісно-орієнтаційної єдності групи (колективу)» В.А. Петровського [3].

Отже, змістовна характеристика параметрів ціннісно-орієнтаційної єдності учителів даної школи наступна:

– із 7 груп параметрів ЦОЄ найбільше значення для членів дослідженого педагогічного колективу має ставлення до роботи (55 виборів). Ця група якостей містить такі властивості особистості, як працелюбство, дисциплінованість, цілеспрямованість, старанність, відповідальність;

– друге місце по значенню параметрів як колективних цінностей посіла шоста група властивостей – ставлення до колег (54 вибори). До цієї групи властивостей відносили моральну вихованість, самокритичність, чуйність, колективізм, вимогливість до себе, чесність;

– 3 місце посіла група властивостей, пов’язаних з стилем діяльності і поведінки (25 виборів). Властивості – суспільна активність, ідейна переконаність, відповідальність, самостійність, справедливість;

– на 4 місці – ставлення до себе (24 вибори), яке включає самокритичність, самоповагу, скромність, впевненість у собі;

– 5 місце посіла група властивостей, що стосуються системи знань (19 виборів). Характерні властивості – начитаність, ерудиція, глибина знань, освіченість, оригінальність, допитливість.

– 6 місце – якості розуму (14 виборів): уміння працювати з книгою, уміння контролювати роботу, ініціативність, уміння пояснювати;

– останнє 7 місце посіли професійно-організаторські уміння (13 виборів): комунікабельність, кмітливість, критичність, розсудливість.

Таким чином, кількісний показник ЦОЄ 0,2 характеризує даний педагогічний колектив як групу з низьким рівнем розвитку.

Отже, дослідження показало, що даний педагогічний колектив відзначається нерозвиненим рівнем групової взаємодії, що і відбилося у результатах вивчення групової згуртованості й ціннісно-орієнтаційної єдності. Рекомендується застосувати соціально-педагогічний тренінг під керівництвом соціального працівника, в ході якого вчителі даного колективу зможуть набути необхідних навичок ефективної групової взаємодії.

Слід відзначити, що якісні характеристики даного колективу і тенденція до високої групової згуртованості дають можливість соціальному працівнику передбачати перспективи його розвитку і своєчасно організовувати систему індивідуально-групових занять, тренінгів, консультацій, які орієнтують на підвищення рівня цінностей, цілей, установок.

Визначення рівня групової згуртованості виявило ще одну цікаву особливість – найбільш низька задоволеність колективом спостерігалася в учителів, котрі працюють в школі один рік. Тому важливішим напрямком роботи колективу учителів і тих педагогів, які мають великий досвід роботи, повинна бути організація сумісної соціальної групової роботи з молодими учителями, конкретна допомога їм в роботі з учнями, організації учнівського колективу класу, в підготовці до уроків, всляка підтримка їх успіхів, доброзичливе ставлення до них, як до колег. Даний напрям роботи соціального працівника з шкільним колективом був визначений завдяки емпіричному дослідженню, що підтверджує його практичну цінність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г.О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г.О.Балл // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №1. – С. 21-28.
2. Браун А. Супервізор у соціальній роботі: Супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах / А. Браун, А. Боурн ; [пер. з англ. Т. Семигіної]. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. – 240с.
3. Беседин А.М. Книга практического психолога: Часть 1 / А.М. Беседин, И.И. Липатов и др. – Х. : РИП «Оригинал», фирма «Фортуна-пресс», 1996 – 424с.
4. Іщук С.В. Етика соціальної роботи: Курс лекцій / С.В. Іщук. – Тернопіль : ТДПУ, 2008. – 59 с.

5. Капська А.Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей: навч. посіб. / А.Й. Капська. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 232 с.
6. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) / Н.Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2003. – 127с.

УДК 37.013.42:376.58

О. С. Авраменко

ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, У ПАТРОНАТНУ СІМ'Ю

Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього (Закон України «Про охорону дитинства», ст. 11). Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, держава взяла на себе зобов'язання забезпечити кожній дитині реалізацію права на особливий захист та турботу, створення умов для повного та гармонійного розвитку її особистості. Також визнано, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння.

Сьогодні проблема влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування є досить актуальною в нашій державі. Питання, що стосуються функціонування форм сімейного виховання висвітлені в роботах українських теоретиків та практиків сфери захисту дитинства Л. Артюшкіної, Г. Бевз, Л. Волинець, О. Карпенко, І. Пєши [26; 27] та інших. Утім, незважаючи на значну кількість досліджень (зокрема, праці М. Антокольської, Н. Д'ячкової, І. Жилінкової, І. Зверєвої, З. Ромовської, І. Трубавіної та інш.) багато питань у цій сфері ще й досі залишаються недостатньо розробленими та дискусійними. Тому, вважається доцільним проведення подальшого всебічного і глибокого дослідження сімейних форм утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року (далі – Стратегія) визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства [2]. Водночас актуальним залишається питання щодо поліпшення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, спрямованої на розроблення комплексних соціальних послуг для дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, упровадження нових технологій соціальної роботи. Профілактика соціального сирітства та підтримка виховного потенціалу сімей потребує вдосконалення умов, форм та методик надання соціальних послуг таким сім'ям.

Сімейний патронат – це професійна комплексна послуга, що передбачає: тимчасовий догляд і виховання дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах та потребує захисту, в сім’ї патронатного вихователя, та одночасне надання фахівцями соціальної сфери інтенсивних підтримуючих послуг сім’ї дитини для відновлення її здорового функціонування [3].

Цілі патронатних вихователів випливають з обов’язків, що зазначені у ст. 255 Сімейного кодексу України. Механізм створення та супроводу патронатних сімей викладений у Постанові КМУ «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» [1]. Дитина, яка залишилася без батьківського піклування та потребує невідкладного влаштування, може бути влаштована в сім’ю патронатного вихователя на підставі наказу служби у справах дітей та акта про факт передачі дитини. Рішення про патронат над дитиною приймається органом опіки та піклування протягом п’яти робочих днів з моменту передачі дитини.

Треба враховувати, що під час розгляду комісією з питань захисту прав дитини питання влаштування в сім’ю патронатного вихователя дитини з інвалідністю обов’язково береться до уваги доступність житла патронатного вихователя для такої дитини, а також готовність вихователя здійснювати патронат над такою дитиною. У разі необхідності райдержадміністрація (виконавчий комітет міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради) вживає заходів до пристосування житлового приміщення патронатного вихователя до потреб дитини.

Формами та методами роботи з сім’єю у процесі інтеграції можуть бути: 1) складання сімейного плану подолання складних життєвих обставин; 2) бесіда з батьками; 3) індивідуальне консультування родичів спеціалістами (юрист, психолог, соціальний педагог та ін.); 4) організація спільного дозвілля (свята, похід у кіно, театр; екскурсії тощо); 5) організація візитів дитини у біологічну сім’ю і спостереження за нею та батьками під час таких зустрічей; 6) виконання дитиною у присутності батьків чи рідних певного практичного завдання (малюнок сім’ї, тест), що дозволяє спостерігати за реакцією батьків, їхнім ставленням до дитини, її дій; 7) організація занять школи батьківської мудрості з питань розвитку дитини, особливостей її виховання.

Підводячи підсумки аналізу патронатної родини як форми сімейного виховання, можна зазначити, що забезпечення належного догляду за дітьми у складних життєвих обставинах може бути реалізоване за допомогою патронату, котрий можна визначити як комплексну професійну послугу, що передбачає два обов’язкові завдання: по-перше, тимчасовий догляд і виховання дитини, яка потребує відповідного захисту та піклування; по-друге, одночасне надання особою, котра виконує функції патронатного вихователя, ефективних підтримуючих послуг щодо відновлення повноцінного перебування дитини в її сім’ї, а якщо це неможливо – пошук альтернативних варіантів влаштування такої дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова КМУ № 148 від 16 березня 2017 р.

2. Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>.
3. Сімейний патронат в Україні. Сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patronat.in.ua/about/shcho-take-simeyniy-patronat>.

УДК 316.624

О.І. Берьозкіна

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОГО ВИКЛЮЧЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження. Економічне зростання останніх років актуалізує дослідження цієї тематики, адже підвищення матеріального добробуту автоматично не вирішує питання соціального включення населення в суспільне життя. Загальновідомо, що розвиток країни супроводжується системним реформуванням усіх сфер суспільства. Водночас трансформаційні зрушення в національній економіці України об'єктивно призвели до змін у соціально-економічній структурі суспільства, параметрів соціальної стратифікації та посилення поляризації населення країни. Це викликало зростання соціально небезпечних процесів, серед яких окреме місце належить соціальному відчуженню (соціальній ексклюзії) як наслідку низхідної соціальної мобільності.

Соціальне відторгнення як соціально- економічне явище може торкнутися кожного члена суспільства, воно не є статичним явищем. Для кожної людини існує ризик опинитися поза суспільством.

Сьогодні термін «соціальне виключення» розуміють як явище, яке полягає у тому, що окремі люди або групи людей страждають від низки взаємопов'язаних проблем, таких як відсутність чи низький рівень доходу, погані умови життя, відсутність можливості отримувати життєво важливі послуги (охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги), брати участь у суспільному, культурному або політичному житті, а також спілкуватися з друзями та родичами.

Безумовно, кожна людина залишається членом соціуму, але зараз в Україні назріває тенденція гострого соціального відторгнення, що виражається в соціальній пасивності населення. Відображається це в низькому рівні життя, обмеженому доступі до якісної освіти, особливо вищої, неможливості отримати необхідні медичні послуги, недостатності доходів, поганих житлових умовах, низькому статусу на ринку праці і відсутності перспектив. У Конституції України [1] зазначено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, права і свободи людини не можуть бути скасовані або обмежені. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Ці положення відповідають європейському законодавству. Кожному гарантується свобода пересування, свобода слова, світогляду і віросповідання, об'єднання у політичні партії та громадські організації, право на працю, на підприємницьку діяльність, на соціальний захист, на достатній життєвий рівень

для себе і своєї сім’ї, на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування, безпечно для життя і здоров’я довілля, на освіту тощо. Однак, ці принципи не мають реальної реалізації на території України.

Науковці розглядають соціальне виключення як часткове або повне вилучення індивідів чи соціальних груп із соціальної структури суспільства та суспільних процесів, створення умов, які не дають їм змоги відігравати в суспільстві значущу роль [4]. Л.Г.Ткаченко у своїй дисертації обґрунтовує, що сутністю феномену соціального відчуження є відхід людини як колективної суспільної істоти від об’єктивного закону, який у своїх атрибутивних характеристиках якраз і є соціальним полем буття в усіх його модифікаціях. Тому, на її думку, відчуження як категорія пізнання тотожне процесу соціального відчуження людини в суспільному бутті, до якого з початком трудового способу життя долучається і природне середовище [3, с. 12].

Згідно з визначенням ЮНЕСКО, соціальне відчуження (воно ж - соціальна ексклюзія, соціальне виключення, соціальне відторгнення) - це ситуація, в якій індивіди та групи не мають можливості користуватися соціальними правами, виконання яких гарантується їм міжнародними, національними та місцевими нормативно-правовими актами.

Серед найбільш поширених причин соціального відторгнення можна назвати дуже високий рівень соціальної нерівності, дуже велику диференціацію в оплаті праці, відсутність соціальних гарантій. Встановлений прожитковий мінімум нижче, ніж базові потреби людини.

Вирізняють основні види соціального відторгнення:

- економічне відторгнення – нестійкість на ринку праці, недостатність доходів для задоволення базових потреб населення;
- культурне відторгнення – ситуація, коли носії суспільних цінностей не цінують те, що людина робить, не бачать значимість цієї роботи. Культурне відторгнення може бути як специфічним (наприклад, у випадку етнічних груп, іммігрантів, мовних меншин), так і більш загальним, коли доступ до культури обмежений через комбінації економічних і соціальних проблем;
- соціальне відторгнення – ситуація, коли формується дистанція між індивідом, що потрапив в уразливе становище і його оточенням.

Соціально відторгнена людина живе в суспільстві, є його членом та носієм соціальних традицій, але воно його не сприймає. Сьогодні є багато структурних причин виключення з суспільства, не пов’язаних з особистим вибором людини. Соціальне відторгнення означає відсутність доступу до ресурсів, прав, товарів і послуг, а також нездатність або обмеженість можливості брати участь у різних аспектах життя суспільства. Безробітний, наприклад, може легко стати бідним, що зумовлюється відторгненням від роботи, а отже і доходів від зайнятості та спричиняє залежність від соціальної допомоги. Економічна депривація обмежує участь у громадському житті суспільства, відпочинку, діяльності сім’ї та доступі до медичних і соціальних послуг. Це може викликати відчуття маргінальності та своєї незначної цінності для суспільства, що своєю чергою призводить до почуття сорому та пасивності [5].

У сучасних трансформаційних умовах українського соціально-економічної ситуації соціальне відторгнення має як об'єктивні, так і суб'єктивні виміри та прояви. Зокрема, об'єктивним відторгненням є довготривале безробіття, яке зазвичай спричиняє втрату доходів, а отже і можливості вести традиційний для себе спосіб життя. Суб'єктивно це сприймається як втрата соціального статусу, часто друзів і взагалі соціальних контактів. Проте, слід зазначити, що далеко не завжди суб'єктивні і об'єктивні ознаки відторгнення співпадають – те, що одні люди сприймають надзвичайно гостро, іншими може сприйматися як тимчасові негаразди. Так само як і зі співвідношенням суб'єктивної та об'єктивної бідності, суб'єктивні ознаки соціального відторгнення часто мають значно гостріші наслідки.

Важливим важелем захисту своїх прав і, відповідно, запобіжником соціальному відторгненню є розвинене громадянське суспільство, яке забезпечує реальні можливості будь-якого об'єднання груп за демографічними, соціальними або географічними ознаками. Тому в Україні, де ефективно громадянське суспільство ще повністю не сформовано, а переважна частина об'єднаних акцій населення здійснюється під впливом політичних подій та (або) політичних лідерів, важко розраховувати на дієві процеси соціального залучення або протидії соціальному відторгненню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – С. 3.
2. Ліхоносова Г. С. Соціальне відторгнення: напрями прояву в Україні / Ліхоносова Г. С. // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 3(7). – С. 124-130.
3. Ткаченко Л. Г. Феномен соціального відчуження та шляхи його подолання в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії / Л. Г. Ткаченко ; Запорізь. нац. ун-т. - Запоріжжя, 2012. - 15 с.
4. Толстих Н. В. Соціальне виключення в сучасній Україні: спроба оцінки / Н. В. Толстих // Укр. соціум. - 2013. - № 1 (2). - С. 81-85.
5. Толстих Н. Бідність як форма соціального виключення / Н. Толстих // Соціальні виміри Суспільства: зб. наук. пр. - К., 2008. - Вип. 5. - С. 272-276.

УДК 311.3:1;312

А.Я. Васильковська

ДИТЯЧА ПРАЦЯ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

За оцінками Міжнародної організації праці (International Labor Organization), на даний час у світі використовується праця 16 з кожних 100 дітей. Причому деякі з працюючих дітей не досягли 5-річного віку. Приблизно 170 млн. дітей зайняті небезпечними видами праці – в сільському господарстві і в шахтах. За останні п'ять років міжнародному співтовариству вдалося досягти певних успіхів в ліквідації дитячої праці (за даними Washington Profile). Чисельність працюючих дітей у світі віком від 5 до 17 років скоротилася на 11% – з 246 млн. до 218 млн. осіб. Найважча ситуація, пов'язана з дитячою

працею, зберігається в тропічній Африці, де працюють приблизно 50 млн. неповнолітніх (за даними “Newsru.com”).

Найгірші форми дитячої праці – робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров’ю, безпеці чи моральності дітей. Конвенція МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм праці № 182 зазначає такий перелік найгірших форм праці:

- всі форми рабства або практика, подібна до рабства, як наприклад, продаж дітей або торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов’язкова праця, в тому числі примусова чи обов’язкове вербування дітей для їх використання у збройних конфліктах;
- використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, для виробництва порнографічної продукції;
- використання, вербування або пропонування дитини для заняття протиправною діяльністю, в тому числі для виробництва або продажу наркотиків, як вони визначені у відповідних міжнародних договорах;
- інша праця, яка за своїм характером або умовам, в яких вона виконується, може нанести шкоду здоров’ю, безпеці або моральності дітей. [1]

Основні види дитячої праці в Україні, які суперечать законодавству нашої держави:

- виснажлива й надмірно тривала праця дітей у домашньому господарстві (насамперед, це стосується сільських дітей);
- робота у промисловості, в установах та організаціях, яка не відповідає фізичним та розумовим здібностям дітей, шкодить їхньому здоров’ю, заважає навчанню та розвитку дитини;
- робота у сімейному бізнесі, яка перебуває поза громадським та державним контролем, чим створюються передумови для перетворення такої праці у найгірші форми;
- робота на вулиці у несприятливих погодних умовах, часто — у несприятливому соціальному оточенні (миття автомашин, вулична торгівля, жебракування тощо);
- найгірші форми дитячої праці (використання дітей у злочинній діяльності, проституції, секс-бізнесі, жебракуванні тощо).

В Україні однією зі сфер застосування дитячої праці є малий бізнес (праця в окремій особі) — основний споживач праці дітей. Робота у малому бізнесі, як правило, відбувається на основі усної домовленості, права дитини на соціальний захист і гідне поводження здебільшого не дотримуються.

Найбільшим споживачем найгірших форм дитячої праці, незалежно від місця проживання, є сільське господарство, торгівля, сфера послуг. Існують регіональні особливості використання праці дітей. Так, в Херсонській області дитяча праця використовується здебільшого в сільському господарстві (прополка, нагляд за тваринами, збирання овочів, випас домашніх тварин, робота з добривами, хімікатами, підсобними працівниками при ремонті сільськогосподарської техніки), домашньому господарстві (нагляд за тваринами, присадибними ділянками, нагляд за дітьми, за хворими), рибному

господарстві, торгівлі, сфері послуг, незаконній діяльності, використанні у сексуальному бізнесі. В Донецькій області праця дітей використовується при збиранні металобрухту, у вугільній промисловості (копанки – сімейні або за наймом, сортування вугілля, підсобні працівники), при збиранні вторинної сировини, в торгівлі (установка та обладнання палаток, розвантажувальні роботи, «живі манекени» з рекламою, сортування товарів, прибирання приміщень, продаж роздрібних товарів, газет в транспорті), в сфері послуг, праці на вулиці, в домашньому господарстві (тваринництво, нагляд за дітьми та хворими), для залучення у незаконну діяльність (крадіжки, торгівля наркотиками), в сексуальному бізнесі. [3]

Потрібно враховувати, що не всі види праці шкідливі для дітей. З раннього віку багато дітей допомагають по господарству, виконують окремі доручення дорослих або працюють разом з батьками на власній фермі (ділянці) чи в родинному бізнесі. Підростаючи, вони перебирають на себе певні легкі види праці і навчаються якійсь професії в традиційних галузях господарства. Таким чином, вони засвоюють корисні трудові навички та ставлення до праці, що знадобиться їм як майбутнім працівникам та повноцінним членам суспільства. Легка праця за умови постійного і ретельного моніторингу може стати важливою складовою процесу соціалізації та розвитку дитини, що навчить їх брати на себе відповідальність і відчувати гордість за власні досягнення. Звичайно, така робота повністю не позбавлена ризику, проте не її мають на увазі, коли йдеться про дитячу працю [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм праці № 182 (Конвенцію ратифіковано в Україні Законом № 2022-III (2022-14) від 05.10.2000).
2. Класична педагогіка: Навч. посібник /Л.С.Нечепоренко, Я.В.Подольак, В.Г.Пасинок. – Х.: Основа, 1998, с. 165 (420 с.)
3. Левченко К.Б. Проблеми формування системи моніторингу дитячої праці в Україні: соціально-правовий аналіз. umdp1.info/files/docs/1225560285.doc
4. Запобігання торгівлі людьми : Навч.-метод. посіб. / Вид. 3-є, доп. і виправ. – Х.: Вид-во НУВС, 2001.

УДК 364:[316.3+004]:316.628-057.875

А.О. Вершина

ВПЛИВ ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, обумовлений пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей. Цінності співвідносяться з усією життєдіяльністю людини, визначаючи змістовний бік спрямованості особистості й становлячи основу її стосунки до навколишнього світу, до інших людей, самої себе, основу світогляду та ядро мотивації життєвої активності.

Система цінностей – це та ланка, яка об’єднує суспільство з особистістю та вказує орієнтир, перспективу, визначені суспільством для кожного індивіда, і включає особу в систему суспільних відносин, визначає, з якою метою відбувається будь-яка діяльність і якими засобами вона реалізується. Людський спосіб життя зумовлює таке існування цінностей, де найвищою постає та, яка визначає сенс життя особистості, всю мотивацію її існування. Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов’язує з молоддю. Визначити цінності молоді, якими вона оперує сьогодні і які складають її внутрішній світ та формують ставлення до навколишнього світу, ось головні напрями роботи науковців у галузях психології, соціології, педагогіки [1,с.99].

Проблема ціннісних орієнтацій молоді - важливий предмет соціальних досліджень. Через молодих людей відбувається трансляція соціального досвіду і культурних традицій, накопичених попередніми поколіннями. Успішність цих процесів багато в чому визначається системою ціннісних стратегій, оскільки вони висловлюють основні цінності і цілі життєдіяльності людей. Аналізуючи зміни у житті людини, які відбуваються завдяки становленню інформаційного суспільства, нової інтерпретації набуває осмислення ціннісно-світоглядного ставлення студентської молоді до світу. Саме тому характерною особливістю нинішнього етапу розвитку є зміна ціннісних пріоритетів, основою яких є діалектичне поєднання матеріальних та духовних складових життя [2,с.54].

Усе більшу роль в організації та обробці інформації відіграє комп’ютер. Найважливішим з елементів інформаційної структури світового співтовариства є Інтернет. Він пропонує загальний доступ до цифрової інформації, заохочуючи її створення і поширення. Новини, вивішені в Інтернеті, можуть бути прочитані мільйонами людей у різних куточках земної кулі через проміжок часу, який дорівнює часу їх набору на комп’ютерній клавіатурі, а ще через такий же час надійдуть перші відгуки читачів. Така своєрідна «смерть простору і часу» збільшує в багато разів інтенсивність інтелектуального життя людства. Інтернет змінює не тільки життя людини, а її саму. Саме за допомогою мережі Інтернет серед молоді пропагуються певні цінності, світоглядні стереотипи та моделі поведінки. У людини, яка починає сприймати соціум через Інтернет, виникає нова картина світу, відмінна від реального життя. Комп’ютери і телекомунікаційні технології часто звужують коло особистих, «живих» контактів і роблять стосунки між людьми відстороненими. Молода людина, годинами перебуваючи у всесвітній мережі, відучується жити справжнім земним життям. Інтернет «виводить» молодь із реальності соціального життя, відволікає від природних інтересів і обов’язків, а он-лайнова активність заступає собою активність у реальному соціальному середовищі, що призводить до згортання справжніх соціальних контактів, звуження інтересів, формування хибних моральних уявлень та цінностей, збіднення емоцій, егоїзму, драгітливості [3,с.85].

Таким чином, молоде покоління виступає основним джерелом суспільного розвитку, забезпечує його відтворення та динаміку. Кожне нове покоління,

втілюючи інноваційний потенціал, вносить зміни в існуючі цінності, норми, установки. У сучасному інформаційному суспільстві формується нова, інформаційна культура, яка виражається через віртуальний простір комунікації і розваги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будинайте Г.Л., КорніловаТ.В. Особистісні цінності й особистісні переваги суб'єкта // Питання психології, 2004. - № 5. - 3. 99-105
2. Орлов С.В. Молодь та її ціннісні орієнтації // Сучасна молодіжна політика (Правові аспекти реалізації). Збірник наукових статей. - М., Науково-дослідний центр при Інституті молоді, 2000. С. 54-58.
3. Фетисова О. В. Гугуева Д. А. Цінності сучасної молоді в реальному і віртуальному товариствах // . Науково-освітній журнал. Т.21., № 5. - 2016. - С.85-93.

УДК 364.46/.48

М. В. Голяк

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Успішність сучасної організації значною мірою залежить від правильно розробленого іміджу, у якому концентруються основні об'єктивні і суб'єктивні цінності її діяльності. Формування іміджу це довготривалий процес, що входить до основ маркетингової комунікації організації. Досягнення стійкого позитивного іміджу в умовах сучасної конкуренції формує атмосферу особливої прихильності і довіри клієнта до організації, створюючи для неї низку додаткових переваг. Тому керівництво сучасної організації повинно чітко усвідомлювати, яким на сьогодні має бути імідж організації та відповідно до цього обирати актуальні для конкретних умов способи, методи та засоби його розробки, підтримки та розвитку.

Створення позитивного іміджу громадської організації – це значно більше, ніж просто хороша рекламна кампанія, це складний і багатосторонній план, всі частини якого взаємопов'язані і взаємозалежні. Такий план стосовно формування іміджу називають майстер-планом [4,с.61]. Він є найважливішим кроком, який допомагає організації обійти конкурентів.

Майстер-план іміджу складається з чотирьох основних частин [4]:

– створення фундаменту, що передбачає формулювання основних принципів, положення про мету створення організації, корпоративної філософії, довгострокових цілей організації, стандартів поведінки і зовнішнього вигляду;

– формування зовнішнього іміджу, що включає такі елементи: громадська думка про організацію; якість продукту; відчутний імідж (перше враження клієнта про організацію); рекламу; суспільну діяльність; зв'язки із засобами масової інформації; зв'язки з інвесторами; ставлення персоналу до роботи.

– формування внутрішнього іміджу, що включає розробку та реалізацію програм: кадрової політики, орієнтації та тренінгів співробітників, програм заохочення [2,с.74].

– невідчутний імідж – думка пересічної особи про організацію.

Кожна частина спрямована на розв'язання трьох головних завдань:

– досягнення високого рівня компетенції та ефективна робота з клієнтом;

– підтримка іміджу успішної організації, який примушує клієнта повірити у неї;

– установа емоційного зв'язку з клієнтом і суспільством.

Розробка позитивного іміджу організації – це досить важка та довготривала робота професіоналів у галузі маркетингу, дизайну, психології, лінгвістики і реклами, PR-фахівців. Серед сучасних методів формування іміджу організації вчені виділяють переважно засоби маркетингових комунікацій, серед яких можна назвати: PR, рекламу, спонсорство, створення фірмового стилю та просування в мережі Інтернет [3,с.46]. Заявити про себе організація може, проводячи різноманітні презентації, семінари, конференції та симпозіуми.

Зазвичай виділяють дві основні групи способів, які визначають найбільш вигідні для організації напрями діяльності та відповідний набір методів, прийомів і технологій. Перша група – маркетингові способи. До них відносять такі заходи, як: участь у спеціалізованих виставках і ярмарках, проведення PR-заходів, рекламування тощо. Інша група – організаційно-економічні способи. Найбільш важливі способи з цієї групи – це створення фонду розвитку іміджу, визначення структури менеджменту іміджу компанії та системи її функціонування.

Досить важливими при розробці іміджу організації є такі основні групи технік [1]:

– піднесення іміджу – приєднання до безумовних соціальних цінностей, посилення особистої влади, підвищення авторитету керівника, підвищення впевненості і внутрішньої енергії, демонстрація досягнень та нагород, місіонерство, приєднання до загальноприйнятих авторитетів;

– створення яскравого образу – підбір відповідного імені чи назви, типізація і стилізація іміджу, використання іміджевої символіки, міфологізація образу (спроба побудови подвійного повідомлення).

– формування позитивного ставлення – підвищення зовнішньої привабливості, підтримка позитивного ставлення працівників організації до різних груп громадськості, створення бездоганної репутації, позитивні послання групам громадськості, особиста участь, дистанціювання від негативних символів.

Таким чином, планування позитивного іміджу організації дає можливість виявити саме ті компоненти, які потребують доопрацювання і розробити відповідну стратегію рекламної кампанії, використовуючи різноманітні методи, техніки та способи формування іміджу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Змановская Е.В. Руководство по управлению личным имиджем. – СПб.: Речь, 2005. – 144 с.
2. Насікан Н. І., Верещака О. Ю. Основні підходи до формування іміджу сучасної організації / Н. І. Насікан, О. Ю. Верещака // Молодий вчений. - 2015. - № 11. – С. 73-76.
3. Рогалева Н.Л. Современная концепция имиджа организации / Н.Л. Рогалева // Управление персоналом. – 2013. – С. 14-15.
4. Шавкун І. Г. Формування іміджу організації: [навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент»] / І.Г. Шавкун, Я.С. Дибчинська. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. – 111 с.

УДК 37.018.32

В. А. Горішний

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ-СИРИТ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ

Першочерговим в роботі соціального працівника (педагога) є соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Робота з зазначеною категорією передбачає тісну співпрацю з опікуном та самою дитиною в двох аспектах: захист соціальних, майнових та житлових прав; формування повноцінної особистості дитини, соціалізованої до сталого дорослого життя. Зміни обставин суспільного життя загострюють актуальності питань соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами, посилення соціально-педагогічного супроводу цієї категорії дітей.

До проблеми соціального супроводу дітей-сиріт зверталися Г. Бевз, М. Бітянова, А. Капська, В. Кузьмінський, О. Нескучаєва, І. Пеша, К. Соколова та інші науковці.

Соціальний супровід – це робота, спрямована на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [1].

Дітям-сиротам потрібно забезпечити максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я, доступ до отримання якісної освіти, надати можливість повністю реалізувати свій потенціал, розвивати почуття самоідентичності, навички міжособистісного спілкування і впевненості у різних ситуаціях суспільної взаємодії.

Мета статті – розкрити сутнісні ознаки соціального супроводу як сучасної ефективної форми соціальної роботи з дітьми-сиротами.

Одним із сучасних напрямків соціальної роботи із зазначеною категорією дітей є соціальний супровід, який включає такі компоненти:

- системний облік та догляд дітей;
- систематичні та комплексні заходи, спрямовані на подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу дітей;
- створення корегуючого і виховуючого середовища;

- врахування і захист інтересів та прав дитини [2, с. 124-125].

Соціальний супровід дітей-сиріт ґрунтується на таких принципах:

- поваги до дитини, визнання її цінності незалежно від реальних досягнень та поведінки;
- індивідуального та диференційованого підходу до кожної дитини;
- толерантності та гуманізму, відповідальності за дотримання норм професійної етики [4].

Вчені вважають, що соціальний супровід дітей-сиріт доцільно здійснювати в декілька етапів, а саме:

Перший етап – підготовчий:

- визначення характеристики соціальної ситуації, стану здоров'я та психофізіологічних особливостей дитини, а також первинне визначення потенційно можливих рішень проблеми;
- збирання соціальним працівником необхідної інформації, матеріалів про шляхи і засоби вирішення проблеми, можливість адаптації даної інформації;
- складання індивідуально орієнтованого плану дій щодо вирішення проблем дитини та її соціального супроводу.

Другий етап – етап реалізації:

- забезпечення ефективного виконання плану вирішення проблеми вихованця, а саме: виведення дитини зі стану кризи, гарантія її повної соціальної захищеності;
- психолого-педагогічне консультування, що включає: 1) емоційно-вольову допомогу (підвищення впевненості дитини у собі, у своїх силах, власної впевненості у можливість подолання труднощів); 2) інформаційну допомогу (забезпечення дитини інформацією щодо вирішення проблемної ситуації – надання відповідних знань із самозахисту, власних прав тощо); 3) інтелектуальної допомоги (усвідомлення дитиною власної проблемної ситуації, у тому ж числі й у самовизначенні дитини відносно варіантів подальшого життя (місця та способу життя), отримання освіти тощо).

Третій етап – етап рефлексії: осмислення результатів соціального супроводу [5, с. 69-84].

При здійсненні соціального супроводу дітей-сиріт можна використовувати таку модель соціального супроводу, запропоновану І. Манохіною:

1. Соціальний супровід процесу формування і розвитку особистості дитини (полягає у створенні умов, які сприятимуть розвитку особистості дітей-сиріт; формуванні у дитини самостійності, уміння орієнтуватися у складній соціальній реальності; вирішенні особистої кризової ситуації життя, пошуку особистих інтересів та власного місця у соціумі, відповідної соціальної ролі).

2. Соціальний супровід середовища формування і розвитку дитини (увага соціального працівника повинна бути зосереджена на середовищі, у якому живе дитина, і на тих його елементах, які покращують або гальмують процес її формування та розвитку).

3. Захист прав дитини (спрямований на правове забезпечення та регулювання впливу з боку середовища, а також самого процесу формування і розвитку особистості дитини).

4. Цільовий соціальний захист (діяльність соціальних педагогів щодо здійснення спеціальної адресної допомоги дітям, які її потребують, у відповідності з індивідуальною життєвою ситуацією дитини, а також профілактична робота з метою попередження виникнення різних проблем у цієї категорії дітей) [3].

Таким чином, соціальний супровід є ефективною, сучасною формою соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт, що спрямований на захист та охорону їх прав, створення для них турботливого середовища, яке допомагає навчатися, розвиватися, сприяє соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (ст.1) м. Київ, 13 січня 2005 року, N 2342-IV.
2. Лукашевич М.П. Соціальна робота (теорія і практика) / М. Лукашевич, Т. Семигіна. – К.: Каравела, 2009. – 368 с.
3. Манохіна І. В. Соціальний супровід як форма соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування / І. В. Манохіна // Соціум. Наука. Культура. Педагогіка: [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://intkonf.org/manohina-iv-sotsialniy-suprovid-yak-forma-sotsialno-pedagogichnoyi-roboti-z-ditmi-sirotami-ta-ditmi-pozbavlenimi-batkivskogo-pikluvannya/>
4. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах: [Електронний ресурс]: М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, 2008 р. – (Наказ №1795 від 25.04.2008 р.). – Режим доступу : URL <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0471-08>.
5. Социальное воспитание в учреждениях дополнительного образования детей: [учеб. пособие для студентов пед. вузов] / Б.В. Куприянов, Е.А. Салина, Н.Т. Крылова, О.В. Миновская; за ред. А.В. Мудрик. – М.: Издат. центр «Академия», 2004. – 240 с.

УДК 364.14;395.3

Д.О. Грохольська

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Останнім часом загострилося чимало молодіжних проблем, серед яких найголовнішими є:

- низький рівень життя, безробіття і значна економічна та соціальна залежність від батьків;
- шлюбно-сімейні проблеми (високий рівень розлучень, сімейних конфліктів);
- низька народжуваність – вже протягом трьох з половиною десятиліть в Україні зберігається рівень народжуваності, який не забезпечує навіть відтворення поколінь;

- матеріальна незабезпеченість, відсутність умов для поліпшення житлових умов;
- поганий стан здоров'я і зростання рівня соціальних відхилень (злочинність, пияцтво, наркоманія, проституція);
- втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму [1].

Постійно скорочується питома вага молоді щодо всього населення. В Україні за останні десять років її кількість знизилася з 22 до 20%. За всіма прогнозами, ця тенденція триватиме і надалі [2].

До числа особливо тривожних тенденцій у молодіжному середовищі належить відставання рівня освіти від рівня, досягнутого найбільш розвиненими країнами; прискорення падіння престижу загальної і професійно-технічної освіти; збільшення числа молоді, що починає трудову діяльність із низьким рівнем освіти і не маючої бажання продовжувати навчання; орієнтація багатьох ланок освіти на "потокове" відтворення робітників, службовців і спеціалістів без урахування вимог споживачів; невідповідність кадрів вищої, професійної і середньої школи до роботи в нових умовах; відставання матеріально-технічної бази всіх рівнів від нормативних вимог; зниження інтелектуального рівня аспірантського корпусу – майбутнього української науки, відтік обдарованих юнаків і дівчат із багатьох вузів і з країни.

Молоде покоління здебільшого виявилось без надійних соціальних орієнтирів. Руйнація традиційних форм соціалізації, заснованої на соціальній обумовленості життєвого шляху, з одного боку, підвищило особисту відповідальність молодих людей за свою долю, поставивши їх перед необхідністю вибору, з іншого боку – виявило неготовність більшості з них включитися в нові суспільні відносини. Вибір життєвого шляху став визначатися не здібностями й інтересами молодої людини, а конкретними обставинами.

На жаль, існуючі економічні і соціальні програми практично не враховують специфічну соціальну позицію молодого покоління в процесі суспільного розвитку. У зв'язку з цим необхідно підсилити увагу до соціальних проблем молоді, визначенню засобів, форм, методів і критеріїв роботи з молодим поколінням. Соціальна незахищеність, нестача уваги суспільства визначає цю соціальну групу як дестабілізуювальну суспільну силу, а в це ж час на молоді лежить відповідальність за майбутнє країни.

Вирішення цих проблем потребує розробки і втілення у соціальну практику державної молодіжної політики, яка повинна бути зорієнтована на створення нової системи професійної підготовки молоді з урахуванням тенденцій сучасного соціально-економічного буття, потреб ринку праці, подолання відчуження молоді від політичних та суспільних процесів.

Державна молодіжна політика – це діяльність держави із створення соціально-економічних, правових, організаційних умов і гарантій для соціального становлення і розвитку молодих громадян, найбільше повної реалізації творчого потенціалу молоді в інтересах суспільства [3].

Але на рубежі ХХ-ХХІ ст. ефективній молодіжній політиці стали на заваді: дефіцит соціально-економічних ресурсів, які б могли бути використані

для вирішення молодіжних проблем; зниження життєвого рівня молоді, що спричиняє песимізм, соціальну апатію; невідповідність рівня професійної підготовки молоді реальним потребам суспільства; слабка консолідованість молодіжного руху.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Злупко С.М., Павлишин М.І. Економічна освіта і соціальний захист молоді. // Наукові записки. Збірник наукових праць. Том III. Серія - економіка. Ч. II. Освіта як фактор формування людського капіталу. - Острого, 2000. - С.45 - 50;
2. Інтеграція молоді в сучасні економічні відносини: Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2000 року). - К.: Український інститут соціальних досліджень, 2001. - 166 с.;
3. Старинец А.Г. Молодежь Украины в политическом и правовом пространстве в период трансформации украинского общества // Перспективи (серія політологія) - № 3 (19) - 2002. - С.62-68

УДК 37.013.42

С.О. Деміров

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

Стабільність держави й економічний розвиток суспільства значною мірою залежать від фізичного та духовного здоров'я сім'ї, від ставлення держави до її проблем, інтересів і потреб. Глибокі суспільні перетворення сьогодення є важливим чинником, який породжує низку проблем у сучасній українській сім'ї.

Останнім часом збільшується кількість неповних сімей, діти в яких позбавленні повноцінного батьківського впливу і матеріального забезпечення. Виховання дитини одним з батьків (переважно матір'ю) негативно відбивається на формуванні особистості як хлопчика, так і дівчинки.

Загальна характеристика рівня життя неповних сімей свідчить про те, що саме ця група населення є однією з найбільш уразливих. Про це свідчать і різні індикатори доходів, витрат, рівня бідності, забезпеченості житлом та допоміжними засобами існування, раціону харчування тощо. Так, за рівнем загальних і грошових доходів неповні сім'ї помітно поступаються середній українській родині.

Теоретичні й практичні аспекти соціального захисту неповних сімей розглядалися О.Безпалько, Л.Волинець, А.Капською, Н.Комаровою, А.Ноуром, І.Пешою, Т.Семигіною, І.Трубавіною, Ю.Якубовою, О.Яременком та іншими.

Психологічну проблематику неповної сім'ї серед українських вчених глибоко досліджували О.Балакірева, О.Бондарчук, Л.Карамушка, О.Максимович, В.Семиченко, С.Собкова, Т.Титаренко, І.Юрченко.

Проблемами організації соціального захисту неповної сім'ї в Україні займалися Г.Бевз, Т.Гурко, З.Зайцева, І.Зверева, Л.Кулачок, Г.Лактіонова, І.Мигович, Л.Міщик, Р.Овчарова, В.Постовий та інші.

Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорюються питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соціального захисту населення. Особливого значення набуває вдосконалення соціального захисту дітей і материнства [3, с.92].

Соціальний захист неповної сім’ї спрямований на забезпечення такого типу сім’ї від ризику потрапляння в категорію неблагополучної сім’ї, саме тому організація соціального захисту неповної сім’ї відбувається в створенні гідних матеріальних, педагогічних і соціально-психологічних умов життя родини.

Система соціального захисту неповних сімей в Україні складається з наступних напрямів: соціальне страхування; соціальна допомога; соціальний супровід, надання соціальних послуг. На сьогодні домінуючими формами соціального захисту неповної сім’ї в Україні є соціальні виплати і пільги, а соціальні послуги – порівняно нова форма соціального захисту, яка ще недостатньою мірою охоплює найбільш соціально незахищені категорії громадян [2, с. 99-102].

Перший етап організації соціального захисту неповної сім’ї пов’язаний із соціальною діагностикою, яка спрямована на виявлення актуальних потреб і проблем неповної сім’ї, типу її виникнення, основних дисфункцій, що дозволить визначити стратегічний план соціального захисту конкретної родини. Основною проблемою на цьому етапі може виступати виявлення неповної сім’ї, тому доцільним є створення єдиного інформаційного банку даних у державних органах управління соціальною сферою на місцевому рівні.

Другий етап організації соціального захисту – на основі результатів соціальної діагностики сім’ї визначаються напрями (і їхня першочерговість) соціального захисту неповної сім’ї: призначення соціальної допомоги, пільг, компенсаційних виплат тощо; розроблення стратегічного плану і заходів соціального супроводу [1, с. 215–219].

Найбільш загальною формою допомоги, якою користуються практично всі неповні сім’ї з неповнолітніми дітьми, є державна щомісячна допомога самотнім матерям (що не перебувають у шлюбі) на утримання і виховання дітей у розмірі мінімальної заробітної плати. Державні допомоги, встановлені для самотніх матерів, призначаються і оплачуються також вдовам, які мають дітей, але не одержують на них пенсію в разі втрати годувальника.

Величезне значення в забезпеченні життєдіяльності неповних сімей має державна економічна і соціальна політика, від якої залежать зайнятість населення в сферах суспільної праці, добробут і доходи сімей.

Важливе значення в наданні комплексної допомоги неповній сім’ї для вирішення різного роду проблем мають установи соціального обслуговування. Розвинена система установ соціального обслуговування дозволяє вирішити частину проблем неповних сімей шляхом надання психолого-педагогічних, медико-соціальних, соціально-правових, матеріально-побутових та інших послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вакуленко С.М. Проблеми надання соціальних послуг неповним сім'ям на рівні територіальної громади (на прикладі м. Харкова) [Текст] / С.М. Вакуленко // Соціопростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. – 2010. – № 1. – С. 215–219
2. Грушко В.І. Пенсійна система України [Текст] / Грушко В.І. – К.: Вид-во АСТ, 2006. – 231 с.
3. Скуратівський В. Основи соціальної політики [Текст] / В. Скуратівський, О. Палій. – К.: МАУП, 2002. – С. 92.

УДК 364.04

Ю.О. Деркач

МІСЦЕ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї У СИСТЕМІ ФОРМ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі в Україні створюються сімейні форми опіки дітей-сиріт, що диктується соціальними потребами гуманістичного виховання, максимальним врахуванням інтересів дитини, необхідністю забезпечення оптимальних умов для її життєдіяльності, у випадку позбавлення родинного оточення. Однією із таких форм є прийомна сім'я. Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла з закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей для виховання і спільного проживання.

Аналіз останніх досліджень. Питання виховання дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, саме в аспекті реалізації ними права на сімейне, батьківське виховання, є предметом наукових досліджень таких вітчизняних фахівців у галузі сімейного права, як Я. Шевченко, З. Ромовська, Л. Короткова, С. Індиченко, В. Гопанчук, Л.Савченко, О. Карпенко, І. Васильківська, А. Кидалова та багатьох інших.

Мета. Розглянути прийомну сім'ю як одну з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим завданням, яке ставить перед собою держава щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є розвиток нового ефективного соціального інституту виховання таких дітей – прийомної сім'ї. Вперше завдання з утворення та поширення в Україні прийомних сімей було визначено в Національній програмі «Діти України», в інших державних програмах та заходах, спрямованих на вирішення проблем соціального сирітства в Україні. Більш ніж десятилітній досвід цілеспрямованої діяльності щодо створення та впровадження нової форми опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування – інституту прийомної сім'ї, показав, що певні позитивні результати отримано: відпрацьовано методики підбору та підготовки потенційних батьків; розроблено механізми соціального супроводу і оцінювання ефективності функціонування прийомних сімей; організовано та апробовано тренінги та

навчальні курси для підготовки соціальних працівників, які працюють з прийомними сім'ями [1, с.57].

Прийомна сім'я є формою державної опіки над дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, частину функцій – матеріальне забезпечення утримання дітей, оплату праці прийомним батькам, методичну підготовку прийомних батьків та допомогу їм у вихованні сироти, а також контроль за утриманням та вихованням дитини – держава залишає за собою. Основна мета прийомної сім'ї – тимчасове утримання та виховання дитини, яка приходить у сім'ю з дитячого інституційного закладу, з кризової сім'ї, з притулку або медичної установи. Інститут прийомної сім'ї «принципово відрізняється від усиновлення, опіки родичів та опіки над дітьми у дитячих будинках сімейного типу» [2, с.295].

В Україні тільки формується громадська думка щодо підтримки інституту прийомної сім'ї. Виховання дитини в прийомній сім'ї дає можливість зберегти для неї найголовніший соціалізований чинник – сімейний. Це дозволить дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, «пройти процес соціалізації у нормальних сімейних умовах, сформувати навички життя на прикладі членів родини, не почувати себе «вигнанцями» у суспільстві» [3, с.56].

Висновки. Отже, створення інституту прийомних сімей в Україні – значний крок до трансформації державної системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Прийомна сім'я утворюється для того, щоб забезпечити право дитини, яка втратила батьківське піклування, на зростання і розвиток у сімейному оточенні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дитина в прийомній сім'ї: Нотатки психолога / Г. М. Бевз, І. В. Пеша - К.: Український ін-т соціальних досліджень. 2001. – 101 с.
2. Соціальна педагогіка. Підручник / За ред. Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
3. Карпенко О. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми правового реформування / О. Карпенко // Право України. – 2001. – № 3. – 79 с.

УДК 316.46

В.В. Кузьміна

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ЗАПОБІЖНИК ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Виникнення і розвиток лідерства визначається об'єктивними потребами організації суспільного виробництва і соціального життя в цілому, що відбиті в цілях гендерних інтересах і задачах різних соціальних груп і колективів суспільства.

Мета статті – здійснити аналіз сучасних підходів до лідерства, як соціального і психологічного феномена [4; 5; 6].

Методологічно у сучасній соціальній літературі лідерство розглядається в

поняттях соціально-психологічної теорії малих груп і контактних колективів і аналізується як елемент організації і керування суспільними процесами за принципом субординаційної і координаторської залежності [6; 5].

Виникнення і розвиток лідерства визначається об'єктивними потребами організації суспільного виробництва і соціального життя в цілому, що відбиті в цілях, інтересах і задачах різних соціальних груп і колективів суспільства [4; 5; 6].

Сутність проблеми лідерства, на думку радянських фахівців, полягає в тому, що в різних соціальних системах змінюється, насамперед, їх зміст. Так, в нашому суспільстві, яке в даний момент переживає переломний етап, соціалістична система відмирає, капіталістична утверджується. А отже, зміст феномену лідерства змінюється. Тому постає необхідність розглянути різні напрямки в науковому вивченні лідерства з позицій сучасності.

Проблема лідерства для соціологів постає не тільки, як теоретична та прикладна проблема визначення особливостей соціально-психологічної структури груп, з якими вони мають безпосередньо працювати, але й як практична проблема самовизначення власної позиції у взаємодії з клієнтами. Адже професійна діяльність цих фахівців висуває вимогу щодо високого рівня розвитку лідерства як здатності вести за собою і окремого клієнта, і групу, і організацію в цілому [9; 10].

Ефективність лідера (згідно ситуаційної теорії лідерства) залежить як від того, наскільки даний лідер орієнтований на задачу чи на відносини, так і від того, у якому ступені лідер контролює групу і реалізує свій вплив на неї. На думку Ф.Фідлера лідерів можна розділити на два великі типи: представники одного орієнтовані, головним чином, на задачу, представники іншого – на взаємини [10]. Лідер, орієнтований на задачу (*task-oriented leader*), більше стурбований тим, щоб робота була зроблена як найкраще. Взаємини і почуття працівників його не цікавлять. Потенційні переваги такого стилю – це швидкість прийняття рішень, підкорених загальній меті, суворий контроль над підлеглими. Лідер, орієнтований на взаємини (*relationship-oriented leader*), у першу чергу цікавиться тим, які почуття і взаємини виникають в середовищі працівників. Він прагне підвищити ефективність праці шляхом поліпшення людських відносин: заохочує взаємодопомогу, дозволяє підлеглим брати участь у виробленні важливих рішень, враховує настрій і потреби працівників і т.д. Пізніше було встановлено, що стиль деяких керівників може бути орієнтований одночасно і на роботу, і на людину [11]. Ф.Фідлер стверджував, що жоден із цих двох типів лідера не є більш ефективним, ніж інший. Усе залежить від обставин і від характеру ситуації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева.Г.М. Современная буржуазная эмпирическая социология. - М., 1965. - 270с.
2. Ашин Г.К. Доктрина «массового общества». - М., 1971. - 189 с.
3. Волков И.П. Социальная психология малых групп и коллективов. - Автореф. докт. дисс. - Л., 1980.-31 с.
4. Жеребова Н.С. Основы социальной психологии. - Л., 1974. - 200 с
5. Кузьмин Е.С. Основы социальной психологии. — Л., 1967. - 173 с.

6. Морозов Ю.И., Паповян С.С. Об операциональном определении понятия «лидерство» //Вопросы психологии, 1973, № 1. - С. 59-68.
7. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории. - М., 1971. - 351 с.
8. Уманский Л.И. Методы экспериментального исследования социально- психологических феноменов //В кн.: Методология и методы социальной психологии. - М., 1977. - С. 54-71.
9. Bavelas A. Communication Patterns in Task-Oriented Groups. - J. of the Acoustical Society of America. - 1950, 22. - P. 725-730.
10. Gregor D/ Leadership and Motivations. -N.-Y., London, 1966. - P. 66-71.524
11. Homans A.S. The Human Group. - N.-Y., 1950. - P. 188-190. 13. Stogdill R. Personal Factor Associated with Psychology of Groups. Willey. - N.-Y., 1959. - P. 3-105.

УДК 37.013.42:376(477)

В.О. Марчук

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі».

Тобто це такий спосіб отримання освіти, коли учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню.

Але питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей в Україні.

Наразі законодавчо схвалено вживання терміну «діти з особливими освітніми потребами». Його використовують щодо дітей до 18 років, які потребують додаткової навчальної, медичної і соціальної підтримки з метою покращення здоров'я, розвитку, навчання, загальної якості життя та соціалізації, тобто включення в громади своїх однолітків та інших дітей[1].

До цієї категорії належать і діти з постійною або тимчасовою інвалідністю.

Інклюзивне навчання має покращити навчальне середовище, забезпечити потреби всіх учнів з повагою до їхніх здібностей та можливостей.

Учителям та учням відкривається все розмаїття способів навчання, а його методи мають бути особистісно орієнтованими – з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами.

Переваги інклюзивного навчання:

- Усуваються бар'єри в системі освіти та системі підтримки дітей з особливими потребами.
- Батьки залучені до процесу навчання.

➤ Діти з особливими освітніми потребами отримують можливість для нормальної соціалізації, розвитку своїх сильних сторін і талантів та подальшої інтеграції в суспільство, вступ до професійних та вищих навчальних закладів.

➤ У дітей з особливими освітніми потребами формуються соціальні компетенції для налагодження дружніх стосунків з ровесниками у школі та поза її межами; моделюються належні способи взаємодії з колективом.

➤ Створюється атмосфера спокійного прийняття відмінностей інших людей [3].

Поширення інклюзивної освіти значною мірою гальмується через банальну неготовність більшості загальноосвітніх шкіл та навчальних закладів інших ланок освіти прийняти учнів з особливими освітніми потребами. Йдеться, насамперед, про відсутність у навчальних закладах архітектурної доступності, брак сучасного корекційно-реабілітаційного обладнання, невизначеність із заробітною платою корекційних педагогів, недостатню кількість спеціальних автобусів, пристосованих для перевезення учнів з фізичними обмеженнями тощо[2].

Поточний стан інклюзії в Україні:

Українські педагоги та міжнародні експерти зазначають, що в питанні розвитку інклюзивного навчання Україна зробила потужний крок уперед. Але попри численні зміни у законодавчих і нормативно-правових актах ступінь реальної поширеності інклюзивної освіти в Україні ще доволі низька. У 2015/2016 навчальному році в інклюзивних класах навчалися лише 2720 дітей з особливими освітніми потребами – а це лише 5,8% від загальної кількості. Більшість таких дітей (32,6 тисяч осіб) поки продовжують навчатися у спеціальних школах-інтернатах.

Загалом же понад 50 тисяч дітей з особливими освітніми потребами ще перебувають поза якісною освітою та соціалізацією.

МОН проаналізувало низку світових моделей інклюзивної освіти. Окрім напрацьованого з канадськими колегами варіанту, українські фахівці ретельно вивчили модель інклюзивної освіти в США, зокрема роботу асистентів вчителів. І зараз в Україні впроваджується загальнонаціональний проект «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації». Минулого, 2016-го, року він стартував у Запорізькій області, а зараз впроваджується вже й у Київській, Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Хмельницькій та Чернігівській областях[2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Засенко В. В. Спеціальна освіта в Україні: стан, пошуки, перспективи//Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами:Збірник наукових праць.-К.:Університет “Україна”, 2002.-С.64-65.
2. Засенко В. В. Удосконалення навчання осіб з вадами слуху. //Дефектологія,1999.-№4.-С.10-13.
3. Синьов В. М., Коберник Г. М. Основи дефектології-К.:Вища школа,1994.-С.22-24.

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ЯК ЧИННИК ЙОГО ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дослідження теорії і практики довели, що від рівня підготовленості фахівців залежить ефективність формування всіх підструктур професійної діяльності. В сучасних умовах саме комунікабельність та вміння встановлювати контакти багато в чому визначають успішність у збуті продукції, отриманні нових замовлень, що в кінцевому підсумку відображається на успішній діяльності організації.

Професійна підготовка в сфері менеджменту повинна включати в себе не лише систему економічних, технічних та інших знань для ефективного здійснення безпосередніх фахових обов'язків. При цьому важлива роль повинна відводиться психологічним дисциплінам, адже діяльність менеджера, в першу чергу, передбачає знання закономірностей поведінки людини, її здібностей, можливостей, бажань. Тому в процесі виконання своїх функціональних обов'язків менеджер повинен зосереджуватись на управлінні «людським чинником», на керівництві працівниками, а все це вимагає практичного застосування теоретичних знань та постійного вдосконалення професійних якостей.

Комунікативна діяльність менеджера здійснюється на двох рівнях – вертикальному (в даному випадку мова йде про комунікацію між працівниками, які знаходяться на різних рівнях організаційної ієрархії («керівник – працівник»)), й горизонтальному (комунікація здійснюється між рівними за своїм становищем в організації працівниками («керівник – керівник»)). Як свідчать дослідження, ефективність горизонтальних комунікацій становить 75-85%. Це можна пояснити тим, що працівники, які працюють на одному рівні управління, добре розуміють один одного, тому, що в своїй щоденній діяльності часто вирішують однакові виробничі проблеми.

Відсутність у професіонала спеціальних умінь та навичок у сприйнятті та розумінні зверненого до нього спілкування породжує серйозні труднощі у роботі механізму зворотного зв'язку, що, в свою чергу, призводить до втрати інформації, непорозумінь та конфліктів, спричиняє проблеми з дешифруванням повідомлень, виникнення чуток. Якщо в управлінні виникають умови, які характеризуються неправильною формою управлінського спілкування, то учасники взаємодії можуть демонструвати негативні реакції і їхні подальші стосунки матимуть негативний зміст. Останні вказують на наявність ознак неефективного управління: незадоволеність від приналежності до організації, в якій відбувається процес діяльності; незадоволеність самим процесом роботи; виникнення на різних рівнях інтриг та конфліктів; накопичення невисловлених образ; непевність у стосунках.

Таким чином, можна сформулювати основні складові забезпечення соціальної компетентності майбутніх спеціалістів: знання особливостей поведінки людей, закономірностей групової сумісної діяльності та стилів

керівництва нею, психологічних механізмів міжособистісної взаємодії; уміння аналізувати свою діяльність як сукупність конкретних проблемних ситуацій; сприяти ефективній міжособистісній взаємодії, адекватно розуміти індивідуальні особливості та здійснювати спільну діяльність у відповідності з ними; здатність до співчуття та співпереживання, адекватної самооцінки.

З огляду на це постає завдання виявляти рівень підготовленості майбутніх менеджерів до професійного спілкування в навчально-виховному процесі, об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на рівень комунікативної компетентності. При цьому основними чинниками у структурі комунікативних здібностей менеджера виступають чутливість та чуйність до емоційних станів іншої людини, вміння адекватно їх оцінити, комунікабельність, товариськість, емпатія та ін. Саме вони є показниками, які визначають не тільки успішність діяльності спілкування, а й усієї професійної діяльності менеджера. Однією з важливих складових комунікативних здібностей керівника вважається товариськість, яка характеризується легкістю входження в контакт з іншими людьми, відсутністю замкнутості, ізольованості.

Отже, професійна управлінська діяльність менеджера тісно пов'язана з його особистісними рисами та психологічними властивостями, які у своїй сукупності і визначатимуть ефективність його спілкування при виконанні функціональних обов'язків. Тому постає потреба вивчення наявності та рівня розвитку у спеціалістів необхідних індивідуальних особливостей та властивостей для здійснення комунікативної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціально-психологічні основи управлінської діяльності керівника / Л.Е. Орбан-Лембрик // Актуальні проблеми психології. Том. 1.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2001. – Ч.2. – 286 с.
2. Щёкин Г.В. Организация и психология управления персоналом: Учебно-методическое пособие / Щёкин Г.В. – К.: МАУП, 2002. – 832 с.

УДК 373.5:37.014

К. Г. Михайліченко

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

У сучасному українському суспільстві, яке зацікавлене в інноваційному розвитку, все більше уваги приділяється проблемі підтримки обдарованості дітей і молоді. Створення соціального середовища, сприятливого для навчання і виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей і розумового розвитку має особливе значення для майбутнього країни, її іміджу на міжнародній арені.

Результативною є педагогічна підтримка обдарованих дітей у гімназіях, ліцеях, колегіумах, загальноосвітніх навчальних закладах, а також при

підготовці учнів до участі у міжнародних, всеукраїнських предметних олімпіадах, конкурсах-захистах науково-дослідних робіт МАН України тощо.

Обдаровані діти відрізняються за академічними досягненнями та особистісними параметрами від учнівського загалу, їх ефективно навчання і виховання потребує спеціальної підготовки педагога [4, с. 55].

Дослідженню проблеми обдарованості дітей присвячені наукові праці В. Крутецького, О. Кульчицької, Н. Лейтеса, О. Матюшкіна, В. Моляки, Б. Теплова та інших учених. Науковці дискутують щодо критеріїв поділу дітей на обдарованих і звичайних, природи та методів діагностики обдарованості, структури обдарованої особистості тощо.

Питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями розглядається у наукових працях С. Архипової, Ю. Василькової, А. Капської, Г. Майбороди та ін. В них підкреслюється, що створення сприятливих умов у соціальному середовищі обдарованої дитини є актуальним завданням для соціальних педагогів.

Метою статті є окреслення низки соціально-педагогічних умов підтримки обдарованих дітей та молоді.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що обдарованість — це вияв природних можливостей організму людини, що значно перевищують середній рівень. Вітчизняними психологами розроблено класифікацію дитячої обдарованості, яка містить такі основні види:

1. Загальна обдарованість (торкається психічного життя дитини).
2. Спеціальна обдарованість (проявляється в якій-небудь сфері діяльності: музичній, фізичній тощо).
3. Актуальна чи неприхована обдарованість (показники успішності, якої є в наявності).
4. Потенційна чи прихована обдарованість (показники можливої реалізації здібностей при дотриманні певних умов).

Згідно з дослідженнями В. Моляко, компонентами обдарованості є: 1) інтелект; 2) мотивація; 3) творчість. То ж батьки мають знати, що їхніми завданнями є розвиток інтелекту дитини – збагачення її знань та розвиток психічних процесів, формування мотивації та забезпечення умов для прояву творчості дитини [3, с. 3-4].

Інколи обдарованість виражена яскраво і не помітити її неможливо. В інших випадках, лише педагог може помітити обдарованість дитини і допомогти батькам так організувати спілкування та спільну діяльність з нею, щоб оптимально розвинути потенційні можливості дитини [1, с. 16]. Отже, однією із умов підтримки такої дитини є просвітницька робота з батьками, спрямована як на розвиток її здібностей так і на організацію соціального життя, формування у обдарованої дитини уявлень про світ, що лежить за межами її особистих і пізнавальних інтересів.

Ефективність соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей забезпечується завдяки дотриманню інших педагогічних і соціальних умов, а саме:

– створення творчого середовища установи, в якій знаходиться обдарована дитина. Це той простір діяльності, основною цінністю якого є творчість, що впливає на характер взаємодії педагога та учня, а також систему соціокультурних і матеріальних умов, необхідних для самореалізації, становлення особистості дитини. Компонентами творчого середовища в установі виступає освітній процес, що характеризується ситуацією вибору та успіху, орієнтований на створення індивідуальної освітньої траєкторії [5, с. 18].

– розроблення освітніх програм, що забезпечує варіативність освітнього процесу і підвищує ефективність соціально-педагогічної підтримки.

– розроблення програми методичного супроводу педагогів у додатковій освіті – постійна допомога методичної служби педагогам, спрямована на вдосконалення соціально-педагогічної підтримки за допомогою підвищення їх професійної компетентності

– формування позитивного ставлення педагога до дитини, що можливе лише за наявності віри в дитину, в її сили та здібності [2, с. 54-55].

Оскільки соціально-педагогічна підтримка обдарованості дітей та молоді передбачає об'єднання зусиль суспільства і педагога з метою допомоги в розвитку їх індивідуальності, творчих здібностей, соціального захисту, сучасні умови вирішення проблеми розвитку обдарованих дітей вимагають створення ефективних програм підтримки, програм з підготовки та перепідготовки педагогів, які працюють з обдарованими дітьми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г. В. Завдання та зміст педагогічної просвіти батьків обдарованих дітей / Г. В. Беленька // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 3 (10) – С. 15-17.
2. Гришук Ю. В. Підтримка обдарованої учнівської молоді: нормативно-правовий та соціально-педагогічний аспекти / Ю. В. Гришук // Освітологічний дискурс. – 2014. – № 1 (5). – С. 46-57.
3. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – № 2. – С. 2-6.
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс] / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. — Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/166230/1/nac%20dopovid%202016.indd%20smal.pdf>.
5. Рижанова А. О. Соціальне виховання як питання національної та глобальної безпеки в умовах інформаційного суспільства / А. О. Рижанова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – К., 2006. – С. 16-22.

УДК 364.27;44

О.Ю. Пашенко

ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ, ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та

соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти під час вивчення злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері.

Зараз в Україні відбуваються перші спроби запровадження й реалізації певних моделей роботи: превентивної, навчально-тренінгових програм, роботи з правоохоронними органами, організації притулків для жінок, кризових консультативних центрів (очних та заочних), центрів реінтеграції, груп взаємопідтримки чи самодопомоги, психотерапевтичних програм (індивідуальних та групових).

За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є її чоловік, дівчинка-підліток, що страждає від сексуальних переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголичка, старенька бабуся, що її ненавидять власні діти.

Закон розрізняє чотири види домашнього насильства: фізичне; психологічне; економічне; сексуальне.

Фізичне насильство в сім'ї – це навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншим, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – це примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї – це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право. Такі дії можуть заподіяти шкоду фізичному чи психічному здоров'ю, або навіть призвести до смерті постраждалого.

За даними соціологічних досліджень, серед розлучених жінок кожен три з чотирьох опитаних потерпали від домашнього насильства. Офіційна статистика Міністерства внутрішніх справ свідчить, що більше ніж 81 тисяча осіб перебувають на обліку за вчинення насильства в сім'ї.

Чому це відбувається? По-перше, тому, що метою домашнього насильства завжди є встановлення контролю над жертвою, коли кривдник намагається бути єдиним «розпорядником» її життя. Підкоряючись, жертва стає безпорадною, не може правильно оцінювати ситуацію, навіть не намагається

себе захистити. В такому стані постраждали від домашнього насильства часто самі відмовляються від спроб їм допомогти. По-друге, тому, що в українському суспільстві «не прийнято» розповідати про такі речі. На жаль, ми стикаємося зі «змовою мовчання» та прихованим осудом потерпілих від насильства в сім'ї: наприклад, розумна жінка, маючи науковий ступінь і досягнувши успіху в службовій кар'єрі чи бізнесі, не може говорити про те, що її б'є чоловік, який сам обіймає керівну посаду. А мати не може визнати, що її рідний син знущається над нею: вона, мовляв, «сама винна» в тому, що не догодила, не так виховала, не зберегла сімейного вогнища. Така позиція хибна. Ніхто, ніколи і ні за яких обставин не має стати жертвою домашнього насильства, бо насильство – це злочин. У суспільстві утвердилися й багато інших стереотипів щодо насильства, які перешкоджають подоланню цього явища. А, мабуть, найбільше згубно впливають на суспільну думку уявлення про те, що поодинокі випадки агресії не є насильством. Насправді це не так. Прояви домашнього насильства мають циклічний характер: випадок насильства – примирення – заспокоєння – посилення напруги – і знову насильство. Кожного наступного разу цей цикл може скорочуватися в часі, а насильство – ставати більше інтенсивним та жорстоким [2]

Тема попередження сімейного насильства вже багато років знаходиться у центрі міжнародного обговорення. У країнах Західної Європи і Північної Америки ця проблема більше двох десятиріч міститься в полі зору громадськості й тому досліджена набагато краще, ніж в Україні. До останнього часу в нашій державі було накладено своєрідне табу на обговорення як проблем насильства над дітьми та жінками, так і проблем насильства проти особистості в цілому. Окремі випадки, що ставали надбанням громадськості, трактувалися як дії маніяків або карних злочинців. Лише останніми роками суспільство починає усвідомлювати катастрофічні масштаби проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій – К., МАУП, 2001. – 96с.
2. Говорун Т., Кікіненді О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс.
3. Долженко І. Використання соціально-педагогічних технологій у роботі класного керівника з сім'єю // Соціальна педагогіка: теорія і практика, 2006. - №4 – 34 – 38с.
4. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. – К.: ДЦССМ, 2002, 132с.

УДК 334.4:616.98:578.828ВІЛ:653.18

Ю.В. Польська

ВІЛ-ІНФЕКЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження. Протягом багатьох років людство бореться з ВІЛ-інфекцією. Епідемія ВІЛ/СНІДу поширилась у країнах Східної Європи та державах колишнього Радянського Союзу швидше, ніж у будь-якій іншій частині світу. Наша країна є першою серед країн СНД яка зустрілася з проблемою ВІЛ, що набула масового характеру, тому дослідження в цьому

напрямі є актуальним.

Згідно з міжнародним досвідом провідних країн світу та країн, що розвиваються, надання своєчасного лікування, комплексного догляду та підтримки, соціального обслуговування людей, які живуть з ВІЛ сприяє збереженню людського потенціалу та соціального капіталу суспільств, особливо в країнах з високим рівнем поширення ВІЛ-інфекції, забезпечує можливість їх сталого людського розвитку і уникнення соціально-економічних, демографічних та гуманітарних криз, пов'язаних зі стрімким розвитком ВІЛ/СНІДу серед найактивніших в соціально-економічному та демографічному плані верств суспільства. Збереження належної якості життя цих людей, людського потенціалу суспільства та сталого людського розвитку суттєво залежить від стандартів якості соціальних та медичних послуг, що надаються в державі [3,с.37].

Починаючи з 1995 року темпи поширення епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні зростають. Щомісяця реєструється більше, ніж півтисячі нових випадків зараження ВІЛ/СНІДом. Найбільша частка з яких підлітки, котрі мають випадкові статеві стосунки та молодь віком від 20 років. Окрім цього, зростає кількість наркозалежних, які утворюють особливу групу ризику ураження ВІЛ/СНІДом. Вік ВІЛ-інфікованих щороку знижується. Найбільший відсоток уражених ВІЛ/СНІДом серед людей репродуктивного віку, тому це є небезпечним для демографічної ситуації в Україні. Стосовно шляхів зараження ВІЛ/СНІДом, то вирізняють три шляхи: статевий, від матері до дитини, ін'єкційний та через кров. Ризик зараження є неоднаковим. Ін'єкційний шлях передачі найчастіший, високий ступінь ризику під час статевого контакту. При чому найбільший відсоток ВІЛ-позитивного статусу серед юнаків. Спостерігається низький рівень поінформованості серед молоді, що збільшує ризик зараження ВІЛ/СНІДом. Зараження ВІЛ/СНІДом спричиняють групи факторів, серед яких: біологічні, поведінкові, соціально – економічні та соціально – культурні. Кожна з груп має свої аспекти та специфіку впливу на молодь. Боротьбу з ВІЛ/СНІДом здійснюють державні структури та громадські організації. Їх діяльність спрямовано на розробку та впровадження програм щодо профілактики та боротьби з ВІЛ/СНІДом, поширення інформації стосовно епідемії ВІЛ/СНІДу, сприяння захисту соціальних, особистих прав та інтересів хворих на ВІЛ/СНІД. Описані у роботі соціальні служби мають за мету забезпечити захист ВІЛ – інфікованої та хворої на СНІД молоді для нормального існування у суспільстві, їх соціалізацію, гарантувати соціально – психологічну допомогу. У своїй діяльності вищезазначені організації використовують комплекс методів, до яких входять медичні, соціальні, юридичні, соціально – психологічні. Важливим є те, що поряд з медичними методами люди з ВІЛ, перш за все, потребують соціально – психологічної підтримки. Тому вони є першочерговими у роботі соціальних служб, особливо з ВІЛ – інфікованою молоддю. Адже їм найтяжче адаптуватися до свого нового статусу та продовжувати жити повноцінним життям [1,с.46].

Причинами різкого поширення епідемії ВІЛ/СНІДу є складне економічне становище держави, низький рівень доходів громадян, недостатньо високий

рівень усвідомлення громадянами дбайливого ставлення до власного здоров'я, незначна кількість організацій і установ, чия діяльність пов'язана з профілактикою ВІЛ/СНІДу тощо. Окрім загальних, існують й специфічні причини. Зокрема, діючи у сфері профілактики ВІЛ/СНІДу державні та громадські організації взаємодіють неефективно. Як засвідчує міжнародна практика, об'єднуючою ланкою у розв'язанні зазначеної проблеми можуть стати професійно компетентні фахівці: соціальні педагоги, соціальні працівники, вчителі та ін [2,с.48].

Основна задача дослідження - пошуки шляхів, спрямована на розробку та впровадження програм щодо профілактики та боротьби з ВІЛ/СНІДом, поширення інформації стосовно епідемії ВІЛ/СНІДу, сприяння захисту соціальних, особистих прав та інтересів хворих на ВІЛ/СНІД, є постійними у дослідженнях науковців.

Досягнути максимального рівня ефективності, демонстрування інформаційних продуктів на білбордах, в громадському транспорті, міських телеканалах, покликаючи рекламу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко А. Соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ-інфекцією та СНІДом //Соціальна політика і соціальна робота. - 2001. - № 2. - С. 54-61.
2. Войнаровська О. Внесок соціальної реклами у формування толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом //Соціальна політика і соціальна робота. - 2005. - № 2. - С. 42-52
3. Петрович В.С. Тренінг з впровадження програм профілактики віл/сніду та пропаганди здорового способу життя //Практична психологія та соціальна робота. - 2004. - № 10. - С. 30-46: табл.; Практична психологія та соціальна робота. - 2004. - № 11. - С. 7-37

УДК 364.1; 340.6

Т.І. Проточенко

ЮНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Поряд з безробіттям, соціальними сирітством та іншими соціально-економічними та соціально-педагогічними проблемами в Україні постає проблема підліткової вагітності. Це явище досить поширене і привертає до себе значну увагу, але, на жаль, тільки з боку суспільства. Підліткова вагітність зумовлена багатьма чинниками, до яких можна віднести: недостатню інформованість молоді про статеве життя, негативний вплив молодіжної субкультури, ЗМІ, негаразди в сім'ї, економічна криза в суспільстві, соціальна дезадаптованість молоді.

Поєднання низької інформованості й наукової неграмотності призводять до того, що формується невірна стратегія виховання відносно сексуальної культури підлітків. Це, в свою чергу, зумовлює катастрофічні соціальні, соціально-педагогічні, культурні наслідки .

Виникнення та існування проблеми підліткової вагітності є віддзеркаленням серйозних проблем світу, що швидко змінюється, а саме:

проблем, які зумовлені глобалізацією, урбанізацією, акселерацією, зміною цінностей в суспільстві, бідністю, застарілими гендерними стереотипами, втратою довіри до дорослих, послабленням функцій сім'ї як основного інституту соціалізації. Недосконалістю системи соціального захисту, охорони здоров'я, соціального виховання.

Незважаючи на юний вік, кожна друга (47%) сексуально активна дівчина має вже більше одного партнера; приблизно 60% практикують незахищений статевий акт, що призводить до широкого розповсюдження інфекцій, які передаються статевим шляхом, серед цього контингенту жінок. Ранні статеві стосунки, низький культурний рівень, відсутність сексуального виховання, інформації та знань про планування сім'ї, контрацепцію і безпечний секс – стають причинами ранньої вагітності [3].

На тлі цього спостерігається масове зниження віку початку статевого життя, як стверджують дослідники мотиви ранньої статевої близькості зовсім не пов'язані з почуттям кохання, у переважній більшості це – допитливість. Намагання утвердитися у новій ролі, більшість дівчат, які завагітніли у підлітковому віці, мотивують свою близькість з хлопцем страхом втратити друга, невмінням відмовити на домагання. Відповідно, як наслідок маємо зростання кількості підліткових вагітностей та абортів та раннього материнства.

Саме ці проблеми зумовили вибір такої теми нашої статті, мета якої – проаналізувати явище «юне материнство», як соціальну проблему.

У науковій літературі, материнство розглядається як: 1) функція із забезпечення розвитку дитини (О. Баженова, В. Брутман, В. Сидорова); 2) складний феномен, що ґрунтується на фізіологічних механізмах, еволюційній історії, культурних та індивідуальних особливостях (В. Кравець); 3) біологічний та соціальний зв'язок дитини та матері, який являє собою основу для материнства на юридичному рівні (Л. Конєва) [5].

У своєму дослідженні, присвяченому проблемам спілкування у системі «мама-підліток-дитина», С. Мещерякова наголошує на суб'єктно-об'єктному ставленні матері до дитини як основного чинника в структурі психологічної готовності до материнства, що визначає подальшу материнську поведінку, і тим самим впливає на особливості психічного розвитку дитини. Вона зазначає основні складові в структурі психологічної готовності до материнства: переживання жінкою вагітності, орієнтацію на стратегію виховання та її ранній дитячий досвід .

Термін «юне материнство» було запропоновано І. Катковою, він став широко розповсюдженим у медицині, соціології, соціальній педагогіці [1].

Перш за все фахівці відзначають, що юні матері – це дівчата із «формально благополучних» і «неблагополучних родин», з якими сім'ї зазнають емоційної депривації.

Щодо вікових меж «юного материнства», то різні фахівці висловлюють свою точку зору на проблему ранньої вагітності дівчат-підлітків. В Україні верхня вікова межа раннього материнства становить 18 років – це вік повноліття. На думку О. Брюхіної, середньоарифметичний вік статевого життя юних матерів становить 12-15 років [2].

Однак юними матерями треба вважати не лише неповнолітніх, а й дівчат, які народили дитину до 21 року, оскільки, як правило, до цього віку молода людина набуває самостійності, починає професійну кар'єру.

І. Братусь у своєму дослідженні зазначає, що юне материнство – це соціально-культурний феномен, сутність якого полягає у виношуванні, народженні, догляді та вихованні дитини матерями юного віку (до 21 року) [1]. Ми цілком згодні з твердженням І. Братусь, але в нашій роботі ми будемо дотримуватися положення, за яким вік школярів обмежується настанням повноліття. У світі статева зрілість жінок стала більш ранньою. Одночасно втратив дієвість традиційний соціальний контроль стосунків між статями у суспільстві з швидко змінюваними соціальними перетвореннями, відсутня дієва система консультацій і підготовки молоді до статевого життя.

Кожен рік у світі 1,5 млн. дівчат вагітніють у віці 13-14 років і народжують дітей, піклування за якими частіше всього беруть на себе батьки або старші родичі. Часто ці діти виявляються залишеними, покинутими, потрапляють до дитячих установ.

Аналіз наукової літератури показує, що соціально-педагогічна практика дозволяє визначити основні причини, що призводять до ранньої підліткової вагітності, а саме:

1. *Згвалтування*, яке скоюють друзі і знайомі, до того ж після цього акту не були вжиті необхідні заходи, бо дівчинка не змогла (за тією чи іншою причиною) розказати батькам про те, що з нею відбулося.

2. *«Ризикована поведінка»*. Самотність, знехтуваність дівчиною підліткового віку в сім'ї призводить її до асоціальної групи та до девіантного типу поведінки.

3. *Вагітність «по невіданню»* є результатом відсутності сімейного, шкільного, сексуального виховання.

4. *Вагітність «запланована»*, що є прагненням розв'язати у такий спосіб власні психологічні проблеми, зокрема, виразити протест проти нестримної надопіки батьків.

У своєму дослідженні Т. Гречанкова акцентує увагу на такій специфічній проблемі як стигматизація, внаслідок чого неповнолітня матір залишається одиночкою, це характеризується навішуванням ярликів на юну матір, через її негативне минуле чи минуле її родини, що примушує її на підсвідомому рівні діяти так як вважають інші, тим самим схиляючи її до асоціальної поведінки [3].

Таким чином, проблема юного материнства сьогодні набуває все більш вираженого полідисциплінарного характеру в різних науках, стаючи важливим предметом. Вітчизняні дослідники характеризують сам термін «юне материнство» як соціокультурний феномен, сутність якого полягає у виношуванні, народженні, догляді та виховування дитини матерями юного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братусь І. В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / І. В. Братусь // Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ. – 2007. – 229 с.
2. Брюхина Е. В. Беременность и роды у девушек-подростков. Предупреждения осложнений, реабилитации / Е. В. Брюхина. – Челябинск, 1996. – 266 с.
3. Греченкова Т. И. Социальный возраст материнства : дис. канд. социол. наук / Т. И. Греченкова. – Саратов, 2004. – 225 с.
4. Гуревич М. А. Несовершеннолетние мамы – причины и последствия / М. А. Гуревич, Т. Ю. Радиловская // Челябинский гуманитарий. – 2010. – № 1(10). – С. 133 – 139.
5. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. для ВНЗ / Л. М. Завацька. – Видавничий Дім «Слово». – 2008. – 240 с.
6. Краснова Н.П. Методика роботи соціального педагога : навч. посіб. для студ. педагогічного університету / Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Ч.3 – Луганськ : Альма-матер. – 2003. – 292 с.

УДК 316.61:004-053.67

В. В. Рогонос

ВІРТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «ФЕЙСБУК»

Актуальність дослідження. Інтернет як всесвітня Мережа багато в чому корисний і полегшує діяльність людини, у той же час, різноманітна інформація і контент, що містяться в мережі Інтернет, можуть чинити згубний вплив. Особливо гостро проблема соціалізації в Інтернеті проявляється в підлітковому віці, коли відбувається активне формування пізнавальних процесів і особистісних якостей людини.

Мета статті – проілюструвати особливості ставлення молоді до соціальних мереж як фактору соціалізації. Реалізація поставленої мети передбачає такі завдання: виявлення сприйняття молоддю соціальних мереж як фактору соціалізації; з'ясування мети і причини реєстрації молоді в соціальних мережах; визначення ступеня залежності молодих людей від соціальних мереж.

Аналіз актуальних досліджень. Провідними західними вченими, які займалися проблемами дослідження мережевого суспільства, є: Д. Белл, М. Кастельс, А. Тоффлер, А. Турен, Дж. Гэлбрейт, Р. Інгельгарт. Низка американських учених вивчають становлення соціальних мереж, розглядають основні положення та принципи їхнього використання і прогнозують їхнє майбутнє. Це, насамперед, Джозеф Б. Вальтер, Д. Вестерман, Б. Ван Дер Хейд, С. Тонг, Л. Лангвелл, Дж. Кім, Дж. Антоні. Серед науковців вивченням мережевого розвитку суспільства займаються Р. Абдєєв, С. Афанасьєв, В. Біанкі, С. Дука, В. Іноземцев, С. Дятлов, Н. Моїсєєв та ін. Низка українських та російських учених займалися дослідженням Інтернету у різних його проявах – С. Бікбаєва, А. Біккулов, В. Іванов, А. Рунов досліджували питання

спілкування, комунікативного середовища та діалогу в Інтернеті. З кожним роком усе більше користувачів всесвітньої павутини створюють аканти у соціальних мережах. Зареєстровано понад 30 мільйонів українських акантів у суспільних інтернет-майданчиках, тому можна стверджувати, що більше половини українців уже зареєстровано у соціальних мережах в інтернеті. Як свідчать дослідження Інституту Горшеніна, принаймні серед наших співвітчизників налічується 62,4 % тих, хто заходить у них щодня [2].

Зауважимо, що Інтернет вже міцно увійшов у життя сучасного суспільства. У ХХ столітті людство не знало настільки прогресуючого технічного досягнення. Основною ознакою інформаційного суспільства є порівняно рівноправний доступ до інформації і знань всіх громадян, що забезпечується сучасними комп'ютерними мережами.

Визначаючи особливості Інтернету в даній роботі, важливо відзначити, що за останні роки Інтернет став для більшої частини молоді важливим каналом спілкування і отримання інформації, дав можливість двостороннього активного спілкування практично з усім світом. За допомогою Інтернету молодь вступає в новий тип спілкування - інформаційну міжкультурну комунікацію, що протікає у віртуальній реальності. Таким чином активність молоді в соціальних мережах реалізується в спілкуванні, пошуку друзів і нових знайомств, пошуку інформації, організації дозвілля: перегляд відеофільмів, фотогалерей і обмін думками [4].

Характеризуючи процес соціалізації молоді в Інтернеті зазначимо, що, якщо традиційно процес соціалізації носив цілеспрямований і регульований характер, то соціалізація в Інтернет-просторі носить переважно стихійний характер.

Інтернет в умовах загальної комп'ютеризації є і фактором соціалізації особистості, що надає як позитивний, так і негативний вплив на розвиток підростаючого покоління. Він впливає на процес засвоєння людиною соціальних ролей, зразків поведінки, культурних норм і цінностей [3].

Основною метою реєстрації в соціальних мережах відзначено спілкування. Тобто, можна вважати, що при широкому наборі функцій соціальних мереж основною для молоді залишається саме комунікативна. Але при цьому Інтернет виконує так само і рекреативну роль, оскільки багато в чому, визначає дозвілєве проведення часу людей, як групове, так і індивідуальне. Ця роль реалізується по відношенню до всіх людей, оскільки відпочинок на дозвіллі в онлайн просторі або за комп'ютерною грою відволікає їх від повсякденних турбот і обов'язків [1].

Вивчивши ставлення сучасної молоді до соціальних мереж, як фактору соціалізації, можна зробити висновок, що молоді люди в більшості своїй досить багато часу проводять у соціальних мережах, а так само є їх активними користувачами, але оцінюють явище соціальних мереж по відношенню до себе скоріше позитивно. При цьому загальний вплив на соціалізацію молоді оцінюється самими респондентами, як негативний.

Як не крути, соціальні мережі стали займати дуже важливе місце в житті сучасної людини, свої сторінки сьогодні заводять і зірки шоу-бізнесу, і політики, і звичайні люди.

Сторінка в соцмережі – відображення ваше життя, адже там ви розміщуєте фото важливих подій, ділитесь своїми бідами та радощами, спілкуєтеся з друзями.

Занурення у віртуальний світ – досить серйозна проблема сучасності, тому багато психологів займаються її вивченням [5].

Проаналізувавши повний обсяг інформації, визначивши особливості Інтернету як соціокультурного феномену та сучасних практик користування соціальними мережами, можемо порадити головне: «не занурюйтеся надто глибоко у віртуальний світ і ні в якому разі не рвіть зв'язок із реальністю».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений/Г. М. Андреева. — 5-е изд., испр. и доп. — М.: Аспект Пресс, 2003. — 364 с.
2. Бурлакова В. С. Життя офлайн. Чому українці відмовляються від соціальних мереж [Електронний ресурс] / Валерія Бурлакова. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/85482>
3. Галіч, Т. О. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя [Текст] / Т. О. Галіч // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. – Х., 2010. – Вип. 1. – с. 145-152.
4. Мудрик А. В. Социализация человека: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 304 с.
5. Онищенко О. С. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 250 с.(12,85 обл.-вид. арк.)

УДК 314; 37.013.78

А.С. Самчук

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ТРУДОВОЇ АДАПТАЦІЇ

Адаптація означає включення особистості в нове для неї предметно-речовинне і соціальне середовище [1, с.21].

Поступаючи на підприємство, людина має певні цілі, потреби, цінності, норми. Установки поведінки. Відповідно до них працівник і висуває вимоги до організації: до умов праці, його оплаті, змісту, можливостям зростання, до соціального середовища. Ставлення працівника до організації залежить від ступеня реалізації його мети. Але і організація має свої цілі і завдання, центральні серед яких – випуск продукції, виробництво матеріальних і духовних благ, надання послуг. Відповідно до них в організації складаються свої соціальні цінності та норми.

Так в ході взаємодії працівника і організації відбувається їхнє взаємне пристосування, протікає процес трудової адаптації [2, с.64]. Цей процес буде успішніше, чим більшою мірою норми і цінності колективу і стають нормами і цінностями окремої людини, чим краще й швидше приймає, засвоює свої

соціальні ролі. чим більше підприємство відповідає запитам і вимогам працівника, тим вище його задоволеність працею. Таким чином, адаптація – це складний, двосторонній процес між особистістю і середовищем, в яку він входить.

Виділяють первинну і вторинну адаптацію. Первинна адаптація відбувається при початковому входженні молодого людини в постійну трудову діяльність. Вторинна адаптація відбувається у двох випадках: при переході працівника на нове робоче місце зі зміною або без зміни професії, а також при істотних змінах виробничого середовища, її технічних, економічних чи соціальних елементів. Психофізіологічна адаптація – це процес освоєння сукупності всіх умов, необхідних для працівника під час праці. У сучасному виробництві морально старіють не тільки техніка і технологія, а й санітарно-гігієнічні норми виробничої обстановки [1, с.121-122].

Соціально-психологічна адаптація – це включення працівника в системи взаємовідносин колективу з його традиціями, нормами життя, ціннісними орієнтаціями. У ході такої адаптації працівник поступово отримує різнобічну інформацію про свій колектив, його нормам, цінностях, про систему ділових і особистих взаємин у групі, про соціально-психологічної позиції окремих членів групи в структурі взаємин, про групові лідерах.

Професійна адаптація виявляється у певному рівні оволодіння професійними навичками й уміннями, у формуванні деяких професійно необхідних якостей особистості, у розвитку стійкого позитивного ставлення працівника до своєї професії. Професійна адаптація багато в чому визначається тим, освоїв чи працівник при отриманні спеціальності необхідний мінімум знань і навичок, в якій мірі він має почуття відповідальності, почуттям нового, практичності, діловитістю, умінням розподіляти дії за часом.

Значимість окремих аспектів для різних видів адаптації неоднакова. Так, професійний аспект більш значущий при первинному входженні молодого працівника в постійну трудову діяльність, ніж при переході робітника на нове місце без зміни професії. І професійний, і психофізіологічний аспекти дуже важливі при вторинній адаптації у разі зміни виробничого середовища. Незважаючи на відмінність аспектів адаптації, всі вони знаходяться в постійній взаємодії, тобто трудова адаптація являє собою цілісну систему, що не зводиться до простої суми властивостей її частин. Вона передбачає пристосування працівника до організації в цілому, до її норм і цінностей. У процесі адаптації працівник проходить кілька стадій. На стадії ознайомлення він отримує інформацію про нову ситуацію в цілому, про критерії оцінки різних дій, про еталони, нормам поведінки. У стадії пристосування працівник переорієнтовується, визнаючи головні елементи нової системи цінностей, але зберігає і багато колишніх установок. У стадії асиміляції відбувається повне пристосування до середовища, ідентифікації з новою групою. Ідентифікація - це ототожнення особистих цілей з цілями підприємства, результат процесу адаптації.

За характером ідентифікації розрізняють три категорії працівників: байдужі, частково ідентифіковані, повністю ідентифіковані. Ядро будь-якого

колективу складають повністю ідентифіковані працівники. Особливістю з поведінки є не просто сумлінне ставлення до своїх обов'язків, але і готовність заради успішного досягнення цілей організації поступитися своїми особистими інтересами.

Результатом ідентифікації є стабільне якісне виконання виробничих завдань і нормативів, формування стійкого позитивного ставлення до професії, трудової ситуації, колективу. Швидкість адаптації залежить від багатьох факторів. Але в середньому це мінімальний термін, протягом якого адміністрація переконується у професійній кваліфікації працівника, відповідно його пропонованим вимогам, а він – у відповідності змісту, умов, оплати праці своїм очікуванням. Нормальний термін адаптації для різних категорій працівників становить від 1-6 місяців до 3-х років. Причому у керівників колективів терміни адаптації мають бути коротше, ніж у рядових працівників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Генкін Б.М. Основи управління персоналом. - М.: Вища школа, 2005, - 308с.
2. Веснін Р.Р. Практичний менеджмент персоналу: Посібник з кадрової роботи. - К.: МАУП, 2007, - 196с.
3. Грачов М.В. Суперкадре: Управління персоналом і міжнародні корпорації. - К.: Инфра-М, 2007,-179с.
4. Кибанов А.Я. Основи управління персоналом. Підручник.-М.Инфра-К, 2007
5. Управління персоналом організації. Підручник / За ред. А.Я. Кибанова - М.: Инфра - К, 2006, -296с.
6. Управління персоналом. Підручник, За заг. Ред. А.І. Турчинова. - К: Видавництво РАГС, 2006, - 398с.

УДК 364.6:37.047

А. О. Сірченко

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА НА ЕТАПІ ОПТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Від правильного вибору майбутньої професії, яка найбільшою мірою відповідає можливостям, особливостям та схильностям людини, залежить успішність її подальшого професійного становлення. Така робота має базуватись на застосуванні науково обґрунтованих методик та процедури дослідження, врахуванні науково обґрунтованих даних щодо необхідних для різних професій професійно важливих якостей, сучасного стану на «ринку професій», сучасних психологічних та інших чинників й особливостей професійного вибору учнів старших класів.

Загалом під професійним становленням фахівця розуміють процес прогресивної зміни його особистості внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності й особистої активності, спрямованої на самовдосконалення. Професійне становлення – це формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно-важливих якостей та їх

інтеграція, готовність до постійного професійного зростання, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей людини .

Професійне самовизначення, в найзагальнішому розумінні, являє собою вибір людиною напрямку та змісту свого подальшого розвитку, сфери і засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення своєї життєвої мети і моральних цінностей; це цілісний, інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення. Сутністю професійного самовизначення є самостійне й усвідомлене знаходження смислів виконуваної роботи і всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній (соціально-економічній) ситуації. Провідне значення у професійному самовизначенні належить самій особистості, її активності, відповідальності за своє становлення. Професійне самовизначення є важливим чинником самореалізації особистості в конкретній професії та в культурі взагалі. На етапі оптації основними способами професійного самовизначення вважаються ситуативний вибір навчально-професійного напрямку та вибір професійної освіти і професійної підготовки.

Центральним моментом професійного самовизначення є акт вибору професії, що стає переломним етапом в житті людини та визначає подальший розвиток життєвого шляху, і, зазвичай, співпадає із закінченням школи. Саме тому питання професійного самовизначення важливо розглядати як з позиції проблеми самореалізації (розвиток особистості в цілому на основі інтересів, здібностей та спрямувань), так і з позиції проблеми вибору (результат співвідношення внутрішніх та зовнішніх аспектів профорієнтаційної ситуації, здатність оцінювати власні інтереси і здібності та співвідносити їх з вимогами до конкретної професії) [4, с. 305].

Є. Головаха зазначає, що професійний вибір, на відміну від професійного самовизначення, є рішенням, що зачіпає лише найближчу життєву перспективу, а, отже, може бути здійснений як з урахуванням, так і без урахування віддалених наслідків ухваленого рішення [3, с. 37].

В останньому випадку вибір професії як достатньо конкретний життєвий план не буде опосередкований віддаленими життєвими цілями. Як тільки він реалізовується, знову виникає ситуація життєвої невизначеності. Вибір професії не виступає завершенням професійного самовизначення, впродовж життя (кар'єри) людина вимушена здійснювати безліч професійних виборів; сама кар'єра розглядається як вибори, що чергуються.

Людина, яка знаходиться в ситуації вибору, визначається як оптант згідно з визначенням Є. Клімова. Для формування набору альтернатив та для безпосередньої реалізації професійного самовизначення потрібна спеціальна робота свідомості, адже вибір професії здійснюється в контексті життєвого сенсу. Д. Леонтьєв відзначає, що вибір, який здійснюється в процесі професійного самовизначення є особистісним, або екзистенціальним. Самостійність та усвідомленість життєвого вибору, пов'язаного з професійним

самовизначенням, та прийняттям відповідальності за цей вибір виступає ознакою суб'єктності [2, с. 98].

Доцільно розглядати людину, яка обирає професію, як суб'єкта професійного самовизначення. У ситуації вибору значно підвищується активність, відповідальність суб'єкта за те, що відбувається. Обираючи, людина виявляє свою автономію, самовизначається щодо системи цінностей, принципів, способів самореалізації у вчинках. Лише усвідомлюючи власний вибір і себе як таку, що реалізувала його, особистість починає екзистенціювати, тобто існувати. Побудова перспективи майбутнього та професійних альтернатив відбувається через усвідомлення сенсу життя.

Реалізація успішного та ефективного професійного самовизначення у виборі професії потребує створення оптимальних психолого-педагогічних умов для активізації процесів професійного самовизначення. На основі аналізу питання вибору професії можна зробити висновок проте, що найбільш адекватним підходом до надання допомоги у період професійно-особистісного самовизначення є психолого-педагогічний супровід [1, с. 201].

Метою-орієнтиром такого супроводу є не вибір конкретної професії, а створення внутрішніх умов професійного самовизначення (розвиток позитивного образу «Я», здатність спиратися на себе, тобто ставитися до себе як до суб'єкта власного життя й уміти здійснювати вибір), ознайомлення з професіями та їхніми характеристиками, з вимогами професії до особистості .

Таким чином, професійне самовизначення, в найзагальнішому розумінні, являє собою вибір людиною напряду та змісту свого подальшого розвитку, сфери і засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення своєї життєвої мети і моральних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кокун О.М. Психологічні особливості та передумови професійного вибору особистості на етапі оптації // Наук . записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ За ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: ВД „ ТРОЯ ”, 2009. – Вип. 37. – С. 198 – 208.
2. Кузнецов М. А., Підбуцька Н. В. Професійне становлення особистості як суб'єкта діяльності. – 2013.
3. Фирсов М. В. Теория социальной работы: Учебное пособие для студентов. высш. учеб. Заведений / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 432 с.
4. Хоржевська І. М. Характеристика професійного становлення особистості //Науковий вісник Миколаївського державного університету імені ВО Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки. – 2013. – №. 2, Вип. 10. – С. 304-307.

УДК 316.3:331 – 053.81

А.М.Толопка

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ У СФЕРІ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Трансформація економіки України розкриває нові перспективи молоді щодо вільного вибору професії, місця проживання, характеру і місця застосування праці, ставить перед нею проблеми, пов'язані з опануванням

ринкової соціально-економічної ситуації. Сучасна ситуація у сфері праці і зайнятості є дуже складною і суперечливою для української молоді.

Попри зниження в останні роки рівня молодіжного безробіття, в Україні існують серйозні проблеми з працевлаштуванням молоді, яка шукає своє перше робоче місце, нерідко втрачаючи віру в можливість працевлаштуватися.

У 90-ті роки розпочалася хвиля інтересу українських вчених до молодіжної проблематики за такими напрямками: особливості формування трудових орієнтацій та життєвих планів різноманітних її соціально-демографічних категорій - Л. Аза, О. Вишняк, Є. Головаха, В. Матусевич, В. Осовський, М. Чурилов; підготовка молоді до праці в умовах реформи загальноосвітньої професійної школи, об'єктивні та суб'єктивні чинники трудової активності молоді - О. Вишняк, С. Макеєв, В. Піча, М. Чурилов,; формування молодого спеціаліста - А. Андрющенко, О. Якуба.

В умовах структурної перебудови економіки велику роль відіграє вивчення проблем, пов'язаних з підвищенням зайнятості працездатного населення й насамперед – молоді, як найменш захищеної категорії робочої сили. Її низька конкурентоспроможність на ринку праці пояснюється відсутністю достатнього виробничого досвіду й необхідного стажу роботи зі спеціальності. При цьому молоді люди нерідко першими попадають під скорочення при реорганізації підприємств або стають безробітними відразу ж після закінчення навчального закладу.

Гострою є для молоді і проблема вимушеної незайнятості, що призвело до формування численного контингенту безробітної молоді. Максимально високий рівень безробіття – у наймолодшій віковій групі (15–19 років), дуже високий – серед осіб 20–24 років. Навіть у старшій віковій групі молоді (25–29 років) він набагато вищий, ніж серед всього населення. Загострюється проблема працевлаштування молодих спеціалістів. Проблема безробіття полягає не так у відсутності вакансій, як у недостатній пропозиції привабливих робочих місць за розміром оплати, змістом, умовами праці.

Основною перешкодою для працевлаштування молоді після закінчення навчальних закладів є відсутність практичного досвіду роботи за фахом, недоліки у професійній орієнтації і підготовці, надто високі запити молодих людей стосовно умов і змісту праці тощо [2, с.118–121].

Безробіття серед молодого населення веде до поглиблення бідності й зубожіння бюджетів молодих родин (як слідство – збільшення розлучень, абортів, зниження народжуваності, збільшення числа безпритульних і покинутих дітей, дітей-сиріт, дітей-інвалідів); зниження соціальної захищеності й неадекватна оцінка молодіжної праці сприяє падінню національного патріотизму, приводить до відтоку молодих фахівців у розвинені капіталістичні країни, прищеплює інтерес до пошуку альтернативних форм заробітку в сфері неформальної економіки й тіньового бізнесу, підриває інтерес до освіти; збільшується криміногенна обстановка в країні; збільшується кількість економічних і карних злочинів, розцвітає алкоголізм і наркоманія, збільшується кількість венеричних та інших захворювань, скорочується рівень тривалості

життя, збільшується смертність – все це сприяє природному виродженню націй [3, с.131–132].

Ринок праці не забезпечує повного та ефективного використання робочої сили молоді. У ньому існує розбалансованість за кількісними та якісними параметрами попиту та пропозиції робочої сили молоді. Внаслідок слабкої конкурентоспроможності молоді на ринку праці, недостатнього попиту на дану робочу силу, не привабливих для неї умов зайнятості значна частка молоді стає безробітною, або працевлаштовується у тіньовому секторі економіки.

Відсутність досвіду роботи й практичних навичок роблять молодь найбільше соціально незахищеною категорією безробітних громадян.

Незайнятість молодих людей веде до негативних проявів як у сфері економіки, так і в сфері соціального життя суспільства. З ростом числа незайнятих складається «нераціональна структура зайнятості».

Проблеми наркоманії, алкоголізму й проституції почасти є похідними безробіття. Відсутність перспектив на майбутнє в молодому віці особливо небезпечна. Саме із цієї верстви поповнюються ряди злочинців, наркоманів, членів екстремістських політичних рухів [4, с.180].

Найбільші труднощі в працевлаштуванні відчуває молодь, яка найменше конкурентоздатна на ринку праці в зв'язку з недостатньою профорієнтацією, низьким рівнем професійної підготовки і відсутністю досвіду практичної роботи.

Разом з тим на сьогодні в Україні ще не напрацьована цілісна концептуальна модель працевлаштування випускників державних вузів за умов ринкових відносин. Не розв'язані питання щодо прогнозу формування ринку праці, а отже, й обґрунтування номенклатури спеціальностей.

У сформованій ситуації основним завданням органів служби зайнятості є застосування ефективних заходів, що підвищують шанси молодих людей безболісно інтегруватися у кваліфікаційну й професійну структуру ринку праці, гідно закріпитися на ньому, стати конкурентною його складовою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богоявленська Ю.В. Адміністративно-правові механізми управління зайнятістю молоді в Україні в умовах фінансової кризи // Економіка та держава. - 2009. - №3. - С.44-54.
2. Грабовець І. В. Молоді фахівці як соціально-статусна група: характеристика та роль у системі суспільних відносин. // Грані. - 2005. - №5, С. 118-121.
3. Кравченко В.Л. Оцінка зрушень у молодіжному сегменті ринку праці за формами власності України // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. - 2005. - С. 131-134.
4. Кравченко В.Л. Проблеми ефективного використання праці молоді в Україні // Проблеми формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. Спец вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. - К.: КНЕУ. - 2005. - С. 180-184.

СЕГРЕГАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ЯК ФОРМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Загально визнаною практикою презентації осіб з обмеженими фізичними можливостями в СРСР була вибіркова їх присутність в ідеологічному просторі, як правило – у героїзованій формі, та практично повна відсутність таких осіб у просторі буденному. Виник певний парадокс: бачачи мужніх інвалідів на екранах телевізорів, люди майже ніколи не бачили їх на вулицях, у закладах громадського харчування, магазинах тощо. Інвалідність, особливо пов'язана з розумовою відсталістю або фізичними вадами, які заважали повноцінній комунікації, сприймалась як щось майже непристойне, що треба приховувати від громадськості. Діти-інваліди не виходили на вулицю, а після смерті батьків на більшість з них чекали спеціалізовані інтернати. “Сама архітектура радянських (а відповідно, й теперішніх) міст була влаштована так, щоб задовільняти повсякденні потреби лише фізично здорових людей” [1].

Можна стверджувати, що повсякденний простір здорової людини та інваліда у СРСР являв собою два паралельних світи, які майже не перетиналися. Результатом такого стану речей був надзвичайно низький рівень інформованості суспільства про життя та потреби людей з обмеженими фізичними можливостями, який, своєю чергою, стимулював формування стереотипів, упереджень та настанов. Одним із найпоширеніших стереотипів було переконання, що обмеження фізичних можливостей тягне за собою обмеження спектру потреб. Або, іншими словами, радянські люди були щиро переконані, що якщо інвалід не ходить в кіно чи не мандрує країною, то не тому, що він не має можливостей, чи, точніше, що держава йому ці можливості не створила, а тому, що йому “не треба”.

Цей стереотип був не таким невинним, як видається на перший погляд, оскільки тягнув за собою інше переконання: для інваліда все, не пов'язане з задоволенням базових потреб за Маслоу, є “примхою” чи навіть “нахабством”. Суспільство вірило, що інваліду достатньо відчувати себе ситим, в теплі і не відчувати болю, щоб бути задоволеним життям, а з розваг йому вистачить телевізора чи радіо. Беручи під сумнів право осіб з обмеженими фізичними можливостями на повний спектр людських почуттів і закриваючи для них більшість сторін людського життя, ці стереотипи і переконання створювали сприятливий ґрунт для сегрегації публічного простору.

Сегрегація як суспільна практика передбачає, серед іншого, створення окремих зон в межах публічного простору, доступ в які для певних соціальних груп є обмеженим чи ускладненим. Звісно, вона не є винаходом ХХ століття, а її форми та методи протягом століть відзначалися надзвичайною різноманітністю. Так, наприклад, у середні віки церква у Західній Європі забороняла ховати акторів на цвинтарях, якщо вони не покаялись перед смертю, відмовившись від своєї професії. У південних штатах США до початку 1960-х у

громадському транспорті існували місця для білих і місця для чорних американців. Будучи однією із форм дискримінації, сегрегація протистоїть інклюзії і прямо суперечить тим міжнародним актам, до яких Україна приєдналася, зокрема, Конвенції про права інвалідів, що набула чинності для України 06 березня 2010 року, а також Конституції країни.

Україна як держава – учасниця Конвенції взяла на себе зобов'язання вживати ефективних заходів для “недопущення ізоляції або сегрегації від місцевої спільноти”, а також щоб “послуги та об'єкти колективного користування, призначені для населення в цілому, були рівною мірою доступні для інвалідів і відповідали їхнім потребам” [2,19]. Однак на практиці домінують не благі наміри, а успадковані від радянського минулого й прищеплені свідомості молодшого покоління уявлення про існування “заборонених” для інвалідів місць.

Наведені факти свідчать, що сегрегацію публічного простору щодо інвалідів у пострадянських країнах слід сприймати як системне явище, витоки якого сягають доби СРСР і яке за своєю природою є одним із виявів інтолерантності як риси, що зумовлює недопущення участі в будь-чому інших людей, які відрізняються від індивіда за певними ознаками [4, 231]. Доки суспільство не вважатиме інвалідів рівними серед рівних, ця проблема не буде вирішена.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Инвалиды в СССР : [Електронний ресурс]// Сайт для инвалидов «Дверь в мир». - Режим доступу: <http://doorinworld.ru/stati/778-invalidy-v-sssr>.
2. Конвенція про права інвалідів [Електронний ресурс]// Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g713.
3. Евробарометр: в Латвии дискриминации подвержены инвалиды и пожилые люди [Електронний ресурс]// Delfi. - 26 ноября 2012. - Режим доступу: <http://rus.delfi.lv/news/daily/europe/evrobarometr-v-latvii-diskriminacii-podverzheny-invalidy-i-pozhilye-lyudi.d?id=42856326>
4. Ставицький О.О. Интолерантність як основний прояв гандикапізму / О.О. Ставицький // Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка” - 2011. - Випуск 18. - С.230-239.

УДК 364:37.036-053.9

І.Г. Фітьо

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В ПОХИЛОМУ ВІЦІ

Технології організації дозвіллевої діяльності літніх людей можуть бути найрізноманітнішими. Вибір тієї чи іншої форми пов'язаний з переважанням у таких осіб індивідуальних ціннісних орієнтацій, звичок, схильностей, інтересів і бажань. Водночас соціальна ізоляція, в якій з об'єктивних причин опиняється більшість осіб похилого віку, ставить на передній план потребу в спілкуванні, встановленні нових контактів у зміненому соціальному оточенні, причому домінувальне місце в інтересах сучасної літньої людини посідає спілкування поза сім'єю в поєднанні з різними видами творчості та

інформаційним забезпеченням. Організація дозвілля літніх громадян у таких випадках передбачає єдність праці, побуту і відпочинку.

Значна частина людей похилого віку займає «утриманську» позицію, чекаючи турботи і уваги від навколишніх людей: влади, медиків, сім'ї, покладаючи на них вирішення своїх життєво важливих потреб. У низці психологічних проблем людей старшого покоління основною є проблема мотивації, втрати сенсу і мети подальшого існування. Допомогти літній людині знову знайти сенс життя, повернутися до самої себе, виявити, підтримати та розвинути її творчий потенціал, усвідомити свої можливості – ось найважливіше завдання всіх фахівців, які працюють з літніми людьми. Адже у пізнавальній діяльності творча активність виступає детермінувальною складовою процесу пошуку нових знань [3].

Важливим моментом у творчості літньої людини є визнання результатів її праці близькими людьми. У цьому віці людині необхідно відчувати власну необхідність та потрібність близьким людям. Тоді у неї зберігається відчуття захищеності та впевненості в завтрашньому дні. Дослідження, проведені в геронтологічних центрах, показали, що психологічний комфорт є невід'ємною умовою для сприятливої старості [1].

Слід зауважити, що в похилому віці у людини може проявитися зовсім новий талант, наприклад, талант художника, про який раніше, серед різних обов'язків в професійній сфері та в сім'ї, вона не здогадувалась. У такої людини дійсно починається нове життя, про яке вона в молодості могла тільки мріяти. І ця реалізація прихованих можливостей окрилює її, додає сил, дозволяє розгорнути творчість, нерідко дуже цікаву та цінну для суспільства. Наприклад, є досить багато художників, які створили свої кращі твори у віці старше сімдесяти років. За переказами, японський художник Хокусай сказав, що все, створене ним до сімдесяти трьох років, не варте уваги, а його справжня художня кар'єра почалася тільки після цього віку. Тіціан написав свої найбільш захоплюючі картини майже у віці ста років. Верді, Ріхард Штраус, Шютц, Сібеліус та інші композитори працювали до вісімдесяти років. Список музикантів, які були творчо активні у віці понад сімдесят років, занадто довгий. Письменники, художники та музиканти порівняно з вченими та підприємцями можуть довше виконувати свою роботу. Причина, ймовірно, у тому, що в «глибокій старості» люди все глибше занурюються у внутрішній світ, у той час як здатність сприйняття того, що відбувається у зовнішньому світі, слабшає [2].

В цілому діяльність під час проведення дозвілля літніх людей може носити не лише суто творчий характер, вона може бути у вигляді різноманітної фізичної активності, турботи про тварин або розведення різних видів рослин. Аналогічно дозвілля може включати в себе організацію різних свят та вечорів для людей похилого віку, комунікативну діяльність (телефонна розмова, написання листів, вербальне спілкування) або громадську діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амосов Н.М. Эксперимент по преодолению старости. – М.: АСТ; Донецк: Сталкер, 2003 – 130с.
2. Стюарт-Гамельтон Ян. Психология старения: (Перевод с английского) Ян Стюарт-Гамельтон – 3-е международное издание – СПб., М.: Харьков: Питер, 2002 – 256с.
3. Холостова Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми: Учебное пособие Е.И. Холостова – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и КО», 2002 – 295.

УДК 316.35

А.Г.Халеп

ОСНОВНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ PR

Розвиток реклами та PR у сучасному її розумінні в Україні припадає на ХІХ ст. – період активного формування періодики та розвитку промисловості у країні.

На сучасному етапі розвитку України, який відрізняється динамізмом і якісними змінами в усіх сферах суспільного життя, стрімко зростає роль реклами та публік рилейшнз. На сьогодні жодна установа не може повноцінно функціонувати без реклами своєї продукції або послуг.

PR або зв'язки з громадськістю (від англ. public relations) – спосіб соціальної роботи, що виник в США і отримав широке поширення в останні десятиліття. На відміну від індивідуальної допомоги та створення груп соціальної терапії використання цього методу дозволило розширити масштаби соціальної роботи серед населення, бо під громадськістю тут розуміються вулиця, район міста, церковна громада, соціум загалом [3].

Основні положення теорії та практики PR розроблені в працях Е. Бернейз, С. Блека, Г. Брума, С. Вібберта, Дж. Е. Граніг, Д. Доті, С. Катліп, Р. Кребла, Дж. Марстона, Е. Робінсона, А. Сентер, Т. Ханта, Р. Хейвуд і ін.

Сьогодні будь-яка серйозна дія чи то владної структури, чи то приватної фірми вимагає відповідної інформаційної підготовки. Звідси впливає одна з важливих закономірностей піару: звітність, працювати не просто з населенням, а виділяти ті чи інші його сегменти, для яких і розробляються відповідні повідомлення [1, с.158].

У сучасній теорії PR-діяльності прийнято виділяти чотири основні моделі розвитку зв'язків з громадськістю.

Перша модель PR-діяльності отримала в науковій літературі назву маніпулятивної. Ряд дослідників відносить розвиток даної моделі до кінця ХІХ ст., коли газетна індустрія стала набувати все більшого значення і почала все більше впливати на формування громадської думки. Суть її полягає в наступному: використовуються будь-які засоби для залучення уваги зспільноти і для чинення тиску на неї; споживач розглядається, як пасивний одержувач інформації; ставлення може бути виражене формулою «споживач – жертва»; правдивість і об'єктивність інформації не є обов'язковою умовою, етичні аспекти діяльності ігноруються; основним каналом є засоби масової інформації, відносини з іншими групами громадськості мінімальні [4].

Друга модель PR-діяльності отримала назву «інформування громадськості». Її характеристики: усвідомлення необхідної регулярної роботи із засобами масової інформації; більш того, поширення інформації є головною метою PR-діяльності; інформація повинна бути точною і правдивою, проте, тільки позитивною (негативні факти і події замовчуються); ця модель відноситься до односторонніх, необхідність дослідження громадськості та зворотного зв'язку з ним не передбачається.

Третя модель PR-діяльності – «двостороння асиметрична комунікація». Вона може бути охарактеризована наступним чином: широко використовуються дослідницькі методи, в першу чергу для того, щоб визначити, яка інформація викличе позитивну реакцію громадськості; таким чином, діяльність стає «двосторонньою», «діалоговою»; результат такого виду PR асиметричний, тому що від комунікацій виграє тільки організація, а не громадськість; дана модель може бути охарактеризована, як «прагматична»: на першому місці стоїть вигода [2].

Четверта модель PR-діяльності отримала назву «двосторонньої симетричної». Для неї характерно: усвідомлення суб'єктом PR-діяльності необхідності взаємодії розуміння і врахування взаємовпливу середовища та організації («симетричність»); широка практика ведення переговорів, укладення договорів, використання стратегії вирішення конфліктів, для того, щоб досягти змін у поглядах, думках і поведінці громадськості і організації; акценти у функціях PR-фахівців зміщуються від журналістських і рекламних до дослідницьких і консультативних; PR-діяльність стає повною і закінченою: очевидна необхідність дослідження і планування, при оцінці ефективності акції враховуються не тільки економічні показники, а й соціальна значимість, «нематеріальні активи»; дана модель може бути названа «ідеальною» в тому сенсі, що PR тут стає механізмом взаємодії організації і середовища на основі партнерства; клієнт, споживач, покупець сприймається, як «партнер по бізнесу».

Загалом вибір моделі залежить від характеристик «панівної коаліції» (владної групи), вона ставить PR-фахівцю завдання, яке по суті справи визначає вибір моделі, корпоративної культури організації і статусу PR-фахівця в компанії (його можливості або неможливості впливати на вибір стратегії, а значить, і визначати характер моделі).

Отже, моделі PR-діяльності, з одного боку, характеризують основні етапи становлення професійної діяльності і соціального інституту, з іншого – дозволяють побачити основні сфери «затребуваності» тієї чи іншої моделі в конкретний історичний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агарков О.А. Технології соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / О. А. Агарков (керівник авт. кол.), О.О. Яременко, О.М. Балакірева, Т.В. Бондар, О.М. Дікова-Фаворська та ін. – Запоріжжя : Просвіта, 2013. – 584 с.
2. Пропаганда і PR »[Електроний ресурс] / Режим доступу: <http://um.co.ua/9/9-19/9-19650.html> - Назва с екрану.

3. Технології зв'язків з громадськістю »[Електроний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/73050/sotsiologiya/tehnologiyi_zvyazkiv_gromadskisty - Назва с екрану.
4. Чотири основні моделі розвитку PR »[Електроний ресурс] / Режим доступу: <http://um.co.ua/9/9-19/9-19653.html> - Назва с екрану.

УДК 316.42

О.В. Чихун

СОЦІАЛЬНІ КОНФОРМІСТИ. ПРИЧИНИ КОНФОРМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Соціальний конформіст – це людина, член суспільства, який всупереч своїм поглядам, думкам, знань, під впливом думки більшості членів групи приймає цю думку істинно вірним і погоджується прийняти його.

Іншими словами конформіст – це людина, що звикла всім беззаперечно підкорятися. У нього немає ні власної думки, ні власних переконань, ні власного "Я". Якщо у нього є друг, то він у всьому підкоряється йому. Якщо він знаходиться в групі людей, то у всьому підкоряється її вимогам. Конформіст – це тип соціального пристосуванця [3,с.62].

Явище конформізму було відкрито американським психологом С. Ашем в 1951р.[4,с.205] У його знаменитих експериментах з підставною групою перед піддослідними ставилося завдання порівняння і оцінки довжини ліній, зображених на пропонованих картках. У контрольних дослідах при індивідуальному виконанні завдання воно не викликало у випробовуваних будь-яких труднощів.

Конформізм грає особливе значення у діяльності членів організації, так як здатність людей вживати правових порядків впливає на їх здатність приживатися в колективі, на швидкість включатися в роботу. При цьому слід зазначити, що в основі конформізму лежить групова однодумність, що припускає придушення індивідуальності людини, його власних поглядів з метою підтримки спільної думки.

Ставлення різних людей до конформізму неоднаково. Так, одні приймають норми поведінки беззастережно і прагнуть їх неухильно виконувати, другі виконують їх тільки заради збереження розташування колективу (власне конформісти), треті беруть їх на внутрішньому рівні але не виконують їх зовні, четверті не приймають їх внутрішньо і не виконують їх на практиці (так звані індивідуалісти). Від останніх колектив прагне позбутися всіма силами, але їх професійні знання можуть бути дуже корисні для суспільства в цілому.

Всім перерахованим типам конформістів протистоять нонконформісти, які в будь-якій ситуації, навіть під сильним і спрямованим впливом більшості залишаються при своїй думці, вживають заходів по відстоюванню своїх позицій. Такі люди відрізняються самостійністю, незалежністю, внаслідок чого є швидше ізгоями суспільства, яке всіма силами прагне поглинути їх, зламати їх опір і підпорядкувати своїй волі. Часто саме нонконформісти виявляються тією

рушійною силою, яка штовхає суспільство по шляху розвитку, засвоєння справжніх суспільних цінностей, відкривають для нього нові можливості.

У будь-якому колективі існує система соціального контролю, яка в цілому підтримує конформізм на необхідному рівні. У цю систему входять такі заходи впливу на співробітників, як переконання, приписи, заборони, визнання заслуг і т.д. Завдяки даним заходам поведінку членів суспільства приводиться у відповідність із загально прийнятим [2,с.74].

Від конформізму слід відрізнити інші прояви однаковості у поглядах, думках, судженнях, які формуються в процесі соціалізації, а також зміна поглядів під впливом переконливої аргументації. Конформізм - це прийняття індивідом певної думки "під тиском", під тиском суспільства або групи. Воно обумовлене головним чином боязню санкцій або небажанням залишитися в ізоляції.

На ступінь вираженості конформізму впливають такі чинники: стать індивіда (жінки в цілому більш конформні, ніж чоловіки), вік (конформна поведінка частіше проявляється в молодому і старечому віці), соціальний статус (люди з більш високим статусом менш схильні до групового тиску), психічне і фізичний стан (погане самопочуття, втома, психічна напруженість посилюють прояв конформності).

Дослідження показали, що ступінь конформності залежить від чисельності групи. Імовірність конформності зростає зі збільшенням чисельності групи і досягає максимуму в присутності 5-8 осіб (досліди Ж. Годфруа в 1992 і Д. Майерса в 1997)[1,с.35]. конформізм як явище слід відрізнити від конформності як особистісної якості, яке проявляється в тенденції демонструвати сильну залежність від групового тиску в різних ситуаціях. Ситуаційний конформізм, навпаки, пов'язаний з проявом високої залежності від групи в конкретних ситуаціях. Конформізм тісно пов'язаний із значущістю ситуації, в якій здійснюється вплив групи на індивіда, і зі значимістю (референтної) групи для індивіда і ступенем групової згуртованості. Чим вище ступінь вираженості цих характеристик, тим виражено ефект групового тиску.

Феномен негативізму особистості по відношенню до групи, тобто виражений постійний опір групі і протиставлення себе групі, є не протилежністю конформізму, а приватним проявом залежності від групи. Протилежністю конформізму є самостійність індивіда, незалежність його установок і поведінки від групи, стійкість до групового впливу.

Грунтуючись на результатах досліджень, проведених численними психологами-соціологами можна прийти до висновку, що до прояву різного роду конформізму схильні більше 30% членів суспільства. При цьому таке явище не є у всіх однаковим і залежить від різного роду факторів. Одним із самих основних чинників, що впливають на рівень прояву конформізму у окремої людини є характер його особистості, схильність до зміни своєї думки під впливом (тиском) думки більшості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Майерс Д. Соціальна психологія. - М.: Наука, 1997.
2. Основи соціології. Курс лекцій. Ч.1/ Отв. ред. Эфендиев А.Г. - М., 1994.
3. Смелзер Н. Соціологія. - М., 1994.
4. Соціальна психологія. Учеб. посібник. Під заг. ред. Андреевой Г.М. - М.: Проспект, 2001.
5. Соціологія . Наука про суспільство. Навчальний посібник / За ред.В.П. Андрущенко. - Харків, 1996..
6. Тощенко Ж.Т. Соціологія. Навчальний посібник. М., 1994.
7. Фролов С.С. Соціологія. Підручник. - М., 1994.

УДК 325.54

Л.В.Шматко

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» ТА «ВИМУШЕНИЙ ПЕРЕСЕЛЕНЕЦЬ»

У 2015 році Україна посіла четверте місце в світі за кількістю зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб, опинившись в даному рейтингу серед таких країн як Сирія, Ємен, Ірак та Нігерія.

Державні органи влади зареєстрували майже 1,5 мільйона мирних жителів, які були змушені залишити домівки задля збереження власного життя та життя своїх дітей. Питання соціального захисту громадян, які переміщуються із зони збройного конфлікту, регулює Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Згідно зі статтею 1 цього Закону, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Із небагатьох існуючих наукових та методичних праць, присвячених роботі із вимушено переміщеними особами в Україні є праці Л.С. Волинець, Л.А. Мельник, І.С.Сьомкіної, І.М. Трубавіної.

Інформаційне забезпечення соціального захисту вимушено переміщених осіб в Україні вивчали А.І.Андрущенко, Л.М.Хижняк.

Внутрішньо переміщені особи – особи, змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях в результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни. Фактично, внутрішньо переміщені особи, це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.

Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що, будучи громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією і захистом своєї країни, навіть якщо сама держава і

не в силах забезпечити такий захист. Внутрішньо переміщених осіб прийнято також називати вимушеними переселенцями або просто переселенцями.

Необхідно зауважити, що найбільш прийнятне і точне визначення поняття «вимушений переселенець» подається в статті 1 проекту Закону України «Про вимушених переселенців» [7]. Зокрема, «вимушений переселенець» – це внутрішньо-переміщена особа, або особа, яка покинула або залишила місце постійного проживання у результаті, або щоб уникнути, негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, внаслідок стихійного лиха, голоду, епідемії чи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру» [3, с.6-11].

Зокрема, у проекті Закону України «Про вимушених переселенців» дається визначення поняття «вимушений переселенець», права і обов'язки вимушених переселенців, визначає обов'язки органів державної влади та місцевого самоврядування, що стосуються вимушених переселенців, регулює питання, пов'язані з обліком, реєстрацією, розміщенням вимушених переселенців, з відшкодуванням витрат на вимушене переміщення та з компенсацією за втрачене майно, передбачає створення Фонду житла для тимчасового поселення вимушених переселенців, визначає джерела фінансування та відповідальність за спричинену вимушену міграцію [7].

Вимушеним переселенцем визнається громадянин України, іноземний громадянин чи особа без громадянства, які постійно проживають на законних підставах на території України і змінили місце проживання в межах території України за обставин, передбачених частиною першою цієї статті [7].

Вимушені переселенці російсько-української війни - категорія громадян України, іноземців або осіб без громадянства, котрі були змушені були покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту на частині території Донецької і Луганської областей України або окупації Автономної Республіки Крим [8,с.175-181].

Слід зазначити, що кількість вимушених переселенців невпинно зростає. У березні 2015 року загальне число біженців становило понад 1 млн. 941 тис. чоловік [1].

Станом на 16 травня 2016 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій взято на облік 1 780 946 внутрішньо переміщених осіб [6].

Найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб розміщена у районах, що безпосередньо оточують зону, охоплену конфліктом, – у підконтрольних районах Донецької та Луганської областей, а також у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях [2, с. 214-217].

У березні 2015 року, за даними Управління з координації гуманітарних питань при ООН, за кордоном налічувалося понад 760 тисяч біженців з України. З них понад 625 тис. виїхали до Росії, понад 80 тис. – до Білорусі, понад 44 тис. – до Польщі [3,с. 6-11].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Внутрішньо переміщені особи в Україні як проблема сьогодення / Н. І. Тищенко, Б. Ю. Піроцький // Молодий вчений. - 2014. - № 10(13)(2). - С. 124-126.
2. Деякі питання визначення статусу біженців та надання їм права притулку/ Я. А. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. - 2011. - Число 3. - С. 214-217.
3. До проблеми сутності поняття "внутрішньо переміщені особи": державна політика та регіональна практика / М. І. Малиха // Грані. - 2015. - № 8. - С. 6-11.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> - Назва з екрану.
5. Закон України (Проект) «Про вимушених переселенців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> - Назва з екрану.
6. Міжнародно-правові та національні засоби захисту прав біженців: Практикум для студ. юрид. клінік / Упр. Верхов. Комісара ООН у справах біженців, Ін-т приклад. гуманіт. дослідж. - Х. : Яшма, 2003. - 180 с.
7. Проект Закону України «Про вимушених переселенців» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://khrpg.org/index.php?id=1397592025>.
8. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції "Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості"// Український соціум. - 2015. - № 1. - С. 175-181.

УДК 364.62

К.В. Якуба

«ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ» - ПРОФЕСІЙНА «ХВОРОБА» СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Соціальна робота належить до професій, що покликані створювати необхідні умови не лише для соціального забезпечення окремих індивідів, груп, громад, але й для розвитку їхньої спроможності вибудовувати своє життя, мобілізувати внутрішні ресурси для подолання життєвих криз. Таку роботу супроводжує надмірна втрата психічної енергії, що спричиняє втому, психологічне та емоційне виснаження – вигорання.

Під емоційним вигоранням розуміють емоційне виснаження та спустошення, спричинене власною роботою. Воно розвивається на тлі хронічного стресу, призводить до виснаження емоційно – енергетичних і особистісних ресурсів людини. Відомий американський психолог Христина Маслач, яка одна з перших почала досліджувати цю проблему, стверджувала, що емоційне вигорання – це плата за співчуття [4].

Проблема виникнення і розвитку синдрому професійного вигорання розглядається у працях таких закордонних дослідників, як: М. Burish, С. Cherniss, Н. J. Freudemberger, R. T. Golembiewsky, M. Leiter, С. Maslach. Їх аналіз показав, що емоційне вигорання як складне багатоаспектне явище описується з різних концептуальних позицій, що спричинює його неоднозначне визначення у системі понять [1, с.8].

Особливості професійного стресу та окремі прояви синдрому професійного та емоційного вигорання досліджували: О. Баранов,

В. Зеньковський, Л. Колеснікова, Ю. Львов, В. Никонов, А. Реан, А. Шафранова та інші.

Методи діагностики синдрому вигорання були запропоновані у роботах В. Бойко, Н. Водоп'янової, С. Джексона, Х. Маслач, О. Старченкової та інших.

Як відомо, схильність до емоційного вигорання спостерігається не у всіх соціальних працівників. Існує ряд особистісних чинників, що впливають певним чином на розвиток синдрому вигорання: екстраверсія-інтроверсія, реактивність, стать, вік, стаж, рівень самооцінки, тип реакції на стрес, сила нервової системи, рівень емпатії, мотивація, стиль керівництва, ступінь тривожності, поведінка у стресовій ситуації тощо. У літературі також відмічається позитивний зв'язок синдрому психічного вигорання з рольовими і організаційними чинниками [6, с.86-87].

У соціальній роботі під вигоранням розуміють виснаження або загальний стан вираженої втоми, який відповідає суб'єктивним та об'єктивним діагностичним критеріям [3].

До суб'єктивних критеріїв відносять: зниження самооцінки, виникнення почуття професійної некомпетентності; прояви фізичного дистресу такі, як: апатія, негативізм, дратівливість.

Об'єктивними критеріями є: зниження якості послуг, які надаються працівником; погіршення якості спілкування, взаємодії з колегами, близькими.

Під дією цих факторів відбувається зміна вимог суспільства до професійної компетентності фахівців, розвитку якостей мислення, у формуванні нової системи культурних цінностей.

Емоційне вигорання являє собою реакцію на затяжний емоційний стрес і виражається в наступних характеристиках: зниження емоційної активності і розумових здібностей; холодність в контактах з близькими людьми; негативне, з відтінком цинічності ставлення до всіх учасників професійної діяльності: учням, пацієнтам, клієнтам, колегам; посилення байдужості до професійних обов'язків; зменшення ділової активності, зниження особистої мотивації; зниження емоційного фону; виникнення відчуття професійної некомпетентності, незадоволеність результатами своєї праці; деструктивна оцінка підсумків професійної діяльності і зниження особистої відповідальності за них; безпричинна агресія, яскраво виражене невдоволення стосовно себе і навколишніх людей; погіршення соматичного стану, головні болі, порушення сну; зниження якості життя загалом.

Симптомами, що сигналізують про розвиток вигорання, можуть бути: зниження мотивації до роботи; різко зростаюча незадоволеність роботою; втрата концентрації і збільшення помилок; зростаюча недбалість у взаємодії з клієнтами; ігнорування вимог до безпеки та процедур; недотримання стандартів виконання роботи; зниження очікувань; порушення встановлених термінів робіт і збільшення невиконаних зобов'язань; пошук виправдань замість рішень; конфлікти на робочому місці; хронічна втома; дратівливість, нервозність, неспокій; дистанціювання від клієнтів і колег; збільшення пропущених робочих годин та днів та ін.[2, с.128].

Емоційне вигорання - це група симптомів, що з'являються разом. Однак, всі разом вони ні у кого не проявляються одночасно, тому що вигорання - процес суто індивідуальний. Наявність лише одного симптому, частіше не свідчить про розвиток синдрому вигорання і потребує додаткового спостереження за станом та поведінкою.

Зарубіжний досвід соціальної роботи надзвичайно велику роль у боротьбі з симптомами емоційного вигорання надає супервізії, психолого-управлінському консультуванню, групам професійної взаємодопомоги. В Україні ці комплексні методи тільки починають розвиватися, проте, мають серйозну перспективу з огляду на реальні потреби соціальних працівників усіх рівнів та спеціалізацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жогно Ю.П. Психологічні особливості емоційного вигорання педагогів // Одеса. – 2009.– С. 8.
2. Емоційне вигорання / [упоряд. : В. Дудяк] – К. : Главник, 2007. – С. 128. (Серія «Психол. інструментарій»).
3. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника // Навчально-методичний посібник. – Київ: ДЦССМ, 2004. – С. 164.
4. Методичні рекомендації «Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери» / [за заг. ред. канд. мед. наук М. Л. Авраменка]. – Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів – Л. : 2008. – 53 с.
5. Рогинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях// Т.И.Рогинская // Психологический журнал – М.: 2002. – № 3 – С. 85–95.

ЧАСТИНА II
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

УДК 37.01 «7124»: 340.12

А. М. Ананійчук

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Стаття 1 Конституції України закріплює за нашою країною статус демократичної, соціальної, правової держави, яка у своєму перспективному розвитку орієнтується на розбудову громадянського суспільства [2]. Однак процес перебудови держави, її реформування, на жаль, пов'язаний з кризовими явищами: спад виробництва та зростання безробіття, розпад системи державних і громадських інститутів, розшарування населення на бідних та багатих, занепад моралі, майже відверта пропаганда порнографії, жорстокості й насильства, недоступно високі ціни багатьох форм дозвілля.

Мета статті – проаналізувати сучасні проблематику та завдання формування правової культури сучасної молоді в Україні.

Правова держава – це така держава, в якій створюються умови для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а державна влада пов'язана правом з метою запобігання її зловживанням. Правова держава не може існувати без правової культури, без розвинутої правосвідомості, вона несумісна з правовим нігілізмом, беззаконністю, анархією. Між тим сьогодні ми зустрічаємось з таким станом, коли правова культура різних категорій населення знаходиться на низькому рівні.

Демократизація усіх сфер громадського життя ставить нові вимоги до осмислення таких фундаментальних проблем, як формування нової громадської правосвідомості, втілення в життя ідеї верховенства закону, правова захищеність особистості. Вона неможлива без боротьби із негативними явищами, що існують у сучасному суспільстві. Державна незалежність, яку здобула Україна, перехід від тоталітарного режиму до демократизму, процес національного відродження потребують і відповідного виховання громадянина нової держави. Розбудова громадянського суспільства та забезпечення його подальшого розвитку можливі за умови досягнення всіма громадянами або переважною їх більшістю високого рівня громадянської зрілості. Досягнення цього рівня потребує надійної науково обґрунтованої системи громадянського виховання і, перш за все, молоді.

Актуальність проблеми формування у молодих людей громадянських цінностей обумовлена об'єктивними потребами та закономірностями суспільного та економічного розвитку нашої держави. Так, на думку Т. Ярошевської, правова культура – це така система правових цінностей, які відображають у правовій формі стан свободи людини і громадянина. Це глибокі знання і розуміння права, ретельне виконання його вимог як усвідомленої

необхідності, так і внутрішньої переконаності. Тобто володіючи високою правовою культурою, громадяни спроможні вільно себе орієнтувати, керуючись визначенням соціальної цінності права, власної обраної поведінки [2, с. 151]. Проте, як зазначає А. Кутиркін, правова культура українського суспільства, яка є частиною його загальної культури та одним із головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та активного розвитку [3, с. 122].

Правова культура суспільства – різновид і невід’ємна частина загальної культури, що становить систему духовних і матеріальних цінностей у правовій сфері, розвинених суспільством завдяки постійному вдосконаленню заходів просвітницько-освітнього характеру з урахуванням загально-людських цінностей, та визначає рівень розвитку правової системи суспільства [4, с. 104]. Слід погодитися з І. Голосніченко, що побудова правової держави без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою і великого значення у світлі цього набувають саме правове виховання та правова освіта [2, с. 25].

Особливого значення в зв’язку з цим набуває проблема формування правової культури молоді, яка визначає майбутнє нашої держави. Молодь – це неоднорідна соціальна група, яку умовно можна поділити на: учнівську молодь – це молоді люди віком від 14 до 18 років, які переважно навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах; студентська молодь від 19 до 25 років, яка навчається у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації; третю групу складають молоді люди віком від 26 до 35 років, які активно включилися у соціально-правову практику. Виховання молоді, в дусі патріотизму, свідомого відношення до праці, високої культури, нетерпимості до явищ, що суперечать нормам моралі, передбачає формування у підростаючого покоління правової культури та правової свідомості. Правова свідомість відображає правову дійсність у формі знання права, оціночного відношення до нього та практичного його застосування, ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку в юридично значимих ситуаціях.

Формування правосвідомості української молоді визначає й правову культуру особистості. Ця культура передбачає глибоку повагу до правової основи держави і суспільного життя; розуміння соціальної ролі права і переконання в необхідності точного дотримання його норм і принципів; нетерпимість до будь-яких порушень законності; готовність до повсякденного співвідношення своєї поведінки з принципами і нормами закону і до сприяння формуванню такої ж позиції у інших членів суспільства тощо. Безсумнівно молодь повинна мати високий рівень правової культури, бути обізнаною у законодавстві, знати свої права і обов’язки, а також механізм їх забезпечення, адже незабаром вона поповнить ряди національної еліти, прямо чи опосередковано впливатиме на процес державотворення в Україні, від її вибору значною мірою залежатиме, чи буде Україні дійсно демократичною, соціальною, правовою державою. Природно, що вивчення основ національного

законодавства викликає у молоді зацікавленість щодо практичного втілення правових норм.

На підвищення правосвідомості й правової культури громадян спрямована «Програма правової освіти населення України», що була затверджена Кабінетом Міністрів України 29 травня 1995 року за № 336. Але заходи щодо практичної роботи з реалізації цієї програми не дали відчутних результатів. Рішенням колегії Міністерства освіти та науки України від 25 червня 2009 р. була прийнята Концепція національного виховання студентської молоді, яка має стати складовою частиною системи національного виховання громадян України. Національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодшої людини, на якому формуються фахові знання та професійна відповідальність. До принципів національного виховання відносять такі принципи як: демократичність, тобто визнання права кожного на свободу виявлення своєї творчої індивідуальності, усунення авторитарних методів виховання; гуманізація – створення умов для особистісної самореалізації, формування людяної, щирої, доброзичливої, милосердної особистості; пріоритет правової свідомості – виховання поваги до конституційних прав та свобод людини.

Отже, правове виховання є важливим регулятором поведінки, важливим каналом засвоєння колективного досвіду суспільства. Підліток, юнак, які наділені достатньою правовою культурою, можуть у певній ситуації намітити і реалізувати правильну лінію поведінки, незважаючи на недостатній життєвий досвід. Вимога знати, поважати і виконувати закони належить до числа першочергових у вихованні молоді, для того щоб перетворити повагу до права, закону в особисте переконання кожного молодого члена суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // *Право України*. – 2005. – № 4. – С. 25.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом N 2952-VI (2952-17) від 01.02.2011, ВВР, 2011, N 10, ст. 68.
3. Кутиркін А. Шляхи розвитку та практики правового виховання населення України // *Право України*. – 2008. – № 3. – С. 122–125.
4. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 2-ге видання – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
5. Ярошевська Т. Правова освіта для студентів вищих технічних навчальних закладів // *Право України*. – 2010. – № 5. – С. 149–154.

УДК 37

А.О. Анцибор

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТОВНОГО ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Основною вимогою нашого часу є гуманізація суспільного процесу,

зумовлена ствердженням ідеї самоцінності особистості, її цілісності та унікальності, постійного прагнення до самоудосконалення, творчості. У зв'язку цим актуалізується потреба у соціально-педагогічній допомозі молоді в організації змістовного дозвілля, ефективного проведення вільного часу. Він є одним з важливих засобів формування особистості молодої людини, оскільки в його умовах найбільш сприятливо проходять реакційно-відтворюючі процеси, які знімають інтенсивні фізичні, інтелектуальні, психічні навантаження.

Передова вітчизняна думка прийшла до тих же висновків. Зокрема, А.Макаренко, В.Сухомлинський, С.Шацький зв'язували вільний час та розвиток особистості з правильною організацією її життєдіяльності, з обліком фактора вільного часу.

Значний внесок в розробку проблеми вільного часу як фактора її цілісного виховання внесли такі відомі сучасні вітчизняні вчені як І.Кон, Л.Сніжко, В.Москаленко, О.Первишева, А.Мудрик, Л.Гордін та інші. Аналіз проблеми соціалізації молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, створювання соціального апарату соціалізації, фактори та умови соціалізації досліджували Г.Євтеєва, Г.Сванідзе, Л.Левіна, К.Ляльчук, Б.Трегубов, В.Шамардін та інші. Сутність вільного часу, його структуру і функції, особливості виховання підлітків в умовах вільного часу вивчали Г.Бочарова, В.Гуров, А.Мудрик, С.Газман та інші. Аналізом різних змістовних аспектів вільного часу старшокласників, як фактора їх соціалізації займалися Ф.Махов, Г.Попова, В.Миколаїва та інші. Проблеми організації вільного часу в мікрорайоні, його форми і методи розробляли Л.Балясна, М.Анікеєва, С.Артем'єва та інші. Зміст діяльності позашкільних закладів, організація і методи роботи – Т.Сущенко, Л.Біла, Г.Камаєва, Т.Позднякова, І.Дубровицький та інші.

Аналіз наукової літератури свідчать, що проблема вільного часу завжди була і залишається **актуальною** в педагогічній теорії і практиці, проте недостатньо вивчені її деякі аспекти.

Об'єкт статті - організація змістовного дозвілля старшокласників.

Предмет статті - специфіка діяльності соціального педагога в контексті організації змістовного дозвілля старшокласників.

Гострота проблеми організації змістовного дозвілля учнів у школі пояснюється тим, що сучасна школа втрачає вплив на цю частину життєдіяльності школяра. Зорієнтована насамперед на те, щоб дати знання, школа, за словами зарубіжного педагога Р.Вінкеля, перетворилася в “безперспективну пустелю, в якій стало безглуздо жити. В ній відчувається дефіцит радості. На заняттях не враховуються інтереси і потреби дітей, їхній розум. Тому падає інтерес до знань. Педагогічна авторитарність веде до виховання пасивної і сліпої покори. Виховують, але не дають діяти самостійно. Привчають підпорядковуватися, а потім вимагають ініціативи” [2,с.76].

Під час роботи з вуличними дітьми соціальний педагог повинен керуватись наступними принципами [1,с.67].

Принцип добровільності. Соціальний педагог не повинен силою залучити дитину до співпраці. Вона має добровільно на це погодитись. Принцип довіри.

Цей принцип полягає у тому, що соціальний педагог не повинен виражати сумнівів щодо правдивості інформації, яку дає про себе дитина. Принцип відкритості. Діти дуже чутливі до неправди, тому соціальному педагогові треба бути відкритим і чесним при спілкуванні з дітьми. Принцип прийняття цінностей іншої людини. Принцип врахування інтересів неповнолітніх.

В основу вуличної роботи соціальний педагог має ставити інтереси дітей, враховувати їх, не порушувати права і свободи.

Найпоширенішою формою організації дозвілля в літньо-оздоровчих таборах являється гра. Вона сприяє розвитку ініціативи і творчості дітей, виховує у них соціальні якості, як колективність, взаємодопомога. Дітям цікаво проводити ігри саме на природі. Це сприяє зміцненню здоров'я. Цей факт потрібно враховувати соціальному педагогу. Перед соціальним педагогом як перед працівником табору постає завдання посилення позитивної мотивації вихованців при будь-якому рівні спілкування на виховання особистості. За одну зміну в літньо-оздоровчих таборах проходить двадцяти двох-тридцяти малих справ (загонових, гурткових, масових), під час підготовки до яких дитина може себе розкрити, проявити свої здібності, реалізувати інтереси і вступити у всі види спілкування. Звичайно, це може бути лише за умови професійної підготовки соціального педагога [5,с.142].

Структура діяльності соціального педагога щодо організації вільного часу школярів повинна включати низку взаємозумовлених компонентів [3,с.132]:

– діагностична діяльність пов'язана з вивченням індивідуально-психічних особливостей і вихованості учнів, виявленням і визначенням рівня їхньої загальної освіти й духовності. У зв'язку з цим діагностика індивідуально-психічних особливостей набуває важливого значення у організації змістовного дозвілля. Ще К.Ушинський наголошував, щоб виховувати людину всебічно, насамперед слід знати її всебічно. Безперечно, для цього вихователь повинен досконало володіти технологією і процедурою вивчення індивідуально-психічних особливостей вихованців, вмінням ставити обґрунтований діагноз на основі цих досліджень. Отже, він водночас повинен бути психологом-дослідником і мати для цього відповідні навички та вміння. Окрім цього, така робота потребує від нього високих духовних якостей;

– орієнтовно-прогностична діяльність полягає в умінні педагога визначати конкретні цілі, зміст, методик у виховної діяльності, передбачити її результати на основі знання рівня індивідуальної підготовленості окремих вихованців, злагодженості та згуртованості колективу. Він спочатку ставить діагноз, а потім визначає конкретні орієнтири для формування і розвитку особистості кожного вихованця і всього колективу в організації змістовного дозвілля;

– конструктивно-проектувальна передбачає постійне вдосконалення педагогом методики проведення різних виховних заходів із організації змістовного дозвілля. Ця діяльність потребує від соціального педагога психолого-педагогічного мислення, педагогічної спрямованості, ініціативи, творчості, володіння багатим арсеналом організації виховних заходів і глибоких психологічних та педагогічних знань;

– організаційна діяльність передбачає умілого планування виховної роботи і визначення оптимальних шляхів її реалізації, обґрунтованості конкретних заходів. Практичне здійснення конкретних педагогічних заходів передбачає наявність у педагога навичок і вмінь їх проведення, ефективних педагогічних методик. Ця діяльність потребує досконалої педагогічної техніки;

– аналітично-оцінююча діяльність полягає в аналізі як власних дій, так і дій вихованців, виявленні їхніх позитивних сторін і недоліків, порівнянні отриманих результатів із запланованими тощо. За допомогою аналітично-оцінкової діяльності відбувається зворотний зв'язок, тобто своєчасно визначаються конкретні результати виховної роботи й вносяться необхідні корективи;

– дослідницько-творча діяльність має на меті пронизувати всі попередні види діяльності та своєчасно наповнювати їх новим змістом. Діяльність базується на дослідницьких даних, які, з одного боку, стосуються визначення індивідуально-психічних особливостей учнів, їхніх нахилів, життєвих настанов, а з іншого – з'ясування рівня опанування ними знань, навичок і вмінь щодо ефективної організації ними вільного часу.

Професійна діяльність соціального педагога у роботі з організації вільного часу повинна підпорядковуватися індивідуальним закономірностям, найхарактернішими із яких є [4,с.122]: усвідомлення необхідності організації педагогічної діяльності не за наказом, а за внутрішнім бажанням і мотивом; уміння брати на себе відповідальність при виявленні й вирішенні важких педагогічних проблем з організації вільного часу; висока професійна компетентність, самостійність суджень, оперативність і сміливість щодо прийняття рішень; наявність особистої методики, досвіду створення захоплюючої атмосфери, що сприяє формуванню в учнівської молоді морально-етичних норм проведення вільного часу; здатність до постійного самовдосконалення, творчого пошуку, вміння заглянути в майбутнє, відшукати нові педагогічні знахідки; здатність швидко пов'язувати нові знання з уже набутими.

Таким чином, організація вільного часу відображає інтереси суспільства з урахуванням бажань та нахилів особистості, яка володіє в усіх сферах життєдіяльності гарантійним мінімумом свого вільного часу, що потребує відповідного координування та широкого вивчення. Успіх досягається там, де взаємини особистості з соціальним середовищем опосередковуються індивідуальною свідомістю, а результат всієї сукупності взаємин, що складаються в масштабах суспільства, суб'єктивно відображається в тих чи інших формах проведення часу. Збільшення кількості вільного часу за рахунок удосконалення та покращення системи його використання залежить від освітнього рівня особистості, культурних традицій загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми соціально – педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола; Заг ред. А.Й.Капської. – К., 2002.

2. Мудрик А. В. Социальная педагогика: Учеб. Для студ. пед. вузов. / Под ред. В. А. Сластенина. — М.: Издательский центр «Академия», 1999. — 184с.
3. Петрова Л.К. Свободное время школьников. М.: Просвещение, 1969.
4. Платонова С.П. Социальная педагогика . – Санкт – Петербург, 1998.
5. Психология социальной работы / О.Н.Александрова, О.Н.Боголюбова, Н.Л.Васильева и др.; Под общей ред. М.А.Гулиной. СПб., 2002

УДК 364.42.44

О.М. Біла

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Внаслідок політичних трансформацій і територіальних змін 2014–2015 років в Україні з'явилася нова група людей, які потребують допомоги – внутрішньо переміщені особи (ВПО). У вітчизняній науковій літературі їх визначають як «внутрішні мігранти», «вимушені переселенці», «особи переміщені всередині країни» та «внутрішньо переміщені особи».

Анексія Криму та збройний конфлікт на Сході України призвели до того, що багато людей покинули свої домівки та мусили переїхали у безпечніші місця України або в інші держави. Число внутрішньо переміщених осіб суттєво зросло: якщо у серпні 2014 р. було офіційно зареєстровано 135 тис. ВПО, то в лютому 2015 р. їх налічувалося понад мільйон, третина з них – діти; 98% з цієї кількості становлять переселенці з Донецької та Луганської областей, 2% – з Криму. Проте реальна кількість переселенців наразі невідома через брак налагодженої національної системи реєстрації.

Вивченню проблем внутрішньо переміщених осіб присвячено роботи О. Макарової, І. Войналович, М. Кримоваї, Л. Щетініної, В. Воронкової, В. Надраги та багатьох інших дослідників.

У 1998 р. структури ООН схвалили Керівні принципи з питання переміщення осіб всередині країни. Керівні принципи містять визначення ВПО. Відповідно до них це особи, або групи осіб, яких змусили рятуватися втечею або залишити свої домівки чи місця звичайного проживання в результаті або з метою уникнути наслідків воєнного конфлікту, масового насильства, порушень прав людини, стихійного чи викликаного людською діяльністю лиха, й які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів [2].

Масова внутрішня міграція населення всередині країни пов'язана з низкою проблем, які виникають як у самих внутрішньо переміщених осіб, так і в суспільстві в цілому. Таким людям сьогодні надаються медичні, юридичні, адміністративні, соціально-психологічні послуги, що мають на меті адаптацію внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їхньої оптимальної життєдіяльності [2].

Опитування ВПО і місцевого населення, проведене Українським центром соціальних реформ (УЦСР) у 9 областях України, у т.ч. в Полтавській та Вінницькій, у 2015 р. (далі – опитування УЦСР 2015 р.) показало, що ВПО в цілому влилися у приймаючі громади, хоча певні труднощі з адаптацією на

новому місці проживання є. Так, про відсутність будь-яких труднощів після переселення повідомили понад половина (57,4%) ВПО, котрі мешкають у Вінницькій та Полтавській областях. Серед труднощів найчастіше називалися проблеми з пошуком житла (22,5%) та з оформленням документів (відповідно 15,2%). Труднощі із працевлаштуванням у ВПО виникали рідше, ніж труднощі із пошуком житла та оформленням документів, але частіше, ніж труднощі з отриманням медичної допомоги чи влаштуванням дітей до дитячого садка [3].

Внутрішньо переміщених осіб можна поділити на чотири основні групи: 1) працездатні особи, які змінили місце проживання внаслідок тимчасової окупації місць проживання та потребують житла та працевлаштування; 2) працездатні особи, котрі дали згоду переїхати з тимчасово окупованої території разом з організацією (установою) або навчальним закладом, де вони працювали раніше або вчилися на денній формі навчання, тому не потребують працевлаштування; 3) непрацездатні особи, які мають матеріальне забезпечення – пенсію за віком, інвалідністю тощо; 4) непрацездатні особи (діти, хворі), що потребують утримання (інших осіб або держави) [1].

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами є складовою професійної соціальної роботи, спрямованої на вирішення основних проблем, які виникають у зв'язку зі зміною соціального та культурного середовища, а також труднощами соціального, психологічного, економічного, освітнього характеру, які потребують негайного вирішення. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами повинна здійснюватися за різними напрямками відповідно до проблем, які виникають у ВПО внаслідок зміни соціального та культурного середовища життєдіяльності. Основними напрямками практичної роботи з ВПО вважаємо такі: соціальний, соціально-психологічний, соціально-педагогічний, соціально-правовий, медико-соціальний, соціально-економічний, матеріальний, соціально-інформаційний та соціально-трудоий [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лібанова Е. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/Libanova2015.pdf>
2. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них, проведена МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lhsi.org.ua/images/2015/Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf
3. Рік у вигнанні: Як переселенці з Донбасу обживають нові ареали. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vn.depo.ua/ukr/vn/pereselentsisvoyi-sered-svoyih-13102015211000>
4. Технологии социальной работы с различными группами населения: учебное пособие / И. А. Потапова, Г. Х. Мусина-Мазнова. – Астрахань : Издательский дом «Астраханский университет», 2013. – 192 с.

ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження обумовлено тим, що на сучасному етапі соціально-педагогічна технологія розглядається з різних підходів (Т. Алексєєнко, Н. Заверико, І.Ліпський, В. Лютий, Л. Мардахасєв, В. Нікітін, С. Харченко та ін.). Аналіз і систематизація розуміння сутності соціально-педагогічної технології дає нам змогу стверджувати про два основні: перший, що спирається на розуміння технології як науки про майстерність, мистецтво практичної діяльності, трактує її як сукупність знань про найбільш оптимальні методи, засоби і прийоми для вирішення соціально-педагогічних проблем; другий підхід спирається на розуміння технології як практики алгоритмічного застосування оптимальних способів вирішення соціально-педагогічних проблем, трактує її як спосіб здійснення соціально-педагогічної діяльності) [1, с.5].

Варто зазначити, що технології соціально-педагогічної роботи виконують ряд функцій: – *діагностична*, яка полягає в аналізі соціальних проблем, з'ясуванні їх причин, дослідженні проблемного простору соціальної ситуації конкретних клієнтів; – *прогностична*, що передбачає виявлення і облік окремих громадян чи спільнот, які відносяться до груп соціального ризику і прогнозування можливих змін; – *системно-моделююча*, яка сприяє з'ясуванню об'єму, форм і методів соціально-педагогічної допомоги людям і групам, що опинилися у важкій життєвій ситуації та обґрунтуванню системи надання допомоги на різних рівнях; – *організаційна*, що полягає в розробці, ресурсному забезпеченні, реалізації і оцінці соціальних проектів, спрямованих на розв'язання соціально-педагогічних проблем, допомозі певній категорії клієнтів; – *активаційна*, що передбачає активізацію потенціалу власних можливостей індивіда, сім'ї, групи а також організацію само- і взаємодопомоги; – *практична*, яка полягає у наданні різноманітних видів допомоги в ситуаціях життєвих труднощів, організації консультацій і тренінгів для покращення стосунків між людьми, сприянні в оформленні документів та інше; – *розпорядчо-управлінська*, що передбачає координацію діяльності державних і недержавних організацій і закладів соціального спрямування, участь у формуванні соціальної політики, підборі у вихованні кадрів, а також менеджмент органів соціального управління; – *евристична*, яка сприяє поглибленню розуміння соціальних проблем, покращенню освітньої і загальнокультурної підготовки соціальних педагогів та підвищенню їх кваліфікації) [2, с.15].

Цілком очевидно, що ці функції реалізуються повністю лише в комплексі. Застосування тих чи інших технологій в соціально-педагогічній роботі визначає її подальшу ефективність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді / Т. Ф. Алексєєнко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 2. – С. 19–24.
2. Афанасьєв В. Г. Человек в управлении обществом / Афанасьєв В. Г. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
3. Дятченко Л. Я. Социальные технологии в управлении общественными процессами / Дятченко Л. Я. – Белгород : Центр социальных технологий, 1993. – 343 с.
4. Загрекова Л. В. Теория и технология обучения : учеб. пособ. для студ. пед вузов / Л. В. Загрекова, В. В. Николина. – М. : Высш. шк., 2004. – 157 с.

УДК 364. 044. 24

Т.А. Денисенко

ОСОБЛИВОСТІ ВУЛИЧНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ»

Перехідний процес, який зараз переживає Україна, викликав широкий спектр соціальних змін, поглибивши зубожіння і маргіналізацію, безробіття та зміни суспільних норм і цінностей, що впливає на розвиток усіх вікових груп, але більш за все – дітей та молоді. Сьогодні, коли відбувається переоцінка духовних цінностей, іде розшарування соціальних груп населення, поглиблюються економічні проблеми, склалися несприятливі умови для виховання підростаючого покоління.

Хвиля дитячої безпритульності та бездоглядності набула катастрофічних розмірів. За офіційними даними, кількість дітей, залишених сім'ями, не тільки не зменшується, а й зростає, тому проблема поглиблюється. Так, якщо у 2016 році в ході профілактичних рейдів на вулицях міст працівниками кримінальної поліції для неповнолітніх було вилучено понад 12 тис. дітей, то вже в 2017 р. - 35 тис. [2; с.1]. Ці діти, як правило, займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками; вживають алкогольні напої, токсичні та наркотичні речовини. Діти часто стають жертвами сексуального насильства, вступають у безпосередні сексуальні стосунки, залучаються дорослими до протизаконної діяльності (багато дітей, які опинилися на вулиці потрапляють у руки кримінальних груп, або самі створюють свої злочинні групи). Їхнє життя і здоров'я постійно знаходиться під загрозою [4; с.183].

Вулична соціально-педагогічна робота – новий тип соціальної роботи з дітьми на Україні. Проте така форма роботи існує вже на протязі десятиріч в багатьох інших, в тому числі високорозвинених, країнах світу (США, Франції, Португалії, Німеччині, Великобританії та ін.). Проблема безпритульних та бездоглядних дітей існує в кожній країні, незалежно від рівня її добробуту, хоча є значні відмінності у кількості, віці, соціальному походженні, причинах, меті та виду діяльності дітей на вулиці [1; с.262].

Вулична соціальна робота – це перший крок до дитини, яка з тих чи інших причин опинилася на вулиці, має скрутні життєві обставини та часто-густо травматичний досвід стосунків з батьками та оточуючими. Цю роботу

потрібно розглядати як невід'ємну складову частину мережі подальшої соціальної роботи з дитиною та її родиною по сприянню та відновленню умов для життя та всебічного розвитку дитини [1; с. 262-263].

Мета соціальної вуличної роботи – покращити положення та здоров'я вуличних дітей шляхом привнесення та додання до середовища, де вони змушені жити, того, в чому вони мають потребу, та того, що вони позбавлені і чого вони бажають; спонукати їх до встановлення позитивних відношень з людиною чи групою яка піклується про них, та з тими, хто може допомогти їм покращити своє життя, в організації змістового дозвілля, а також допомогти «дітям вулиці» в реалізації їх прав та потенційних здібностей, можливостей, обдарувань [3, с. 100; 1, с. 265].

Основне завдання вуличної соціальної роботи – встановлення довірливих відносин з дітьми. Діти підйдуть тільки тоді, коли у них виникне довіра до вуличного працівника, бо у своєму короткому житті вони вже не раз були обмануті [3, с.100; 1, с.265].

Дуже важливо навчатися вести розмову з дітьми «на рівних», коли діти вільно висловлюють свої погляди, побажання та приймають активну участь у прийнятті рішень відносно свого життя.

Для організації мобільної соціально – педагогічної роботи соціальний працівник має:

1) знати соціальну ситуацію в районі, мікрорайоні (діагностувати її; вміти оцінювати, визначати об'єкти соціального впливу; вміти визначати місце проведення вуличної роботи та масових соціальних форм роботи; вміти залучати та добирати до проведення соціальних заходів на вулиці дітей, молодь, волонтерів, представників громадськості, педагогів та ін.);

2) знати специфіку і технології організації та проведення соціально-педагогічної роботи на вулиці (визначити мету, зміст діяльності, добирати відповідні форми та методи; вміти прогнозувати результат після дії; організувати роботу з різними категоріями населення);

3) знати специфіку спілкування з різними категоріями дітей (вміти знаходити спільну мову з дітьми різного віку та різної соціальної орієнтації, вміти передбачати появу конфліктних ситуацій, запобігати їх розвитку; вміти здійснювати комунікативну атаку та самопрезентацію, активізувати процес спілкування під час творчої взаємодії);

4) знати основні правила безпеки життєдіяльності для роботи в умовах вулиці (вміти приймати оптимальні рішення в неочікуваних ситуаціях, надавати першу медичну допомогу, вміти залучати представників відповідних організацій (міліцію, пожежників тощо) та громадськості з метою запобігання появі нещасних випадків під час проведення роботи на вулиці та проведення масових форм соціальної вуличної роботи) [3; с.101].

Таким чином, соціальна робота на вулиці розглядається як перший крок для можливості проведення подальшої роботи з «дитиною вулиці».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зайцевська Т.Ю. Вулична соціальна робота. // Соціальна робота: Теорія, досвід перспективи. Матеріали доповідей та повідомлень науково-практичної конференції – Ужгород, 1999 – Ч.1. – 262 с.
2. Зінченко А.Г. Дитяча безпритульність в Радянській Україні в 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук – Одеса.: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2002 р. -17 с.
3. Каржова З.Д. Соціально-правовий захист дитинства // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. – К.: 1999 р. – Вип. 3. – С. 91–100.
4. Побережник О.Ю. Організація кризового центру, що надає комплексну медичну допомогу «дітям вулиці». // Стратегія реалізації державних гарантій надання медичної допомоги населенню України на засадах медичного страхування: Зб. наукових праць за матеріалами науково-практичних конференцій (25-26 грудня 2001 р.). – Ірпінь, 2001 р. – С. 183-187.

УДК 340.1;343.92

О.С. Дорошенко

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Насильство в сім'ї є однією з форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Подібні дії з боку насильника призводять до негативного фізичного, психічного та соціального стану здоров'я постраждалої особи чи кількох осіб, членів цієї родини. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки та діти .

Протягом тривалого часу в Україні на рівні суспільства проблеми насильства в сім'ї активно не обговорювалися. Будь-яке втручання у сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалося порушенням таємниці приватного життя та категорично не припускалося. Таке становище спричинило певне свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на галузь латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

За ініціативою правозахисних громадських організацій (зокрема, жіночих із захисту жертв насилля) Верховною Радою України у 2001 році було ухвалено Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» та Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису».

Прийняття законодавчої бази у сфері попередження насильства в сім'ї свідчить про винесення цієї проблеми з розряду приватної проблеми родини на державний рівень.

За спрямованістю дій Закон виділяє чотири види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне, – розкриваючи зміст кожного із зазначених видів насильства .

Підставами для вживання заходів з попередження насильства в сім'ї виступають: заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї,

стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї; висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто; отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї.

Законодавством чітко визначений перелік органів та установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї (ст.3 Закону “Про попередження насильства в сім'ї”): спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї (сьогодні цим органом є Міністерство соціальної політики України та структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій); уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ (службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей); органи опіки та піклування; спеціалізовані установ для жертв насильства в сім'ї: кризові центри для жертв насильства в сім'ї, центри медико-соціальної, психологічної допомоги жертвам насильства в сім'ї).

На виконання цього Закону затверджено Інструкцію щодо порядку взаємодії структурних підрозділів відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї (спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2009 № 3131/386).

Відповідно до Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення (пост.КМУ від 26.04.2003 № 616) обов'язки щодо захисту прав дітей від домашнього насилля покладені законодавством також на: службу у справах дітей; заклади та органи освіти; органи та заклади охорони здоров'я; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулки для неповнолітніх та центри соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх органи виконавчої влади та місцевого самоврядування (ст5 ЗУ “Про охорону дитинства”, ст.3 ЗУ “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”).

Таким чином, тільки за чіткої та злагодженої співпраці всіх відповідальних служб району (служби у справах дітей, центру соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, управління освіти, молоді та спорту райдержадміністрації, районного відділу управління Міністерства внутрішніх справ, органів опіки та піклування), органів місцевого самоврядування (виконкомів сільських та селищних рад) є можливим досягнення певних результатів та активній протидії кожного з нас цьому принизливому для людської гідності явищу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Качинська М. О. Окремі аспекти правового регулювання попередження насильства в сім'ї [Електронний ресурс] / Качинська Мар'яна Олександрівна // Журнал східноєвропейського права. – 2017. – № 41. – С. 37-43. – Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/07/kachynska_41.pdf
2. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
3. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / В. М. Бондаровська, О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіоновата ін.; за ред. О. Кочемировської. – К.: Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. – 372 с.

УДК304.4:316.42

Н.О. Дубинська

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОПІКУНСЬКОЮ СІМ'ЄЮ

На сучасному етапі розвитку суспільства актуалізуються у роботі соціального педагога із опікунськими сім'ями такі підходи, як диференційований та індивідуальний. Це стимулює розвиток опікунської педагогіки і як теоретичної основи для побудови в загальноосвітній середній школі системи соціальних послуг для опікунських сімей, і як необхідного компонента у розвитку соціальної культури кожної дитини, яка залишилась без батьківської опіки.

Зазначимо, що на сьогоднішній день робота соціального педагога з опікунською сім'єю і надання соціальних послуг для дітей, які проживають у таких сім'ях, забезпечується лише з інформаційно-правової сторони. Так, у загальноосвітніх закладах проводиться облік дітей, які проживають в опікунських сім'ях, в спеціальних журналах, згідно з Порядком вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей до сімейних форм виховання, а також проводиться безкоштовне забезпечення, згідно із постановою Кабінету Міністрів України “Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, шкільною і спортивною формами, обідами.

Разом із тим досі є не розробленою система соціальних послуг та заходів, спрямованих на полегшення пристосування дітей-сиріт у опікунських сім'ях, з допомогою у їх вихованні, подолання та профілактика конфліктів у родині, які можуть провокуватися у тому числі з боку біологічних дітей опікунів тощо.. Для нашого дослідження важливі концептуальні підходи до опіки соціальних сиріт в Україні, що виділяє Н. Заверико [2]. Ці підходи автор формулює як відповідність форм державної опіки потребам дитини; пріоритетність сімейного виховання; інтегрований підхід до організації соціального супроводу прийомних та опікунських сімей; технологічний підхід в організації різних форм опіки. Ми вважаємо, що перші два підходи, виділені автором, а саме -

відповідність форм державної опіки потребам дитини; пріоритетність сімейного виховання, сформульовані як принципи, які мають бути визначальними для соціальної роботи з дітьми- сиротами. Для нашого дослідження є важливим виділений автором інтегрований підхід, який враховує специфіку роботи соціального педагога з опікунськими сім'ям, що реалізується через соціальний супровід опікунських сімей. Як вважає Н. Заверико, соціальний супровід передбачає відстоювання інтересів опікунів в суспільстві та права членів сім'ї у родині для найкращого всебічного розвитку дітей. При цьому автор наголошує на тому, що соціальний супровід є тривалим процесом, що спрямовується різними спеціалістами на здійснення системи комплексних заходів щодо підтримки таких сімей.

Такої ж думки щодо соціального супроводу сімей дотримується у своїй роботі О. Безпалько. Відрізняється лише вказівка автора на те, що тривалість соціального супроводу окремої сім'ї залежить від гостроти проблеми, яка існує у сім'ї, рівня розвитку адаптаційного потенціалу членів сім'ї, функціональної спроможності сім'ї щодо самостійного подолання труднощів, рівня розвитку зв'язків сім'ї з мікро- та макросередовища [1, с. 46-47].

На думку Н. Заверико, соціальний супровід опікунських сімей реалізується у трьох основних формах: представництво (адвокатство), педагогічна підтримка, допомога: «Представництво - це ініціювання в органах державної влади харчування про забезпечення прав дітей та батьків-вихователів. Педагогічна підтримка включає систему заходів з надання допомоги у налагодженні стосунків, в подоланні кризових ситуацій сім'ї, дитини та її оточуючого середовища. Допомога передбачає систему екстрених та поточних послуг, що пропонуються сім'ям з метою подолання життєвих труднощів сім'ї та дитини, адаптації їх до мікросередовища та суспільства» [2с. 65].

Враховуючи думку науковців щодо соціального супроводу та соціального інспектування, підкреслимо важливість для нашого дослідження висновку Н. Заверико про те, що саме інтегрований підхід до супроводу опікунських сімей включає, з одного боку, врахування усіх складових соціально-педагогічного захисту дитини та її вихователів, а з іншого - допомогу різних фахівців, органів влади, громадських організацій у реалізації захисту інтересів і прав дитини та її сім'ї. Обґрунтовуючи важливість створення мультидисциплінарної команди для супроводу опікунських сімей, автор пише про те, що опікунські сім'ї знаходяться у полі зору та уваги державних установ, кожна з яких має власну мету, завдання та повноваження щодо організації підтримки та допомоги. До таких державних установ, як вказує Н. Заверико, належать “управління у справах сім'ї, молоді та спорту; служби у справах неповнолітніх, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; управління охорони здоров'я, управління освіти і науки; органів праці та соціального захисту населення, органів внутрішніх справ та ін.” [2, с. 67].

Маємо вказати на те, що в умовах загальноосвітніх середніх шкіл інтегрований підхід до соціального супроводу опікунських сімей може здійснюватися за допомогою фахівців, які безпосередньо спілкуються із

дитиною та її опікунами, а саме: учителі, які викладають навчальні предмети, класні керівники, представники соціально-психологічної служби, адміністративний персонал школи, дільничний інспектор міліції, представниками опікунської ради, представниками кримінальної міліції у справах неповнолітніх тощо. Саме від ефективності групової роботи означених представників громади з опікунськими сім'ями, на нашу думку, від їх взаємодії та співпраці залежить якість здійснення соціального супроводу.

Також в руслі нашого дослідження важливе і положення Н. Заверико про те, що принципи та основні підходи, форми та методи роботи із прийомною сім'єю можуть бути застосовані в роботі із сім'ями опікунів, піклувальників, усиновителів та з дитячими будинками сімейного типу.

Така система, на наш погляд, при узгодженому функціонуванні всіх її елементів може підвищити ефективність і результативність соціально-педагогічної роботи з опікунською сім'єю в загальноосвітній середній школі.

Для нашого дослідження родинноцентричний підхід відіграє важливу роль, тому що охоронно-захисна функція соціального педагога розглядається як пріоритетна, а соціально-педагогічна робота із опікунською сім'єю виступає правозахисною функцією, яка здійснюється як надання соціально-педагогічних послуг щодо реалізації опікунською сім'єю своїх прав у суспільстві та прав інших членів опікунської сім'ї. Реалізація прав опікунської сім'ї в цілому дозволяє нам говорити про таку сім'ю як благополучну (дієздатну). Таким чином, розглядаючи основні підходи, представлені в науковій літературі, можна вказати на те, що для побудови наукового фундаменту спеціалізованої соціальної практики у роботі з опікунською сім'єю в умовах загальноосвітньої середньої школи ми виділяємо такі підходи: диференційований, індивідуальний, інтегрований, комплексний, родинноцентричний.

Теоретичне дослідження дозволило виявити обумовленість зв'язків і спадкоємність теоретико-методологічного компонента в розвитку соціально-педагогічного знання. Однак при цьому ми бачимо певні проблеми, що стосуються відображення соціально-педагогічного знання про роботу з опікунськими сім'ями в освітньо-професійних програмах підготовки соціальних педагогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навч. пос. / О. В. Безпалько. - К.: Вид-во “Логос”, 2003. - 134 с.
2. Заверико Н. В. Опікунська сім'я як об'єкт соціально-педагогічної роботи / Н.В.Заверико // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: Мат-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. (27-28 лютого, 2008, м. Черкаси). - Черкаси, 2008. - С. 65-67.

ПРОЕКТ ЄДИНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РОКІВ

Вивчення подій у галузі освіти під час Української революції 1917–1921 років є необхідним для осмислення того, які ж причини стали на заваді реалізації проектів розвитку української школи.

Саме на той час українські освітяни розробили унікальний документ – Проект єдиної школи в Україні. У процесі національної демократичної реформи шкільної освіти були використані найкращі вітчизняні й зарубіжні педагогічні напрацювання того часу. На жаль, Проект так і не був запроваджений у шкільну практику і багато років залишався невідомим педагогічній громадськості. Причиною цього стала зміна суспільно-політичної парадигми розвитку суспільства – установа більшовицької влади.

Проект єдиної школи в Україні було створено на демократичній основі в ході розбудови національної освіти, української державності протягом 1917–1921 років. У документі було представлено концепцію нової української школи.

Під час дослідження виділено основні періоди розроблення Проекту єдиної школи в Україні:

- початковий інтенсивний – за Центральної Ради (початок березня 1917 – 29 квітня 1918);
- пасивний – за Гетьманату П. Скоропадського (29 квітня – 13 грудня 1918);
- завершальний інтенсивний – у період Директорії Української Народної Республіки (УНР) (13 листопада 1918 – кінець 1921).

З'ясовано, що в ці роки на засіданнях Товариства шкільної освіти, спеціальної комісії Генерального секретаріату освіти, Міністерства народної освіти під керівництвом П. Холодного було розроблено основоположні ідеї розвитку української школи.

Виявлено, що у вересні 1919 року вдалося видати лише перший том Проекту, а другий і третій томи залишилися незавершеними через суспільно-політичні обставини.

Перший том проекту складається з передмови, розділу «Пояснення до навчальних планів і програм єдиної школи», загальної частини та підрозділу «Роль науки, релігії, мистецтва, рахунок та розвиток громадянського обов'язку у виховній школі», навчальних планів і програм для I та II ступенів і пояснень до них, а також із додатка «Словник до основної школи».

На основі аналізу Проекту з'ясовано, що єдина школа проектувалася дванадцятирічною і триступеневою: I ступінь – молодша основна чотирирічна школа; II ступінь – старша основна чотирирічна школа, що поєднувалися в основну школу; III ступінь – чотирирічна колегія з поліфуркацією (профільною диференціацією) або навчання у професійній школі. По закінченні такого закладу випускники вступали, за бажанням, до вищої школи.

Обґрунтована модель дванадцятирічної загальноосвітньої триступеневої школи, як результат національної освітньої реформи, мала забезпечити рівневу та профільну диференціацію.

Проект, що ґрунтувався на принципі єдиної школи, індивідуалізації та диференціації навчання, а також національному, гуманістичному, демократичному, виховному, трудовому (діяльному) принципах, міг би створити умови для розвитку національної школи та природних здібностей, нахилів учнів, оптимально поєднуючи універсальну (академічну) та профільну освіту.

Вважаємо, що знання про презентовану сто років тому концепцію загальної середньої освіти можуть стати в нагоді нині в ході сучасної освітньої реформи під час запровадження дванадцятирічної загальної середньої освіти та при переході від традиційної школи знань до школи компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березівська Л. Д. Ідеї індивідуалізації та диференціації навчання у Проекті єдиної школи в Україні (1917–1919) /Л.Д. Березівська // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр. / [редкол.: Огнев'юк В. О., Бех І. Д., Хоружа Л. Л. та ін.] – Київ, 2011. – № 1. – С. 4–9.
2. Березівська Л. Д. Проект єдиної школи в Україні про дванадцятирічну загальну середню освіту (1917–1920 рр.) /Л. Д. Березівська // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2017. – № 1. – С. 77–84.
3. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія / Л. Д. Березівська – Київ : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
4. Березівська Л. Д. Реформа шкільної освіти в добу Центральної Ради як перший національний досвід / Лариса Березівська // Шлях освіти. – 2006. – № 2. – С. 40–46.
5. Проект єдиної школи в Україні. Основна школа (1919) // Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : документи, матеріали і коментарі: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : хрестоматія /Л. Д. Березівська; Ін-т педагогіки НАПН України. – Луганськ, 2011. – С. 144–172.

УДК 616.45-001.1 /3

О.М. Копильчак

ПОНЯТТЯ СТРЕСУ, ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ

На мозок людини безперервно діють різноманітні за кількістю і якістю подразники з внутрішнього і навколишнього середовищ. Виникнення несподіваної та напруженої ситуації призводить до порушення рівноваги між організмом і навколишнім середовищем. Наступає неспецифічна реакція організму у відповідь на цю ситуацію – стрес.

Стрес – стан психічної напруги, що виникає в процесі діяльності в найбільш складних і важких умовах. Життя часом стає сурою і безжалісною школою для людини. Виникаючі на нашому шляху труднощі (від дрібної проблеми до трагічної ситуації) викликають у нас емоційні реакції негативного типу, що супроводжуються цілою гамою фізіологічних і психологічних зрушень.

Існують різні наукові підходи до розуміння стресу. Найбільш популярної є теорія стресу, запропонована Г. Сельє. У рамках цієї теорії механізм виникнення стресу порозумівається в такий спосіб: усі біологічні організми мають життєво важливий уроджений механізм підтримки внутрішньої рівноваги і балансу. Сильні зовнішні подразники можуть порушити рівновагу. Організм реагує на це захисно-приспосувальною реакцією підвищеного порушення. За допомогою порушення організм намагається пристосуватися до подразника. Це неспецифічне для організму порушення і є станом стресу.

Якщо подразник не зникає, стрес підсилюється, розвивається, викликаючи в організмі цілий ряд особливих змін – організм намагається захиститися від стресу, попередити його або придушити. Однак можливості організму не безмежні і за сильного стресового впливу швидко виснажуються, що може привести до захворювання і навіть смерті людини.

Екстремальні ситуації впливають на людину по кілька разів на день, і в принципі стреси потрібні людині, тому що вони підвищують тонус. Однак, якщо вони досягають визначеного критичного рівня, то діють не тільки на шкоду організмові, але і вашій активності.

Стрес – це неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситуацію; це фізіологічна реакція, що мобілізує резерви організму і готує його до фізичної активності типу супротиву, боротьби, до втечі.

Під час стресу виділяються гормони, змінюється режим роботи багатьох органів і систем (ритм серця, частота пульсу тощо).

Стрессова реакція має різний прояв у різних людей: активна – зростає ефективність діяльності, пасивна – ефективність діяльності різко зменшується.

На цьому і побудований психологічний тиск стресом. Коли в 1812 році французи, що відступали, потрапили в люті російські морози, для багатьох з них подібна екстремальна ситуація виявилася смертельною. І тут першорядне значення мало навіть не те, що у французів не було зимового одягу, а те, що в результаті тривалого стресу "поверхневі" резерви організму вичерпалися, а "глибокі" не встигли мобілізуватися.

Звичайно, у повсякденному житті до цього не доходить, але знизити працездатність і сприйнятливність людини можна запросто. А зробити це можна по-різному. Відомо, що в кожній людині існує вроджене почуття небезпеки. А значить, якщо впливати на людину голосним звуком, раптовим падінням, предметом, що швидко наближається, яскравим спалахом світла або навіть несподіваним дотиком, можна порушити сприйняття і зменшити його чутливість.

Наприклад, при сильному шумовому впливі (120 децибел і вище) можуть з'являтися головні болі, порушуватися рухи, людина буде не здатною аналізувати ситуацію і приймати рішення. У свою чергу мало інтенсивні звуки, створювані СВЧ-генераторами, можуть приводити до куди більш серйозних наслідків. Практично не сприймані нашим слухом вони можуть входити в резонанс із коливаннями внутрішніх органів людини і навіть призводити до серйозних патологічних змін в організмі.

Якщо ж інтенсивність інфразвуку менше коливань людського мозку, то виникає панічний страх, губиться почуття контролю за ситуацією, зникає самообладання.

Таким чином, з психологічної точки зору стан стресу – це специфічна форма відображення людиною екстремальної ситуації і модель поведінки як відповідної реакції на це відображення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бенджамин Колодзин. Как выжить после психической травмы. Перевод с английского Савельевой. – М., 1994.
2. Бодров В. А. Информационный стресс. – М., 2000. – 352с.
3. Василюк Ф. Е. Психология переживания. М., 1984.
4. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики: Введение в психологию активности. – М.: Политиздат, 1989. – 319с. стр. 180, 184, 185, 195.
5. Губачёв Ю. М., Иовлев Б. В., Карвасарский Б. Д. и другие. Эмоциональный стресс в условиях нормы и патологии человека. Л., 1976.
6. Кижаев-Смык Л. А. Психология стресса: Издат. Наука. Москва 1983, стр. 114, 184, 272.
7. Коган Б. М. Стресс и адаптация. М.: Знание, 1980 № 10.
8. Грегор О. Как противостоять стрессу. Г. Селье. Стресс без болезней. - Спб, ТОО Лейла, 1994-384 с.
9. Тригранян Р. А. Стресс и его значение для организма (отв. ред. навст. предисл. О. Г. Газенко. – М.: Наука, 1988-176с. – стр. 3, 4, 105, 133, 140-149.

УДК 36.048.2:316.624-053.6

К.В. Коробченко

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВАЖКОВИХОВУВАНИХ ПІДЛІТКІВ

Людське життя знаходить свій прояв у поведінці і діяльності. Складне взаємопереплетіння цих форм активності дуже часто призводить до того, що їх важко розрізнити. Необхідність профілактики різних видів девіантної поведінки підлітків на сьогодні зумовлена ризиками їхнього психофізіологічного розвитку та особливостями сучасної соціокультурної ситуації, яка сприяє формуванню у них хімічних та нехімічних залежностей, соціальної дезадаптації, зниження відповідальності за власне здоров'я і характер взаємодії з іншими членами суспільства.

Різні види адиктивної поведінки молоді, особливості її прояву досліджувалися А. Айвазовою, В. Ананюєвим, Н. Бочкаревою, Г. Золотовою, Ц. Короленко, А. Котляровим, Н. Максимовою, В. Менделевич, В. Оржеховською, Г. Старшенбаум, С. Толстоуховою, І. Шишовою, В. Шабаліною, А. Шайдуліною.

Адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану, завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних

емоцій. В результаті такої поведінки людина існує у своєрідному «віртуальному» світі. Вона не тільки не вирішує своїх проблем, але й зупиняється в особистісному розвитку, а в окремих випадках навіть деградує. Розрізняють три групи різновидів адиктивної поведінки:

- нехімічні адикції (патологічна схильність до азартних ігор (гемблінг), комп'ютерна адикція, трудоголізм.);
- проміжні форми адикції (аденоксія – відмова від їжі, булімія – прагнення до постійного вживання їжі);
- хімічні адикції (вживання та вдихання психоактивних речовин: тютюну, алкоголю, наркотиків, медичних препаратів, речовин побутової хімії).

Адиктивна поведінка виникає в неповнолітніх у результаті вживання різних груп наркогенних речовин і характеризується наявністю зв'язаних з цим проблем. При адиктивній поведінці негативна пристрасть підлітка до вживання наркогенних речовин ще не досягла стадії індивідуальної психічної та фізичної залежності, тобто певних стадій захворювання. Тому основна увага при адиктивній поведінці неповнолітніх повинна спрямовуватись не на медичні, а на виховні заходи, оскільки головними чинниками, що спонукають підлітків до такої поведінки, виступають так звані педагогічні чинники ризику: конфлікти в сім'ї, гіперопіка, низький рівень освіти в сім'ї, низький культурний та освітній рівень батьків, нерівні методи виховання, неблагополучне виховання у сім'ї, педагогічна занедбаність, неблагополучні стосунки між батьками.

Адиктивна поведінка не є наслідком спадкової схильності, а є результатом відходу від вирішення складних соціальних проблем, стресових ситуацій, життєвих перешкод, невдач за допомогою різних, включаючи досвід поведінки соціального оточення, поради близьких людей, біофармакологічні компенсатори.

Аддиктивність виявляється у формі стійких стереотипів, важко коректованих згубних звичок, уподобань, що вимагають психотерапевтичного втручання. Висока соціально-психологічна і психофізіологічна вартість адикцій.

Адиктивна поведінка супроводжується непродуктивними витратами особистого жізненного часу, енергії, матеріальних витрат і здоров'я близьких людей. Орієнтація на задоволення емоційно-соматичних і гедоністичних відчуттів поєднується з втратою емпатичних й інтимно-дружнього ставлення до оточуючих людей. Формування адикції на тлі переживання напруженості, емоційного болю, почуття самотності, безпорадності.

Оскільки підлітковий вік - це найвразливіший вік для виникнення різноманітних порушень і водночас найбільш сприятливий для опанування нормами дружби, то потрібно слідкувати за тим, щоб діти були залучені до роботи, яка їм цікава, а насамперед до тієї, де є їхні однолітки(гуртки, спортивні секції), адже у цьому віці авторитетом для підлітків є друзі, ровесники.

Отже, профілактика адиктивної поведінки - тема, яка є актуальною не лише у нашій країні, а і в інших країнах світу, велика роль у цій роботі

належить батькам, вчителям, соціальним педагогам: саме від їхньої роботи, яка повинна бути ефективною, залежить доля усіх дітей, а й всього суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р Соціальна педагогіка. Навчальний посібник. – К.,1997. – 483 с
2. Капська А.Й., Безпалько О.В, Вайнола Р.Х. Актуальні проблеми соціально – педагогічної роботи. – К.,2002. – 256 с
3. Максимова Н.Ю., Толстоухова С.В. Соціально-психологічні аспекти профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді. — К., 2000.

УДК 37.013.42:376.4

Д. В.Маркова

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАТРИМКИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Дослідження полягає в тому що за останні роки відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з відхиленнями фізичного та психічного здоров'я. Це зумовлюється біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням.

Значну частину серед цих дітей займають діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР), яких на фоні загального погіршення дитячого здоров'я стає дедалі більше. Зростаюча громадська тривога за стан та положення в школі дітей з різними вадами психічного розвитку, визнання необхідності посилення психолого-педагогічного впливу на покращання та збереження їх психічного та фізичного здоров'я ставлять в ряд невідкладних завдань обґрунтування та створення адекватної системи шкільного навчання та виховання цих дітей.

Метою статті є теоретичне обґрунтування поняття «затримка психічного розвитку» та причини виникнення затримки психічного розвитку.

Проблема затримки психічного розвитку дітей гостро поставала і перед психолого-педагогічною наукою минулого століття, і не втрачає актуальності і сьогодні. Дослідженням феномену затримки психічного розвитку займалися багато вчених: Л.М. Блінова, Н.А. Бастун, І.Д. Бех, В.І. Бондар, Т.О. Власова, О.П. Вісковатова, А.Й. Григор'єв, Д.Д. Енікеєв, М.С Певзнер.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – порушення нормального темпу психічного розвитку, коли окремі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають у своєму розвитку від прийнятих психологічних норм для даного віку. ЗПР як психолого-педагогічний діагноз ставиться тільки в дошкільному та молодшому шкільному віці; якщо до закінчення цього періоду залишаються ознаки недорозвинення психічних функцій, то мова вже йде про розумову відсталість. [1, 43с.]

В якості причин, що призводять до затримок психічного розвитку, М. Певзнер і Т. Власової виділили наступні:

1. Несприятливий перебіг вагітності, пов'язаний з:
 - хворобами матері під час вагітності (краснуха, паротит, грип);

- хронічними соматичними захворюваннями матері, що почалися ще до вагітності (порок серця, діабет, захворювання щитовидної залози);
- токсикозами, особливо у другій половині вагітності;
- токсоплазмозом;
- інтоксикаціями організму матері внаслідок вживання алкоголю, нікотину, наркотиків, хімічних і лікарських препаратів, гормонів;
- несумісністю крові матері і немовляти за резус-фактором.

2. Патологія пологів:

- травми внаслідок механічного пошкодження плоду при використанні різних засобів допомоги при пологах, таких, як щипці, наприклад: асфіксія новонароджених і її загроза.

3. Соціальні фактори:

- педагогічна занедбаність в результаті обмеженого емоційного контакту з дитиною як на ранніх етапах розвитку (до трьох років), так і в більш пізні вікові етапи.

Узагальнюючи зазначаємо, що своєчасне втручання команди кваліфікаційних спеціалістів сприятиме більш повноцінному розвитку дітей із затримкою психічного розвитку. Також це впливатиме на ранню адаптацію дитини до соціуму та прийняття її однолітками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власова Т.А О детях с отклонениями в развитии [Текст]/ Т.А Власова, М.С Певзнер, 1973. - 176с.
2. Ветер Л.А. Развитие умственных способностей детей [Текст]/ Л.А Ветер. М.: Наука, 1998. - 255с.
3. Заширинская О.В. Психология детей с задержкой психического развития [Текст]/ О.В Заширинская - СПб. – М., 2006. - 335с.
4. Рыбакова, С.Г Арт-терапия для детей с ЗПР [Текст]: [учебное пособие] / С. Г. Рыбакова. - Санкт-Петербург : Речь, 2007. - 144с.
5. Лубовский В.И Задержка психического развития [Текст]: Специальная психология/ В.И Лубовский. – М.: 2003 – 68с.

УДК 37.03:314

О.В. Медведєв

ТРУДНОЩІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОМУ УЧИЛИЩІ

Актуальність дослідження полягає в тому, що адаптація студентів-першокурсників в умовах нового середовища, в умовах нової системи освіти не завжди проходить успішно.

Дослідження процесу адаптації першокурсників в умовах ПТУ дозволяють виділити такі **труднощі**:

- переживання, пов'язані з виходом зі шкільного колективу;
- невизначеність мотивації вибору професії;

- недостатня психологічна підготовка;
- не вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів і батьків;
- нові умови діяльності студента – це якісно інша система співвідношення відповідальності і залежності, де на перший план виступає необхідність самостійної регуляції своєї поведінки;
- пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах;
- налагодження побуту і самообслуговування, особливо при проживанні у гуртожитку;
- відсутність навичок самостійної роботи та ін.

Усі ці труднощі різні за своїм походженням. Одні з них об’єктивно неминучі, інші носять суб’єктивний характер і пов’язані зі слабкою підготовкою, вадами виховання в родині і школі [3].

Знання індивідуальних особливостей студента, на основі яких будується система включення його в нові види діяльності і нове коло спілкування, дає можливість уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес адаптації психологічно комфортним.

В результаті вивчення психологічної та педагогічної літератури з проблеми адаптації (Т. Алексєєва, Ю. Бохонкова, Н. Герасимова, В. Демченко, О. Кузнєцова, Л. Литвинова, І. Соколова), дослідження практичних аспектів адаптації першокурсників розроблена теоретична модель адаптації студентів. Вона базується на поглядах психологів, які акцентують увагу на зовнішніх і внутрішніх видах адаптації, синтез яких і визначає поняття „загальної адаптації”. Зовнішня адаптація передбачає професійну і соціальну адаптації, внутрішня – біологічну і психологічну адаптації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України Про загальну середню освіту // освіта України. - 1999. - № 25.- 23 червня.
2. Зязюн І. А. Освіта і виховання в Японії // Трибуна. - 1993. - № 33. -С. 22-24.
3. Ільченко В. Не переживши див дитинства // Освіта. - 1995. - 29 листопада.

УДК 159.9;316.6

Г. В. Мозгова

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Стрес у житті посідає чи не найпомітніше місце. У наші дні багато говорять про стрес, пов’язаний з адміністративною або диспетчерською роботою, із забрудненням навколишнього середовища, з фізичною напругою, сімейними проблемами чи смертю родича. За останні тисячоліття спосіб життя людини суттєво змінився. Проте основні фізіологічні реакції організму залишилися на тому ж рівні. Тому в наш час людина хворіє і вмирає переважно від хвороб, в основі яких - неправильний спосіб життя, важкі переживання,

глибоке і невідступне почуття незадоволеності, страхи, психічна травматизація. Всі ці чинники призводять до виникнення стресів.

Стрес – досить розповсюджене явище в наш час. Особливо часто молоді люди відчувають стресові ситуації, пов'язані з вибором професії та професійною діяльністю. Зокрема найбільший рівень стресу спостерігається у тих спеціалістів, які працюють з людьми, їхніми проблемами та потребами, тобто мають безпосередні контакти з клієнтами. Тому важливим етапом у роботі спеціаліста будь-якої професії є вміння формувати як власну стійкість до стресорів, так і надавати різні види допомоги молодим людям, які потрапили в стресову ситуацію. У зв'язку з цим необхідним є визначення основних чинників формування стресостійкості соціальних педагогів.

Аналіз діяльності соціальних педагогів дозволив виявити основні передумови необхідності проведення психологічних досліджень, зокрема: значний рівень стресу, обумовлений роботою з документацією; високий рівень психоемоційного навантаження, пов'язаний з роботою з клієнтами та обмеженою кількістю часу на виконання поставлених завдань. Таким чином, наявна залежність якості діяльності соціального педагога від його індивідуальних особливостей зумовила необхідність їхнього аналізу та врахування для підвищення ефективності профпідготовки працівників.

Найбільш складною і неоднозначною для дослідження й оцінки професійної якості соціального педагога є стресостійкість. Більшістю дослідників стресостійкість розглядалась як генетично успадкована властивість людини, що закономірно визначило розробку відповідних методів її дослідження й способів оцінки. Однак результати досліджень останніх років засвідчують, що стресостійкість також формується в процесі діяльності. У зв'язку з цим необхідним є дослідження особливостей формування стресостійкості соціального педагога, оскільки професійна готовність під час прийому на роботу не означає подальшу адаптацію працівника до умов діяльності. Багато психологів, лікарів займалися дослідженням стресових станів серед молоді, їх впливу на фізичне та психологічне здоров'я людини (Г. Сельє, У. Кеннон, Дж. Сміт, В. Розов, Б. Коган, М. Пірен, Б. Волков та ін.).

У наукових дослідженнях учених, присвячених проблемі спілкування (Г. Андрєєва, Л. Петровська, Є. Руденський та інші), наголошується, що розвиток особистості не можливий без побудови якісного процесу спілкування, оскільки саме в процесі міжособистісної комунікації відбувається не лише обмін певною інформацією, а й реалізація особистістю своєї суб'єктивності.

У наш час молодим людям не завжди легко адаптуватися до умов навколишнього середовища: вони відчувають стрес, коли покидають батьків і їдуть вчитися далеко від дому; коли відчувають значне навантаження під час навчання чи роботи; коли одружуються чи розлучаються в молодому віці. Тому рівень психологічної стійкості молоді до стресових ситуацій є досить низьким. Визначення основних чинників, які впливають на адаптивність чи схильність молоді до стресу, особливостей формування стресостійкості та впливу спілкування на педагогічну діяльність має важливе значення для розробки стратегій профілактики та психокорекції стресових станів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анохіна С. Развитие стрессоустойчивости в детском и подростковом возрасте // Психоанализ и психотерапия. – №1. – 2007. – С. 51–57
2. Батаршев А. Психология индивидуальных различий: От темперамента – к характеру и типологии личности. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
3. Вітюк Н. Особистість як суб’єкт конфлікту // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. – Вип.11. – Ч. 1. – 254 с.
4. Корніяка О.М. Педагогічна діяльність і культура педагогічного спілкування // Практична психологія і соціальна робота. 2003. – №1. – с. 38–43

УДК304.4;316

А.Д. Мурашева

НАСИЛЛЯ В ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Суспільство завжди приділяє особливу увагу проблемі поведінки людей, яка не відповідає загальноприйнятим або офіційно встановленим соціальним нормам. Проблема насильства над дітьми залишається актуальною для нашої країни, незважаючи на те, що на законодавчому рівні будь-які вияви насильства по відношенню до дитини, зокрема фізичне покарання, заборонені.

Проблема жорстокого ставлення до дітей та насилля над ними розглядалася науковцями в різних ракурсах: правові та соціальні особливості насильства в сім’ї (О.М. Руднева, А.П. Гетьман), психологічний аналіз проблеми, психотерапевтична допомога постраждалим дітям (В.М. Бондаровська), вивчення проблеми жорстокості в шкільному колективі (Н. І. Агаркова) та ін. [2].

Отже, як вважають психологи, насильство – це дія, що порушує права і свободи людини, і часто заснована на неможливості захиститись. А жорстоке ставлення до дітей – це типовий прояв насильства по відношенню до дітей, яке може поставити під загрозу розвиток дитини і надати шкідливу дію на її фізичний, психосоціальний, емоційний і сексуальний розвиток, що призводить до сумних наслідків як з погляду суспільства в цілому, так і з погляду благополуччя дітей, зокрема [1; 10-12].

Жертвою жорстокого ставлення у дитячому середовищі може стати будь-яка дитина. Але більш вразливими стають діти, які мають: фізичні недоліки (що носять окуляри, діти зі зниженим слухом або з руховими порушеннями), особливості поведінки (замкнуті, дуже активні), особливості зовнішності (руде волосся, веснянки, вага тіла і т. ін.), відсутність досвіду життя в колективі (домашні діти), низький інтелект і труднощі у навчанні, матеріальні проблеми в сім’ї, неможливість батьків купити модні, гарні речі.

Найбільш типовими причинами жорстокого поводження з дітьми в мікросередовищі, первинному колективі, на думку Ю. Василькової, Т. Василькової, А. Захарова, є: боротьба за лідерство; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність та віктимність; заздрість; відсутність предметного дозвілля; наявність у дитини психічних та фізичних вад [1; 22-23].

Значна кількість дітей, які перебувають у будь-яких дитячих колективах, зазнають насильства у тій чи іншій формі. Часто, говорячи про насильство, ми маємо на увазі лише фізичні його прояви, такі як побої, ляпаси і т. ін., зовсім забуваючи про такі форми насильства, як постійне або періодичне словесне ображення дитини, приниження її людської гідності, звинувачення її в тому, в чому вона не винна та інше, емоційна депривація (психічний стан, у якому люди відчують недостатнє задоволення своїх емоційних потреб), ігнорування потреб дитини (психічне (емоційне) насильство). Проте слід зазначити, що будь-яке насильство призводить до порушення розвитку гармонійної особистості дитини.

Дослідники зазначаються, що діти, які пережили різні види насильства, гірше вчаться, невпевнені, часто відчують тривогу, гнів, депресії, власну неповноцінність. У них порушено контакт з дорослими, часто мають психопатії, стійкі поведінкові порушення (провокуючу, уникаючу, непередбачувану, адиктивну поведінку), соматичні порушення, розлади сну, апетиту. Перенесення в дитинстві насилля залишає відбиток у свідомості людини на все життя.

Найбільш поширеною причиною зростання насильства серед підлітків, на нашу думку, є їхня агресивність. Сама по собі вона не робить підлітка небезпечним для оточуючих. Більш того, кожна особистість повинна мати певний ступінь агресивності, адже її відсутність приводить людину до пасивності, слабкості і безвілля у життєво важливих ситуаціях. Однак усе повинно буди в міру.

Агресія виявляється у вигляді різних реакцій: роздратування, негативізм, злість, підозрілість, образа, вербальна агресія та інше. Найбільш небезпечною реакцією є використання фізичної сили проти іншої людини – фізична агресія. Підлітки нерідко схильні до прояву сили. На їхню думку, готовність до фізичних дій, з'ясування відносин на кулаках є ознакою хоробрості, рішучості, мужності [3].

Розвитку агресивності як можливої захисної реакції на конфлікти з навколишньою дійсністю сприяє незадоволеність підлітків своїм становищем, труднощі у навчальній діяльності і спілкуванні, відсутність належного контролю з боку батьків [4].

Отже, для того, щоб зупинити поширення насильства потрібно продовжити ознайомлення учителів і дітей з інформацією про прояви насильства, а також його наслідки. Особливу увагу варто приділяти психологічному насиллю. Педагогам слід проводити навчальні заняття про початкові форми прояву насильства, як реагувати на них, адже саме з цього починається формування насильницького стилю поведінки дітей відносно одне одного.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Система захисту дітей від жорстокого поводження: Навчально-методичний посібник [Ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної]. - К.: Держсоцслужба, 2005. - 396 с.

2. Петрочко Ж. В. Стан захисту дітей від жорстокого поводження з ними та форм насильства / Ж. В. Петрочко // Український соціум. - 2003. - № 1 (2). - С.137-145.
3. Фурманов І.А. Агрессия и насилие. Диагностика, профилактика и коррекция. - Спб.: Язык, 2007. - 479 с.
4. Україна серед лідерів з насильства серед молоді [Електронний ресурс]: Доповідь про ситуацію в Україні ВВС - Мій світ. - Режим доступу до сайту http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/09/100930_violance_children_ob.shtm!

УДК 37.013.82:376-056.26

С.Н. Мусаєва

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ХВОРИМИ НА ДЦП

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема адаптації дітей з обмеженими фізичними можливостями. Важливе місце в цьому процесі посідає освіта, адже її належний рівень сприяє самоствердженню, а для даної категорії забезпечує успішну соціальну адаптацію у суспільстві.

Актуальність теми полягає в тому, що перед особами з обмеженнями життєдіяльності постає проблема забезпечення вільного доступу до якісної освіти, різних сфер життєдіяльності.

Певна фізична обмеженість дитини перешкоджає її участі в активній діяльності. Така дитина відірвана від багатьох подій життя, важливих для її формування як особистості. Це позначається на її баченні самої себе, на адекватності самооцінки, яка суттєво впливає на поведінку дитини. Її невпевненість у власних силах знижує можливість досягти успіху. Хвора дитина внаслідок викликаних нездоров'ям обмежень вважає себе неповноцінною. І тому постає проблематика залученості дітей до навчального процесу, а враховуючи діагноз, важливим є розвиток дрібної моторики, без якої неможливо впливати на розвиток мислення та мовлення.

Отже письмо – одна з найскладніших навичок коор-динації, що вимагає злагодженої роботи м'язів кисті усієї руки, правильної координації рухів усього тіла. Оволодіння навичкою письма – тривалий і трудомісткий процес, який не всім дітям дається легко. А для дітей з церебральним паралічем вона виявляється вкрай важкою, а іноді і неможливою. Це пов'язано з психофізіологічними особливостями дитини, з одного боку, і з самим процесом письма, з іншого боку.

Так провідні науковці відзначають, що у дітей із церебральним паралічем недостатньо сформована здатність до оцінки просторових відмінностей, від яких залежать повнота і точність сприйняття та відтворення форм літер. Зорові і рухові аналізатори, які безпосередньо беруть участь у сприйнятті та відтворенні літер та їхніх елементів, перебувають на різній стадії розвитку; на самих початкових ступенях навчання письма діти не бачать у буквах елементів. На думку Л. Шипіцина, І. Мамайчук через порушення просторового аналізу й синтезу, зорово-моторної координації, слухового, тактильного сприйняття

дітям важко орієнтуватись у таких необхідних при письмі просторових характеристиках, як права і ліва сторона, верх – низ, ближче – далі, під – над, близько – всередині тощо.

Загалом сам процес письма є надзвичайно важким і вимагає не лише фізичних, інтелектуальних, але й емоційних зусиль.

Основна увага педагога має звертатись на формування правильної постави при письмі: дітей навчають сидіти, тримати голову, тримати ручку, розташовувати необхідні предмети на парті, самотійно працювати. Також батьки і педагоги повинні приділяти належну увагу вправам, іграм, різним завданням на розвиток дрібної моторики і координації рухів руки, розв'язуючи відразу два завдання: по-перше, опосередковано впливати на загальний інтелектуальний розвиток дитини, по-друге, готувати до оволодіння власне навичкою письма [1, 3, 6].

Аналіз підходів з підготовки руки до письма допоміг виокремити основні напрями роботи, а саме: навчання різним рухам пальців рук, одночасні рухи пальців рук і кисті; відтворення і тренування ізольованих рухів пальців рук і кисті; формування правильного диференційованого захоплення предметів залежно від їхнього розміру, пружності, ваги та інших якостей; розвиток вільного руху правої руки при утриманні предмета і в процесі різних маніпуляцій з ним; «письмо» вказівним пальцем, змоченим у фарбі, в альбомі; проведення комплексу гімнастичних вправ для розвитку рухів рук.

На підготовчому етапі навчання письму обов'язково потрібно використовувати вправи для формування оптико-просторового орієнтування: маркування початку письма – з лівого верхнього кута, аркуша; вироблення автоматизованих рухів зліва направо шляхом малювання доріжок, стрічок тощо; письмо рукою в повітрі з контролем і без контролю зору; автоматизація рухів зліва направо шляхом написання мокрим пальцем на грифельній дошці; штрихування та обведення.

Для дітей цієї категорії дуже важливим є виконання підготовчих вправ, які дають їй змогу оволодіти власним тілом, навчитись правильно сидіти, тримати ручку; формувати та підвищувати зорово-просторову координацію.

Завдання з розвитку дрібної моторики пальців рук повинні проводитись регулярно з певною послідовністю. Спочатку даються вправи, які дитина може самотійно, або з допомогою виконати, а з часом ступінь складності потрібно підвищувати. Перед початком виконання завдань обов'язково потрібно підготувати руки дитини, а саме: зробити масаж рук, пальців рук, точковий масаж. Також можна використовувати і нетрадиційні прийоми масажу: масаж олівцями, горіхами, гра на музичних інструментах; ігри з крупою, намистинками, гудзиками, дрібними камінчиками, пластиліном, різноманітними конструкторами, мозаїкою; вирізання ножицями; малювання різними матеріалами – ручкою, простим олівцем, кольоровими олівцями, крейдою, аквареллю; роботу з папером (складання орігамі), плетіння, аплікації; графічні вправи, штрихування [1, 2, 4, 5, 6].

«Пальчикові ігри» – це інсценування будь-яких римованих історій, казок за допомогою пальців. Багато ігор вимагають участі обох рук, що дає

можливість дітям орієнтуватися в поняттях «праворуч», «ліворуч», «вгору», «вниз» тощо.

Ігри з крупою, намистинками, гудзиками, дрібними камінчиками надають прекрасний тонізувальний і оздоровчий вплив. Дітям пропонується сортувати, вгадувати з закритими очима, катати між великим і вказівним пальцем, придавлювати за чергою всіма пальцями обох рук до столу, намагаючись до того ж робити обертальні рухи.

Вирізування ножицями. Завдання полягає в тому, щоб підвести дітей до узагальненого розуміння способів вирізування будь-яких предметів. При поясненні завдання необхідно вчити дітей не тільки пасивно засвоювати процес вирізування, а й спонукати їх давати словесну характеристику рухам рук педагога при показі способів вирізування.

Малювання, розфарбовування. Необхідно вчити дітей розфарбовувати акуратно, не виходячи за контури зображених предметів, рівномірно наносячи потрібний колір. Розфарбовування, як один з найлегших видів діяльності, вводиться значною мірою заради засвоєння дітьми необхідних для письма гігієнічних правил. Водночас, воно продовжує залишатися засобом розвитку узгоджених дій зорового і рухового аналізаторів і зміцнення рухового апарату ведучої руки. Отже, під час проведення підготовчої корекційної роботи у дитини передовсім долаються порушення просторового аналізу і синтезу, зорово-моторної координації, слухового й тактильного сприйняття, а також формуються потрібні знання та вміння для оволодіння навичками письма.

Характер порушень моторики тіла, а зокрема, пальців рук напряму залежить від локалізації ураження та ступеню прояву порушень опорно-рухового апарату. Специфічні труднощі у дітей проявляються ще від народження й характеризуються відсутністю або недорозвиненням безумовних рефлексів.

Таким чином, процес оволодіння писемним мовленням для учнів з церебральним паралічем дуже трудомісткий і вимагає багато часу та терпіння, а також злагодженої співпраці цілої низки спеціалістів (педагогів, логопеда, дефектолога, психолога, лікаря-ЛФК, масажиста) та батьків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архипова Е. Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом (доречевой период). / Е.Ф. Архипова. – М. : Просвещение, 1999. – 234 с.
2. Бадалян Л.О. Детские церебральные параличи. / Л.О. Бадалян, Л.Т. Журба, О.В. Тимонина. – К. : Здоровья, 1988. – 327 с.
3. Ипполитова М.В. Воспитание детей с церебральным параличом в семье. / М.В. Ипполитова – М. : Просвещение, 1990. – 53 с.
4. Мастюкова Е.М. Двигательные нарушения и их оценка в структуре аномального развития / Е.М. Мастюкова. // Дефектология. – 1987. – №3. – С. 3-9.
5. Семенова К.А. Восстановление лечения больных с резидуальной стадией церебрального паралича / К.А. Семенова. – М. : Антидор, 1999. – 384 с.
6. Семенова К.А. Детские церебральные параличи. / К.А. Семенова. – М. : Просвещение, 1968. – 258 с.

НАСТАВНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

Проблеми соціалізації дітей, які виховуються в інтернатних закладах, останнім часом активно обговорюються як на державному рівні, так і в місцевих громадах. Підставою для уваги громадськості стали прийняті нещодавно зміни до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» щодо наставництва. Власне в Законі зазначено, що проживання в інтернатному закладі наносить невиправну шкоду емоційно-психологічному станові дитини. Такі діти виростають не підготовленими до життя поза межами закладу і виходять у доросле життя, не маючи необхідних соціальних вмінь і навичок [1]. Адже тільки в родині дитина може повноцінно розвиватися. І якщо діти до 10 років ще мають шансів отримати повноцінну сім'ю, то у підлітків такі шанси падають до нуля. Саме наставництво стало альтернативою для таких дітей оволодіти зразками поведінки в сім'ї, навчитися самостійно вирішувати соціальні, правові, побутові, психологічні проблеми.

Проблемою наставництва займалися багато вчених, такі як Б. Бозман, М. Фархан, Н. Гаврилів, Н. Ковалєва, І. Деткова. Як актуальну технологію соціальної роботи постінтернатного супроводу дітей-сиріт та історичні аспекти становлення інституту наставництва досліджували у своїх працях Е. Алтинцева, О. Байдарова, З. Бонданенко, І. Баранова, Н. Залигіна та ін.

У статті 17 п. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» наголошено, що наставництво здійснюється виключно в інтересах дітей, зокрема визначено, що наставництво спрямоване на розвиток здібностей дитини, реалізацію її інтересів у професійному самовизначенні; надання дитині доступної інформації про її права та обов'язки; формування у дитини практичних навичок, спрямованих на адаптацію її до самостійного життя, зокрема, щодо вирішення побутових питань, розпорядження власним майном і коштами, отримання освітніх, соціальних, медичних, адміністративних та інших послуг; ознайомлення дитини з практикою суспільного спілкування та подолання складних життєвих ситуацій; сприяння становленню дитини як відповідальної, успішної особистості; формування у дитини навичок здорового способу життя [1]. Повноваження за організацію наставництва в Законі покладено на центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання дитини. Вважаємо, що це надзвичайно складні обов'язки, адже наставник має достатньо широкі повноваження щодо входження у життя дитини-сироти. Згідно з Законом, наставник має право відвідувати дитину за місцем її проживання, навчання, лікування, оздоровлення, а також за згодою дитини та батьків, інших законних представників дитини, адміністрації закладу для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншого закладу для дітей спілкуватися з

дитиною поза місцем її проживання, навчання, лікування, оздоровлення, в тому числі запрошувати дитину у свою сім'ю в святкові та неробочі дні, дні канікул, надавати дитині допомогу в отриманні додаткових освітніх, соціальних, реабілітаційних, оздоровчих послуг, брати участь у забезпеченні її одягом, взуттям, приладдям для навчання та розвитку [1]. Це накладає велику відповідальність на особу наставника, а отже, і критерії відбору наставників мають бути суворими. Перш за все зупинимося на визначенні поняття «наставник».

Наставники, як правило, більш освічені та досвідчені, вони не ставлять себе в позицію домінування над дитиною. Від наставника дитина отримує підтримку, терпіння, ентузіазм, натхнення до нових досягнень. Вони дають своїм вихованцям нові ідеї, думки, відкривають перспективи, а найголовніше – прищеплюють соціальні цінності та норми, використовуючи які дитина, яка вийшла з інтернатного закладу, зможе соціалізуватися та влаштувати своє життя.

Влучно визначає поняття «наставник» дослідниця О. Байдарова, на її думку, наставник – це людина з громади, в яку повертається вихованець з інтернату, його завданням є допомогти підліткові опанувати соціально-життєві навички для успішної соціально-психологічної адаптації й інтеграції. Розуміння закономірностей протікання процесів психічного розвитку, вікових та індивідуальних особливостей дитини для наставника є обов'язковою умовою вирішення цього завдання. Наставник допомагає підлітку-випускнику інтернату у вирішенні низки психологічних проблем, таких як формування базисної довіри до світу, формування статево-рольової ідентифікації та прийняття гендерної ролі, засвоєння і прийняття етичних цінностей, формування мотивації до створення сім'ї [2].

Отже, в ідеалі наставник має стати для дитини-сироти досвідченим другом, якому можна довіряти і який прийде на допомогу за різних обставин. Стосунки між дитиною і дорослим мають стати міцним фундаментом для розвитку дитини. Успішний наставник повинен володіти цілим комплексом особистісних якостей, такими як щирість, доброзичливість у спілкуванні з дитиною, повагою до дитини, емпатійністю, відкритістю, рішучістю та впевненістю, толерантністю, відповідальністю та приязністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” щодо наставництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1504-19>. – Назва з екрана.
2. Байдарова О. Наставництво як форма соціальної підтримки випускників інтернатних закладів / О. Байдарова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 3. – С. 64–67.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО БРОДЯЖНИЦТВА

Соціально-педагогічна робота з підлітками, схильними до бродяжництва, має дві основні складові: виявлення підлітків даної категорії в дитячому середовищі та організація роботи з ними; безпосередня індивідуальна або групова робота з підлітками.

Комплексність проблем, які потребують вирішення в процесі соціально-педагогічної роботи з підлітками «групи ризику», вимагає участі у цій діяльності різних фахівців. Однак провідна роль належить соціальному педагогу. Це обумовлено тим, що в полі зору школи перебувають практично всі діти, оскільки вони зобов'язані відвідувати школу. Навіть якщо дитина не навчається в школі, вона має можливість і повноваження виявляти таких дітей, що проживають в мікрорайоні, який вона обслуговує. Тому школа може забезпечити найбільш повне виявлення дітей, які опинилися у соціально небезпечної ситуації.

Кожна з виділених складових роботи соціального педагога повинна бути забезпечена своїми соціально-педагогічними технологіями, які відповідно можна розділити на дві групи: організаційні соціально-педагогічні технології; індивідуальні соціально-педагогічні технології.

Організаційні соціально-педагогічні технології спрямовані на виявлення підлітків, схильних до бродяжництва, діагностику їх проблем, розробку програм індивідуально групової роботи і забезпечення умов їх реалізації. Ці функціональні напрямки діяльності соціального педагога обумовлюють необхідні етапи та складові соціально-педагогічної технології.

Ініціатива створення цілісного банку даних повинна належати соціальному педагогу і здійснюватися ним спільно з інспекторами відділів попередження правопорушень неповнолітніх, дільничними інспекторами органів внутрішніх справ, з представниками органів опіки та піклування управління освіти, соціального захисту, охорони здоров'я та комісії у справах неповнолітніх.

На даному етапі роботи соціальний педагог виступає в якості дослідника й організатора посадової, часом формальної взаємодії різних організацій, покликаних надавати допомогу дітям. Формуючи банк даних, фахівець дотримується принципів конфіденційності і таємниці дитини, інформацією користується тільки для службових цілей. Здійснюючи збір даних, соціальний педагог диференціює проблематику дітей та молоді, ситуацій, в яких вони опинилися, і тим самим освоює необхідний елемент професійної адаптації - емоційне прийняття і переживання дитячих проблем.

Соціальний педагог використовує в роботі апробований і затверджений пакет психолого-педагогічної діагностики.

При цьому найважливішим інструментом педагогічної діагностики виступає педагогічне спостереження, яке зумовлює успішність, як діагностики,

так і наступних заходів впливу та соціально-педагогічної взаємодії дитини і соціального педагога.

За результатами діагностики соціальний педагог визначає суть проблеми або сукупності проблем, підбирає адекватні психолого-педагогічні, соціальні кошти для їх ефективного вирішення як індивідуально, так і в групах.

Індивідуальні соціально-педагогічні програми розробляються з метою надання своєчасної соціально-педагогічної допомоги і підтримки дитині, що знаходиться в соціально небезпечному положенні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абраменкова В.В. Соціальна психологія дитинства: розвиток відносин дитини в дитячій субкультурі // Прикладна психологія. - 1995. № 2.
2. Абрамова Г.С. Вікова психологія: навч. Посібник. - М.: Академія, 1997.
3. Азаров Ю. П. Безпритульність і дитяча злочинність - наші біди / / Виховання школярів.-2002. № 7. - С.60-63.
4. Алексєєва Г.М. Реалізація виховного потенціалу додаткової освіти у попередженні безпритульності і бездоглядності дітей // Класний керівник.-2002. № 6. - С.73-75.
5. Бєлічева С. А., Фокін Б.М. Соціальна профілактика поведінки неповнолітніх, як комплекс охоронно-захисних заходів. - М., 2003.
6. Васильчиков В.М., Зябрева Л.М., Чікаріна Л.Я. Бродяжництво, бездомність та організація соціально-медичного обслуговування осіб без певного місця проживання і занять // Російський журнал соціальної роботи. - 1998. № 2. - С.67-73.
7. Дулінові Л. Т., Маршак А.Л., Холостова Є.І. Дитяча бездоглядність: стан та шляхи подолання. - М., 2000.

УДК 159.9.316.23

М. В. Положай

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ДЕЗАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ ЯК ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В умовах розбудови громадянського суспільства важливого значення набувають питання виховання особистості. Однак з причин економічної, політичної, соціальної кризи загострюється проблема підліткової дезадаптації. Зростає кількість підлітків, які не в змозі адаптуватися до умов соціального середовища, що призводить до складних наслідків: викривлення життєвих цінностей та соціальних установок, конфліктності, асоціальних проявів. Зважаючи на зазначене, мета статті – проаналізувати сучасну проблематику ресоціалізації дезадаптованих підлітків

Соціальна адаптація – це складова процесу соціалізації особистості, вид її взаємодії з соціальним середовищем, процес активного пристосування до його умов і вимог, внаслідок чого відбувається узгодження умов та сподівань обох сторін; процес пристосування до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків, прийняття норм і цінностей середовища; інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних і змінених соціальних умов, прийняття норм і цінностей. Дезадаптація – це процес порушення гомеостазу особи і середовища; неможливість

приспосовування індивіда через дію факторів оточуючого середовища; порушення, обумовлене невідповідністю природжених потреб особи з вимогами соціуму; нездатність особи підпорядкувати власні потреби і прагнення соціальним вимогам .

Деадаптацію особистості розглядають як психосоціальний за своєю суттю процес, який визначається сучасною специфікою соціальної ситуації і виражається у неможливості успішно справлятися з рівнем і змістом завдань і проблемних ситуацій, які висуває соціальна ситуація розвитку [3, с. 38]. Деадаптивність проявляється в емоційній нестабільності, психогенних реакціях, тривожності, низькій мотивації досягнення та у видимій акцентуації рис характеру. Процес і результат деадаптації зумовлюється внутрішніми (когнітивними, мотиваційними, емоційними), зовнішніми (соціальними, поведінковими) та характерологічними чинниками. В залежності від дестабілізуючих умов деадаптивність характеризується ситуативним, стійким очевидним та критичним рівнем розвитку.

Деадаптовані діти – діти, які з різних причин (внаслідок вроджених дефектів, вад розвитку, упущень у вихованні, педагогічної занедбаності) не можуть на рівні з ровесниками адаптуватися до умов середовища їх життєдіяльності (до дошкільного навчального закладу, школи, групи ровесників тощо, що суттєво впливає на їх розвиток і самовираження . Якщо розглядати період дитинства, то, як правило, виділяються три ключових для адаптації моменти: вступ дитини до школи, перехід до середньої школи; особливі ризики містить підлітковий вік. Розрізняють наступні типи дитячо-підліткової деадаптації: соціальну, соціально-психологічну та шкільну, що тісно взаємопов'язані.

Соціальна деадаптація індивіда виражається в невідповідності його поведінки тим нормам і вимогам, які ставлять перед ним оточуючі люди. Тож шкільна деадаптація характеризується невідповідністю соціопсихологічного і психофізіологічного статусу (або можливостей) школяра вимогам ситуації життєдіяльності, яка не дає змоги йому адаптуватися в умовах навчально-виховного процесу школи [5, с. 26]. Існування і стійкість шкільної деадаптації співвідноситься з недосконалістю і прорахунками в системі шкільної освіти: збіднене навчальне середовище, закриті приміщення, обмежений простір, вербальний (словесно-інформаційний) принцип побудови навчального процесу, «книжкове» вивчення життя [5, с. 27].

Шкільна деадаптація характеризує нездатність дитини виконувати запропонований обсяг і досягти бажаної якості навчальної, соціально-психологічної, поведінкової, ігрової та іншої діяльності, без здійснення якої вона не може відповідати соціальній позиції школяра. Таким чином, шкільна деадаптація є явищем, яке не дозволяє зайняти позицію школяра за суттю.

Виділяючи ознаки шкільної деадаптації для характеристики її рівнів, психологи виділяють два плани, які проявляються в шкільному житті дитини: психологічні особливості уваги, пам'яті, інтелекту дитини, її емоційної і мотиваційної сфери, які породжують труднощі пов'язані навчально-пізнавальною діяльністю на уроках та позаурочний час; соціально-психологічні

особливості, які характеризують труднощі побудови міжособистісних стосунків і змістових форм взаємодії дитини і оточуючих її в школі дорослих та однолітків [1, с. 38]. За оцінкою Г. Батигіної, можна виділити наступні види шкільної дезадаптації:

– власне шкільна дезадаптація (поряд з труднощами в навчанні на перший план виступають порушення поведінки, конфлікти з педагогами, однокласниками, пропуски занять) – помірна ступінь;

– навчальна декомпенсація (стан, який характеризується труднощами у вивченні одного або декількох предметів при збереженні загального інтересу до школи) – легка ступінь;

– соціальна дезадаптація (характерується повною втратою інтересу до навчання та перебування у шкільному колективі, участь в асоціальних групах, вживання спиртних напоїв, наркотиків) – глибока ступінь [2, с. 43].

Н. Максимова вважає, що незадоволення базових потреб підлітків є основою їх дезадаптації. Відомо, що потреба в позитивній оцінці дорослих, у спілкуванні з однолітками, у прагненні зайняти позитивне положення в системі міжособистісних відносин колективу класу є базовими, провідними для підлітків [4, с. 131]. Невдалі спроби їх задоволення створюють психотравмуючу ситуацію, котра при відсутності психологічної допомоги переходить у ситуацію неможливості задоволення життєво важливих соціальних потреб.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що вивчення причин дезадаптації підлітків потребує комплексного підходу і врахування біологічних, психологічних чинників під час провідної ролі соціальних. Головними соціальними чинниками дезадаптації підлітків є: порушення прав дитини, соціальна й педагогічна неспроможність сім'ї, негативний вплив засобів масової інформації та незадовільна організація навчального процесу. Як правило, виділяються три таких моменти: вступ дитини до школи, перехід до середньої школи, і особливі ризики містить підлітковий вік.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики : наук.-метод. посібник / Тетяна Федорівна Алексеенко. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
2. Батыгина Г. З. Депрессивные расстройства как причина школьной дезадаптации в подростковом возрасте : автореф. дисс. на соискание учен. степен. канд. мед. наук : спец. 14.00.18 «Психиатрия» / Г. З. Батыгина – М., 1996. – 28 с.
3. Кононова М. М. Глибинні детермінанти психічної дезадаптації : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Кононова Марина Миколаївна. – Івано-Франківськ, 2009 – 214 с.
4. Максимова Н. Ю. Воспитательная работа с социально-дезадаптированными школьниками : метод. реком. / Н. Ю. Максимова. – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.
5. Петрюк І. Показники і фактори шкільної дезадаптації / І. Петрюк // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 24–28.

ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ

Останніми роками проблема безпритульності підлітків, технологій соціально-педагогічної роботи з ними неодноразово піднімали в науковій і навчально-методичній літературі; зокрема: А. Капська, О. Карпенко, С. Товстоухова, І. Пенчук досліджували безпритульність підлітків в сучасній Україні; аналіз системи змісту і виховання дітей, позбавлених батьківської турботи, що існує в Україні, провели О. Антонова - Турчаненко, І. Іванова, І. Пеша та ін. [4]

Виходячи з аналізу термінів, якими користуються в офіційних структурах, можна зробити висновок, що безпритульний - це неповнолітній, який був позбавлений контролю над поведінкою і нагляду з боку батьків або осіб замінюючих їх, знаходився в умовах, які згубно впливали на його фізичне і психічне здоров'я, унаслідок чого був вимушений покинути сім'ю або дитячий заклад і що не має місця проживання/перебування. [1]

Учені виділяють наступні методи профілактики, що можуть використовувати соціальні педагоги у роботі з «дітьми вулиці»:

1. Профілактика домашнього насильства стосовно дітей. Саме насильство (фізичне, сексуальне, психічне, економічне), якого зазнає дитина в сім'ї, спонукає її до втечі. Тому слід займатися запобіганням жорсткому поводженню з дітьми з боку батьків та його усуненням.

2. Профілактика вживання наркотиків та алкоголю, допомога в позбавленні від шкідливих звичок. Вживання наркотичних, психотропних засобів та алкогольних напоїв – це один із перших кроків на шляху дітей до вулиці і втрати колишніх соціальних зв'язків.

3. Залучення дітей із девіантною поведінкою до суспільно корисної праці. Зміна соціального неблагополучного оточення на сприятливе, залучення до соціально значущої діяльності в здоровому колективі однолітків і дорослих сприяють формуванню нових життєвих цінностей та естетичних орієнтирів у неповнолітніх з девіантною поведінкою.

4. Організація розвиваючого дозвілля дітей з девіантною поведінкою з сімей групи ризику. Відхилення в соціальному розвитку, етичний, інтелектуальний вакуум у дітей із девіантною поведінкою значною мірою детерміновані надлишком вільного часу. Суспільні об'єднання в змозі виправити ситуацію залучивши ці категорії дітей як об'єкт своєї діяльності. Слід створювати денні клуби, секції для підлітків, які вони можуть відвідувати замість того, щоб бути на вулиці. З дітьми у час їх перебування в клубі повинні працювати психологи, соціальні педагоги. Особливе значення для профілактики появи «дітей вулиці» має організація корисного дозвілля дітей у літній період, коли вони більше, ніж будь-коли, залишені сам-на-сам.

5. Важливим напрямом організації профілактики появи «дітей вулиці» та дитячої бездоглядності в діяльності суспільних об'єднань є реалізація

комплексного підходу, що забезпечує діагностику соціуму і причин, що зумовлюють бездоглядність і безпритульність; організацію профілактичної допомоги на всіх стадіях розвитку; надання всього спектру соціальних послуг неповнолітнім групи ризику тощо [2, с. 85].

Аналіз суті стадій, що проходить дитина, і напрямків діяльності, що реалізує соціальний педагог або соціальний працівник, дозволяють стверджувати, що всю роботу з дітьми вулиці можна розділити на три великих етапи:

1. Профілактика можливого виходу дітей на вулицю.
2. Створення соціальних, психолого-педагогічних умов для повернення дитини з вулиці.
3. Сприяння закріпленню дитини за соціальним інститутом (сім'єю, прийомною сім'єю, загальноосвітніми установами інтернатного типу тощо) [3].

Отже, слід зазначити, що проведення повноцінної та ефективної роботи у сфері дитячої бездоглядності, може значною мірою сприяти вирішенню проблеми «дітей вулиці», що повинно стати найважливішим завданням органів соціального захисту населення і спеціалізованих установок для дітей, які потребують соціальної реабілітації та соціальної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукашов С., Зайцевская Т. Социальная помощь детям на улице. – ЮНИСЕФ. – Украина, 2000.
2. Психолого-педагогічні аспекти роботи з «дітьми вулиці»: Збірник статей та методик за загальною редакцією Толстоухової С.В., Пінчук І.М. – К., 2000. – С. 88
3. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. пос. / За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: Центр навч. літератури, 2004. – 352 с.
4. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навч. посіб. /Шахрай В.М.–К.: Центр навч. літ., 2006.– 464с.

УДК 303.03;832

І.В. Саморфельд

МЕТОДИ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Формування особистості дітей-сиріт здебільшого відбувається у стані депривації, який представляє собою втрату однієї з безумовно необхідних умов формування особистості - родини. У цьому випадку деприваційний негативний вплив на особистість дитини являє собою комплекс факторів біологічної та соціальної природи, які спричиняють, в остаточному підсумку, соціальну і психічну діяльність людини. Спектр виявів соціальних, психологічних, фізіологічних і педагогічних проблем адаптації дітей-сиріт надзвичайно великий.

У зв'язку з тим, що індивідуальна соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування нерозривно

пов'язана з наданням соціальної, педагогічної, психологічної підтримки самим дітям, то спектр методик цієї роботи досить широкий.

Ґрунтуючись на принципах і змісті взаємодії «соціальний педагог – підліток» при вирішенні актуальних проблем, необхідно розглянути методи, за допомогою яких:

- виявляється вплив на свідомість дітей, формуються їх погляди (уявлення, поняття), здійснюється оперативний обмін інформацією між членами соціально-педагогічної системи;
- виявляється вплив на поведінку дітей, організується їх діяльність, стимулюються позитивні мотиви участі в ній;
- виявляється допомога в самоаналізі і самооцінці дітей.

Якщо основою для класифікації методів соціально-педагогічної роботи взяти характеристику способів впливу на стан і поведінку особистості або соціальної спільноти, то можна виділити три основні їх групи: -соціально-економічні; -організаційно-розпорядчі; -психолого-педагогічні.

Група соціально-економічних методів поєднує всі ті способи, за допомогою яких фахівці соціальної сфери впливають на матеріальні і моральні, національні, сімейні та інші інтереси і потреби родини та дітей. Методи впливу на соціальні і економічні потреби та інтереси використовуються у формі натуральної і грошової допомоги, встановленні пільг і одноразових допомог та компенсацій, патронажу і побутового обслуговування, морального заохочення і санкцій тощо.

Група організаційно-розпорядчих методів головним чином орієнтована на такі мотиви поведінки людей, як усвідомлена необхідність суспільної і трудової дисципліни, почуття обов'язку і відповідальності. Їх характерною рисою є прямий характер впливу, оскільки вони, насамперед, опираються на регламентуючі нормативно правові акти.

Група психолого-педагогічних методів характеризується опосередкованим впливом на дітей через механізм регуляції їх самопочуття і поведінки. Поведінка дитини значною мірою обумовлюється соціально-психологічними явищами: суспільною і груповою думкою, обстановкою в родині, наявністю певних соціально-педагогічних проблем, настроями, смаками, бажаннями, захопленнями та ін. Так, соціально-психологічні проблеми дитини, виникаючи як результат некомфортного (деструктивного) спілкування, набувають для неї відносної самостійності і впливають на поведінку і вчинки.

До групи психолого-педагогічних включають наступні методи: переконання (реалізується в практиці соціально-педагогічної роботи в різних формах і, насамперед, у вигляді роз'яснення, поради, аргументованої рекомендації, позитивних прикладів і зразків активної життєдіяльності дитини); спостереження; соціально-психологічний діагноз; інформування; гуманізація умов навчання, побуту і дозвілля; залучення до праці і розширення можливостей для проявів творчих здібностей дитини; використання звичаїв, традицій та ін.

Соціальна терапія – це систематичні цілеспрямовані заходи щодо надання допомоги особі або групі дітей і підлітків щодо врегулювання почуттів, імпульсів, думок і відносин. Терапія виконує ряд важливих функцій соціально-педагогічної підтримки дитини з неповної сім’ї, у тому числі:

- лікувальну (надання допомоги дитині у вирішенні її проблем разом з медиками);
- соціального розвитку (включення її в активну групову діяльність, організація процесу «спільного розвитку», що позитивно впливає на соціальне здоров’я дитини);
- відстоювання інтересів (роз’яснення потреб соціально вразливих дітей суспільству, організаціям).

Таким чином, соціальна терапія може розглядатися як метод «соціального лікування», метод впливу, пов’язаний з навчанням і професійною орієнтацією, інструмент соціального контролю та засіб комунікації. До завдань соціальної терапії відносять: виправлення, коригування поведінки; попередження дисфункцій; забезпечення нормального соціального розвитку дитини; самоствердження особистості.

Індивідуальна терапія застосовується до тих дітей, вирішення проблем яких вимагає конфіденційності (сексуальне насильство, жорстоке поводження у родині, сімейні сварки тощо), а також тих, які з психологічних, етнічних або інших міркувань не можуть або не хочуть брати участь у груповій терапії.

Групова терапія – стратегія впливу, націлений на допомогу у подоланні емоційних порушень або соціального дискомфорту і реалізована з використанням груп, які працюють під керівництвом соціального педагога.

Ще одним методом терапії є терапія самовиховання. Вона включає самовивчення, самооцінку; переоцінку власної особистості; самоаналіз, переоцінку минулого, виявлення індивідуальних «психологічних бар’єрів»; створення бажаного позитивного образу «Я».

Методом колективної, групової терапії є соціодрама. Суть її полягає в тому, що проблема соціальних груп дітей і різні конфліктні відносини між ними представляються в стихійно організованих сценах.

Іншим різновидом методу групової терапії служить психодрама – техніка, яка використовується у груповій соціально-педагогічній роботі з дітьми-сиротами, коли дитина виконує різні ролі, наприклад, зображує себе в різних стресових ситуаціях соціального характеру або грає ролі своїх антиподів.

Найбільш активно у соціально-педагогічній роботі з дітьми і підлітками використовується ігрова терапія – форма психотерапії, спрямована на навчання спілкуванню. Учасники групи використовують іграшки для зображення ситуацій і конфліктів, які неможливо або важко вербалізувати.

Найбільш ефективні результати в роботі з дітьми-сиротами і позбавленими батьківського піклування спостерігаються при індивідуальному підході, коли враховуються індивідуальні та вікові особливості дітей.

Специфіка індивідуальної соціальної роботи з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування полягає також у гнучкому використанні різних результатів виховання і розвитку кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брутман, В.И. Проблемы социальной защиты сирот, детей, оставшихся без попечения родителей, и юних одиноких матерей / В.И. Брутман, С.Н. Ениколопов, М.Г. Панкратова. – М.: Педагогика, 1994.
2. Григорьев, С.И. Теория и методология социальной работы / С.И. Григорьев. – М.: Феникс, 1994.
3. Олиференко, Л.Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска: учеб. пособие для студентов высш. пед. заведений / Л.Я. Олиференко, Т.И. Шульга, И.Ф. Дементьева. – М.: Академия, 2002.
4. Темникова, Л.А. Теория и методика социальной работы / Л.А. Темникова: учеб. программа. – Калуга: Изд-во КГПИ, 1993.

УДК 371.26:371.212.72:373.3

А.С. Сафонова

ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Викладений матеріал є актуальним, адже в кожному класі є учні, які навчаються гірше, ніж вони могли б. Вони не вміють систематично працювати, з великим зусиллям опановують навчальний матеріал. Кожен крок у процесі навчання базується на певному рівні підготовки дітей, який підвищується залежно від їх успіху. Власне, наскільки кількісно і якісно накопичується досвід учнів, в деяких з них з'являються прогалини, недоліки в знаннях, уміннях, навичках. Якщо такі прогалини та недоліки збільшуються, то на певному етапі навчання спостерігається недостатня підготовка для подальшого успішного навчання. Зрештою й виникає явище педагогічної занедбаності. Вона охоплює проблеми освіченості, вихованості та розвиненості, утворюючи єдине ціле.

Причини труднощів у навчальній діяльності молодших школярів у загальноосвітній школі розглядалися багатьма педагогами і психологами (М. Данилов, Н. Менчинська, Т. Власова, А. Леонтьєв, А. Смірнов, Л. Славіна, Ю. Бабанський та ін.). Вони вважали, що причинами неуспішності є такі чинники:

- 1) непідготовленість до шкільного навчання (соціальна, психологічна і педагогічна занедбаність);
- 2) вади розумового розвитку;
- 3) вплив оточення.

Під педагогічною занедбаністю розуміють такий стан особистості, який є наслідком неправильної організації вчителем навчальної роботи [3, с. 9].

Вона зумовлюється недоліками у:

- навчально-практичних і соціально-етичних знань учнів молодшого шкільного віку;
- розвитку психологічних рис і якостей особистості;

- набутті соціальних ролей у суспільстві;
- відносинах із оточуючими;
- реалізації власної особистості в шкільному колективі.

Розглянемо сутність педагогічної занедбаності учнів молодшого шкільного віку. Для неї є характерними певні ознаки, динаміка та прояви.

Педагогічна занедбаність молодших школярів характеризується:

- а) психологічною й етичною непідготовленістю до навчання, в основі якої лежить незбалансований розвиток індивідуально-психологічних якостей особистості, що є наслідком виховання в сім'ї чи навчання і виховання у дитячому садку та школі;
- б) неуспішністю, труднощами в навчанні, наявністю прогалин у засвоєних знаннях;
- в) несформованістю пізнавальних інтересів;
- г) несформованістю особистісно-значущих пізнавальних мотивів навчання;
- г) наданням учнями переваги гри, у якій їх супроводжує успіх;
- д) нерозвинутістю якостей спілкування;
- е) неадекватною самооцінкою.

На певних етапах свого розвитку дитина проходить через три стабільних виховних середовища: сім'я, дошкільний заклад і школа, кожне з яких створює чимало соціально-педагогічних та психологічних ситуацій для її розвитку, що зрештою впливає на рівень успішності школяра.

Таким чином, можна зробити висновок, що педагогічна занедбаність закладається як “фундамент” ще в ранньому дитинстві, в дошкільному віці, і якщо не вживати заходів щодо її подолання, то вона продовжує розвиватись і переходить на етап закріплення негативних психологічних рис і якостей у процесі шкільного навчання, і, як наслідок, це призводить до того, що школяр не формується як суб'єкт навчальної діяльності.

Ми підтримуємо думку провідного вченого, що елементами педагогічної занедбаності, залежно від перебігу навчальної діяльності учнів, є [2, с. 7]:

- неоволодіння мінімально необхідними операціями творчої діяльності, комбінування і використання у новій ситуації наявних знань, умінь і навичок;
- небажання одержувати нові знання теоретичного характеру;
- уникнення труднощів творчої діяльності;
- пасивність у виконанні завдань підвищеної складності;
- небажання оцінювати власні досягнення, удосконалювати набуті уміння й навички;
- незасвоєння понять у системі.

Ми можемо визначити такі три основні компоненти педагогічної занедбаності:

- відхилення від норм поведінки та невиконання поставлених навчальних завдань, як наслідок, проявами цього є неуспішність, невстигання, труднощі в навчанні. Тут особлива роль приділяється віковим психологічним особливостям учнів, їх індивідуальному досвіду;

– відставання в розвитку таких психологічних процесів, як пам'ять, мислення, уява, емоційно-вольових, етичних рис і якостей особистості. Це пояснюється віковими особливостями учнів: нестійкість настрою, швидкою стомлюваністю, конфліктністю, тощо;

– відхилення у ставленні педагогічно занедбаних учнів до себе та своїх власних можливостей, до однолітків, вчителів, а також батьків. Усе це впливає на організацію навчальної діяльності. Тому вчителі педагогічну занедбаність визначають як непідготовленість до школи, психологічну нерозвинутість та невихованість учня.

Часто неуспішність зумовлена недосконалістю педагогічного процесу: програмні вимоги не дають змоги вчителю довгий період спинятися на тому чи іншому, важкому для учнів матеріалі. У деяких школах не завжди регулюється та контролюється загальний обсяг домашніх завдань, виконання яких потребує не лише наявності певних здібностей, а й ретельнішої працездатності.

Відсутність спокійних і позитивних стосунків у сім'ї, несприятливі умови навчання негативно впливають на весь процес розвитку особистості, її навчальну діяльність і поведінку.

На жаль, часто трапляються випадки антигуманного поводження батьків із своїми дітьми через негативні оцінки, невдачі в школі. Це породжує в дитини страх покарання, загальмовує її психологічно-розумову діяльність і сприяє негативному ставленню до навчання [1, с. 62].

Отже, педагогічна занедбаність – це стан, який протилежний розвитку, освіті, навчанню, а саме:

- відсутність необхідного запасу знань;
- слабе оволодіння способами і прийомами їх набуття;
- а отже, як наслідок – неуспішність у навчанні.

Систематичність у вивченні та вирішенні завдань неуспішності – ось першочергове завдання шкільної освіти. Усю сутність педагогічної занедбаності варто розглядати в єдності всіх ознак, причин, явищ, критеріїв, форм її прояву в навчанні.

Таким чином, педагогічна занедбаність виникає там, де не створюються умови для повноцінного розвитку та індивідуалізації кожної особистості молодшого школяра. Важливо допомагати кожному реалізувати себе в різних видах діяльності, враховуючи принципи індивідуалізації та вікові психологічні аспекти навчання кожного учня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілляшенко Т. Чому їм важко вчитися? Діагностика і корекція труднощів у навчанні молодших школярів / Т. Ілляшенко. – К. : Початкова школа, 2003. – С. 61–63.
2. Кравець Н. Засвоєння знань дітьми, які мають труднощі у навчанні / Н. Кравець // Психолого-педагогічний практикум. – 2003. – № 12. – С. 7–10.
3. Кузьма М.І. Основи психодіагностики розвитку молодшого школяра /М.І. Кузьма, М.І. Талапканин // Психолого-педагогічний практикум. – 2003. – № 110. – С. 8–12.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами, а їх сім'ї становлять одну з найбільш вразливих груп населення. Сучасні наукові погляди базуються на переконанні, що батьки є першими і головними вчителями дитини. Таким чином, соціальна підтримка таких сімей – це вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з допомогою дитині: з її виживанням, лікуванням, освітою, соціальною адаптацією та інтеграцією в суспільство. У процесі взаємодії школи та сім'ї дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети та проблеми сімей. Батьки дітей з ООП повинні працювати в тісному контакті з педагогами і бути їхніми партнерами у розробці й реалізації навчальних планів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цьому контексті доцільно згадати, що в працях Я. Коменського, Я. Корчака, П. Лесгафта, І. Песталоцці, С. Русової, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського обґрунтовується положення про провідну роль сім'ї у розвитку дитини, залучення її до загальнолюдських цінностей.

Окремим аспектам соціальної роботи з сім'ями, які виховують дитину з особливими потребами, присвячені публікації І. Іванової, Г. Кравченко, В. Тарасун, А. Романенко, М. Радченко, В. Сорокіна, А. Ляшенко та ін. Психологічну допомогу родині дитини з ООП обґрунтували Е. Волкова, Н. Пезешкіан, Л. Пінчукова, С. Шаховська та ін.

Практика показує, що після народження дитини з відхиленнями у розвитку її батьки стикаються з наступними проблемами: суперечливі почуття на дитину; відсторонення від дитини, передача відповідальності за дитину державним навчальним закладам; в сім'ях, де крім дитини з обмеженими можливостями, є й інші, звичайні діти, труднощі пов'язані із застосуванням різних методів виховання по відношенню до здорових дітей і дітей з ООП; негативні тенденції в психічному стані батьків проявляються в неадекватній поведінці – агресивність, дратівливість, нестриманість, недобррозичливість; психологічна травмованість, яка не дозволяє їм адекватно ставитися до проблеми народження дитини з особливими потребами [4, с. 8–9].

Істотні емоційні стани батьків дітей з ООП:

1. Шок – перша реакція батьків на усвідомлення горя. Це руйнівний період, коли вони відчувають себе в прірви між минулим і майбутнім. У них виникає крах надій, протест проти злої долі.

2. Заперечення – віра в зцілення, помилковість діагнозу. Це час, коли надії змінюються відчаєм (батьки все ще не можуть прийняти того, що сталося, і шукають канал для відреагування негативних емоцій).

3. Депресія – почуття пригніченості – батьки емоційно не сприймають можливу позитивну перспективу свого життя і життя своєї дитини.

4. Прийняття нової реальності (конструктивна поведінка) – перед батьками відкриваються нові цінності й бачення сенсу життя.

У цьому контексті доцільно визначити завдання роботи соціального педагога з батьками дитини з ООП: відійти від поняття хвороби і формувати у батьків сприйняття дитини як особливої, що відрізняється від інших, людини; формувати розуміння того, що рано чи пізно дитина буде жити більш-менш самостійно, тому наша мета зробити її максимально адаптованою; встановити взаємини довіри і прийняття між фахівцем і батьками; допомогти батькам в коректній і тактовній формі позбутися ілюзій в плані майбутньої дитини; водночас посилити їхню віру в можливість і перспективи розвитку дитини.

Організація соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з відхиленнями у розвитку, передбачає кілька етапів:

– діагностично-конструктивний етап – дослідження мікросоціуму і виховного потенціалу сім'ї; аналіз основних проблем і проектування соціально-педагогічного процесу в сім'ї, підбір засобів і методів реабілітації відповідно до загальних цілей виховання;

– організаційний – полягає у конструктивній діяльності, включаючи різні форми педагогічної анімації в організації сімейно-побутової праці, освітніх заходів, дозвілля і передбачає проектування корекційно-педагогічного процесу в умовах сім'ї, підбір засобів і методів роботи;

– комунікативний – допомога у встановленні оптимальних взаємин між батьками і дітьми, іншими членами сім'ї в сфері найближчого оточення; сприяє становленню нових форм взаємодії з дитиною, яка має відхилення у розвитку, засвоєння специфічних засобів спілкування [2, с. 78–80].

Задовго до входження дитини в соціальне середовище навчального закладу необхідно провести просвітницьку роботу серед громадськості з метою формування позитивних установок щодо сприйняття дітей з особливими потребами; підготувати педагогічний колектив до роботи з такими дітьми та їхніми родинами; формувати толерантне ставлення до них.

З огляду на етапи соціально-педагогічної роботи з сім'ями дітей з ООП, пропонуємо наступні кроки співробітництва (до початку навчального року): організація команди фахівців для надання необхідної консультативної та практичної допомоги батькам; запрошення батьків на загальні батьківські збори, на День відкритих дверей; організація зустрічей педагогів з батьками дітей з ООП в межах класу; з'ясування очікувань батьків і визначення цілей подальшої спільної роботи; створення груп взаємодопомоги для батьків в умовах установи.

У своїй роботі соціальний педагог використовує такі форми роботи з батьками: психолого-педагогічна просвіта, соціально-педагогічний патронат, психолого-педагогічний супровід.

Психолого-педагогічна просвіта: – індивідуальне, групове, сімейне консультування батьків фахівцями (психологом, дефектологом, логопедом, медичними працівниками і т. п.); – бібліоконсультування на тему «Особлива дитина»; «Хвилини спілкування» (в яких батьки спілкуються між собою, обмінюються досвідом, інформацією з проблем виховання і реабілітації); –

педагогічні бесіди, які проводять фахівці в рамках індивідуальної роботи («Як вдома займатися з дитиною?», «Ігри, які можна зробити своїми руками» та інші); – круглий стіл – об'єднує фахівців і батьків, допомагає знайти оптимальні підходи у взаємодії з дітьми, розкрити емоційний світ батьків, надати їм надію на те, що вони можуть розраховувати на підтримку і розуміння, допомагає змінити погляд на проблему.

Соціально-педагогічний патронат: відвідування сімей вихованців; консультування та проведення занять у домашніх умовах; демонстрація педагогами методів і форм роботи з дитиною; формування інтересу батьків до процесу розвитку дітей; перебудова психіки батьків на сприйняття дитини з ООП такою, якою вона є, на позитивне оцінювання результатів її діяльності.

Однією з дієвих форм співпраці є листування педагога з сім'єю, яке може мати вигляд щотижневих заміток, які повідомляють про новини в навчальному закладі, улюблені види діяльності дитини, її цікаві висловлювання. Батьки охоче заводять індивідуальні зошити розвитку дитини, які щодня оформляються педагогами і передаються батькам додому.

Крім того, співпраця з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку проводиться в наступних формах:

- семінари-практикуми для набуття практичних навичок з виховання дітей (як читати книгу, готувати руку дитини до письма);
- батьківські збори, на які можна запросити лікаря, психолога, юриста, дитячого письменника. На групових зборах питання готує педагог, інші батьки або хтось із фахівців;
- батьківські конференції, які можна завершити спільним концертом дітей, членів їх сімей;
- папки-пересувки, в які вкладаються тематичні статті – для залучення батьків до читання педагогічної літератури;
- пропаганда педагогічних знань у формі виставки дитячих робіт;
- рольові ігри, тренінги;
- «Телефон довіри», «Журнал відгуків та пропозицій», «Скринька уваги і поваги», «Спільно вирішуємо проблеми»;
- спільні заняття з дітьми (вечори відпочинку, спортивні свята і розваги, участь в підготовці вистав, лялькового театру, виставок тощо).

Отже, для успішної інклюзії в умовах загальноосвітньої школи необхідно враховувати наступні фактори: командний підхід; задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей; співпраця з батьками; створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі [3].

Таким чином, взаємодія соціального педагога з батьками дітей з особливими потребами полягає в організації цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні психолого-педагогічних і соціальних проблем; забезпеченні всебічного розвитку дитини відповідно до її задатків, схильностей, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей, культурних потреб; формування у неї моральних норм і створення умов для її успішної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гецько С.І. Взаємодія дитячого садка з батьками дітей з особливими потребами / С.І. Гецько // Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в навчальних закладах: збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 1 (44) 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ozfm/2011_44/getsko.pdf.
2. Закусило О.Ю. Прикладні аспекти соціальної роботи з сім'ями, що мають дітей з особливими потребами // О.Ю. Закусило, Н.В. Вільхова-Марчук // Сучасні проблеми навчання, виховання та інклюзії людей з особливими потребами. – Розділ I. – С. 76–82.
3. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДІ інклюзивної освіти. / [Укладачі: Савчук Л.А., Юхимець І. В.], – Рівне: РОППО, 2013. – 53 с.
4. Соловйова Т.Г. Соціально-педагогічні основи роботи з батьками дітей з особливими потребами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Т.Г. Соловйова. – Київ, 2009. – 23 с.

УДК 37.03:316.61

Т.С. Соколова

ПРИНЦИПИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність дослідження полягає в тому, що принципи статевого виховання визначають основи, на яких будуються позиції педагогів, психологів, вихователів. Їх декілька:

Принцип реалістичності має на увазі побудову статевого виховання на основі реалістичного розуміння статевої диференціації, статевих відмінностей і сексуальності людини, а не на основі «позитивних» чи «негативних» крайніх стереотипів повсякденного здорового глузду. Нереалістичні вимоги до статевого виховання, звернення до нього як до невідкладного радикального засобу вирішення вже наявних проблем, перетворення його в «профілактику сексуальності» дескредитують саму ідею статевого виховання.

Принцип перспективної ініціативи виходить з того, що, розвертаючись в сьогоденні і виходячи з досвіду минулого, статево виховання спрямоване на підготовку до майбутнього, а тому має враховувати актуальне для молодого покоління прогнозування перспектив.

Принцип активності спонукає не чекати проблемної поведінки, а користуватися всіма прийнятними ситуаціями, а за необхідності створювати їх, щоб забезпечити підлітків необхідними установками та інформацією.

Принцип оптимізації завдань диктує необхідність гнучко й оперативно співвідносити перспективні цілі статевого виховання з неминучими обмеженнями його можливостей.

Принцип вироблення індивідуальних і соціальних значень передбачає те, що молоде покоління має не лише дізнаватися про стать і стосунки між статями, а й формувати індивідуальне емоційне ставлення до них, співвіднесене з соціальним значенням певних проявів статі.

Принцип адресності: статеве виховання – це неподання всім одним і тих самих «істин», догм у застиглій формі. Статеве виховання (методи, стиль, обсяг інформації та її повнота) має відповідати рівню психічного і фізичного розвитку, враховувати соціальний та культурний рівень аудиторії, регіональні стереотипи масової свідомості та ін.

Принцип комплексності диктує планування й оцінку конкретних заходів як структурних елементів загальної системи виховання, соціалізації та освіти.

Принцип безперервності характеризує динаміку статевого виховання як безперервного, послідовного і наслідуваного процесу, що починається з раннього віку і кожний етап якого стає основою для подальших етапів.

Принцип правдивості виключає помилкові відповіді й численні способи відходу від відповідей на запитання, які цікавлять молоде покоління: завжди говорити правду відповідно до віку й можливостей розуміння.

Принцип довіри передбачає серйозне ставлення до переживань та інтересів дитини, бажання і готовність їх зрозуміти, виключає підозри, вистежування.

Принцип контролю та підтримки застерігає від сліпої довіри, яка на практиці обертається байдужістю і зведенням системи статевого виховання до стихійно-спонтанної соціалізації. Цей принцип передбачає ненав'язливий контроль і спрямування поведінки підлітків, обережну та делікатну допомогу їм у розв'язання посталих питань і проблем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батькам про особливості морально-статевого виховання дітей підліткового віку // Директор школи - 2005.- №2.- с. 21-24.
2. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : Науково-методичний посібник - К.: ІЗМИ, 1998. - 204с.
3. Бех І.Д. Проблеми методів виховання в сучасній школі // Педагогіка і психологія. - 1996. №4. - с.136 -144.
4. Гаубас С.М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах // Все для вчителя. -2006.-№ 1-2. - с. 22-25.

УДК 37.013.42:316.356.2

Ю.Ю. Супрун

СИСТЕМА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ

Актуальність дослідження. Проблема молоді сім'ї є актуальною, тому що у сім'ї знаходять відображення всі соціальні проблеми, які характерні на даному етапі розвитку сучасного суспільства.

Вивченням проблем молоді сім'ї, розробкою форм, методів, технологій роботи з ними займаються науковці О. Безпалько, В. Бойко, А. Капська, Р. Овчарова, Т. Семигіна, І. Трубавіна, М. Шакурова, Т. Шептенко та фахівці Державного інституту проблеми сім'ї та молоді (Ю. Якубова, Л. Волинець та ін.), лабораторії сімейного виховання Інституту проблеми виховання НАПН

України (В. Постовий, О. Докуніна, Т. Алексеєнко), Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України (З. Кісарчук, Г. Оніщенко та ін.), Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді (З. Зайцева, І. Іванова).

Метою статті є дослідження особливостей становлення молодого сім'ї, визначення її проблем, знаходження шляхів попередження явищ, які порушують її функції та впливають на нормальну життєдіяльність.

До проблем молодого сім'ї в сучасному соціумі можна віднести: зниження кількості зареєстрованих шлюбів, збільшення кількості розлучень, погіршення матеріального становища родин, вплив таких негативних явищ, як алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність та інших явищ на стійкість сімейних стосунків тощо. Зазначені проблеми призводять до зменшення кількості благополучних сімей, тобто сімей, які повноцінно виконують свої функції [3].

Перед молодого сім'єю стоять особливо гострі проблеми матеріально-економічного та житлово-побутового характеру. Невизначеність майбутнього, незайнятність у сфері суспільного виробництва, нестабільність заробітків, невідповідність до сімейного життя та виживання у таких умовах негативно позначаються не лише на демографічній ситуації в Україні, а й на внутрісімейних процесах, характері взаєностосунків членів сім'ї, сім'ї з оточуючим середовищем, вихованні дітей, організації вільного часу сім'ї.

Метою соціально-педагогічної роботи з сім'єю є збереження цілості сім'ї, захист прав і інтересів її членів, створення оптимальних умов для розвитку особистості, надання допомоги (психолого-педагогічної, посередницької у вирішенні соціальних, економічних, медичних, правових проблем) [1, с. 215]. Соціально-педагогічна робота з молодими сім'ями полягає у забезпеченні соціальної профілактики сімейного неблагополуччя; здійсненні системи заходів, спрямованих на запобігання аморальній, протиправній поведінці дітей та молоді; наданні допомоги батькам у розв'язанні складних питань «сімейного виховання», здійсненні соціальних послуг та соціальної реабілітації.

Соціально-педагогічна робота з молодого сім'єю спрямовується на всю сім'ю в цілому, а також на окремих її членів (дітей, батьків, подружню пару), інших членів родини). У процесі такої роботи вирішується питання раціональної організації внутрісімейного та з оточуючим середовищем спілкування, нормалізації життєдіяльності і відпочинку сім'ї та окремих її членів, допомога надається у раціональному розв'язанні складних сімейних колізій, конфліктів, знімаються стреси.

Соціальний педагог виступає посередником між сім'єю, державою, громадськими організаціями та законодавчими органами. Соціальні послуги спрямовуються на допомогу у створенні й поліпшенні умов життєдіяльності сім'ї, можливостей її самореалізації, на захист її прав та інтересів. Це, насамперед, роз'яснення про пільги, що надаються молодим сім'ям, жінкам, самотнім, неповнолітнім матерям, дітям з неблагополучних сімей і сімей групи ризику, їх батькам, формування їхньої правосвідомості, відповідального ставлення батьків до батьківських обов'язків, надання різних видів соціальних послуг молоді, яка збирається взяти шлюб. Молодій сім'ї, неповнолітнім та

молоді має бути гарантованим надання різного роду інформативних консультацій.

Робота з молодими сім'ями по стабілізації сімейних стосунків це, насамперед, діяльність ЦСССДМ, при яких створено різноманітні клуби молодих батьків, школи молодої матері, батьківської підтримки, телефони довіри, консультативні пункти при школах, ПТУ, соціальних служб для батьків, соціально-медичні курси для молодих жінок та ін. Основні форми роботи такої школи наступні: семінари, конференції, «круглі столи», індивідуальні консультації, тренінги, вивчення педагогічних ситуацій, педагогічні бліцтурніри, сімейні посилки, психодрами, кінолекторії тощо. При ЦСССДМ працює понад 250 таких клубів [2].

Соціальної допомоги потребують також неповнолітні та одинокі матері, неблагополучні сім'ї, сім'ї з дітьми-інвалідами, прийомними, усиновленими дітьми, вихователі дитячих будинків сімейного типу; сім'ї, в яких виховуються проблемні діти, а також обдаровані; сім'ї з нестандартними дітьми, де дитина зазнала різного виду насильства (фізичного, психічного, сексуального) та ін.

У процесі такої роботи соціальним педагогом надається також соціальна, психолого-педагогічна допомога вчителям, шкільним психологам, класним керівникам з питань організації їх взаємостосунків з батьками, класним колективом, вивчення особливостей окремих класних колективів та дітей, робота з окремими категоріями сімей та дітьми в таких сім'ях.

Отже, така робота допомагає людям знайти душевну рівновагу, почуття безпеки, навчити їх долати стресові ситуації, труднощі, поважати і розуміти себе та близьких людей. Чимала допомога у цьому плані молодій сім'ї надається шляхом друку матеріалів у місцевій пресі, регламентуванню роботи, тематичних передач по телебаченню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методи та технології роботи соціального педагога / Автори-укладачі: С.П.Архипова, Г.Я. Майборода, О.В.Тютюнник. Навчальний посібник.– К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 496 с.
2. Таланчук П.М. З думою про Україну [Текст]: вибрана публіцистика / П.Таланчук; ред.-упорядник В.О. Карпенко. – К.: Університет «Україна», 2008. – 480 с.
3. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник / А.Й. Капська, І.В. Пеша, О.Ю. Міхеєва, М.Г. Соляник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 328 с.

УДК 37.013.42:316.621-053.2/.5

Д.С. Терещенко

ФЕНОМЕН ГІПЕРАКТИВНОСТІ ДИТИНИ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Завданням сучасної школи являється досягнення найбільш ефективної суспільної форми організації навчальної діяльності дітей. Однак, для цього

необхідно знати природу й закономірності індивідуальних особливостей дітей як суб'єктів навчальної діяльності.

Необхідність спеціального вивчення індивідуальних особливостей дітей як суб'єктів навчальної діяльності також являється актуальним в аспекті розробки проблеми формування особистості школярів.

Поняття «гіперактивність» складається з двох частин: «гіпер» та «активність». Гіпер – (від грецьк. ὑπέρ – над, зверх), прийменник або складова частина складних слів, що означає: 1) перебуваючий вгорі, 2) збільшений щодо норми.

Активність (з лат. *aktivus* – дієвий, діючий), а зокрема що стосується роботи «активність особистості» – особливий вид діяльності або особлива діяльність, що відрізняється інтенсифікацією своїх основних характеристик (цілеспрямованості, мотивації, усвідомленості, володіння способами й прийманнями дій, емоційності), а також наявністю таких властивостей як ініціативність та ситуативність [3, 14].

Отже, гіперактивність – стан, при якому активність і збудливість людини перевищує норму. У випадку, якщо подібна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад. Гіперактивність частіше зустрічається у дітей та підлітків, ніж у дорослих людей, тому що викликається емоціями.

У широкому сенсі «гіперактивність» означає круг різноманітних проблем поведінки – неслухняність, часті нічні пробудження, а також багатослівна, нав'язлива або залежна поведінка і т.д. У психіатрії під гіперактивністю розуміють руховий неспокій дитини [25].

Не дивлячись на те, що цією проблемою займаються багато фахівців (педагоги, дефектологи, логопеди, психологи, психіатри), в даний час серед батьків і педагогів все ще існує думка, що гіперактивність – це всього лише поведінкова проблема, а іноді і просто «розбещеність» дитини або результат невмілого виховання.

З аналізу вітчизняної й закордонної літератури випливає, що гіперактивна поведінка вже стала об'єктом дослідження різних фахівців, однак найбільше число опублікованих робіт є дослідженнями клінічного напрямку.

Однак неясно, чи говорять вони про зв'язок гіперактивності з емоційними проявами, або ж про те, що емоційна сфера являється одним із структурних компонентів гіперактивності.

Аналіз робіт клінічного напрямку дозволяє зробити наступні висновки:

1. Психофізіологічною основою гіперактивної поведінки в дитини може бути незрілість, недосконалість, порушення або розлади роботи мозку (по типу малих мозкових дизфункцій);

2. Прояв гіперактивної поведінки дитини, захоплює кілька сфер, серед яких найчастіше зустрічаються різні варіанти комбінації трьох симптом: надлишку рухової активності, порушення емоційної поведінки, дефіцит уваги.

Перейдемо до розгляду проблеми гіперактивності в психолого-педагогічних дослідженнях. Потрібно відзначити, що у вітчизняній психології майже немає робіт, спеціально присвячених вивченню гіперактивних дітей.

Деякі дослідження стосуються лише окремих характеристик дітей з таким типом поведінки [4, 15].

На підставі зроблених аналізів літератури можна зробити наступні висновки:

1. Найбільше число опублікованих робіт з вивчення гіперактивності є дослідженнями клінічного напрямку. Психофізіологічною основою гіперактивної поведінки в цих роботах виступає незрілість, недосконалість, порушення й розлади роботи мозку (по типу малих мозкових дизфункцій). Однак залишається неясним, яким чином гіперактивність співвідноситься з мінімальними мозковими дизфункціями: в одних дослідженнях вони виступають по відношенню один до одного як наслідок і причина, в інших вивчаються паралельно й незалежно один від одного.

2. Наявність мінімальних мозкових дизфункцій різних ступенів складності не може вважатися універсальним пояснювальним фактором, відповідальним за зміст гіперактивності і її причини; необхідна розробка психолого-педагогічного підходу до вивчення даного феномена поведінки, його структури й динаміки в конкретних умовах виховання й навчання дитини.

3. У більшості досліджень гіперактивність розглядається як ряд симптомів, серед яких найчастіше зустрічається різні варіанти сумісництва трьох з них: надлишку рухової активності, порушення емоційної поведінки й дефіцит уваги. Різні співвідношення цих (основних) симптомів і ряду додаткових проявів дозволяють припустити різні варіанти гіперактивності, відповідно до яких і повинна будуватися диференційована робота.

4. Вивчення гіперактивності в психологічній літературі йде в напрямок уточнення поняття «гіперактивність» її основних складових. Однак і сьогодні актуальними завданнями залишаються: виявлення динаміки різних форм гіперактивної поведінки, з'ясування причин, що лежать в основі гіперактивної поведінки; пошук психологічних шляхів корекції знижених регулятивних можливостей психіки у гіперактивних дітей. [9]

Отже, проаналізувавши літературу, ми визначили що таке гіперактивна поведінка, характеристика гіперактивної поведінки. В цьому питанні ми проаналізували досвід різних науковців, дослідили історію виникнення проблеми гіперактивності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дробинский А.О. Синдром гиперактивности с дефицитом внимания // Дефектология. – №1. – 1999. – С. 31–36.
2. Ілляшенко Т.Д. Чому їм важко вчитися? – К.: Почат. Навч. №2 – 2006.
3. Красов В.А. Гипердинамический синдром у детей младшего школьного возраста: Автореф. дис. канд. мед. наук. – М., 1989 – С. 20.
4. Лютова Е.К., Моница Г.Б. Шпаргалка для взрослых: Психокоррекционная работа с гиперактивным, агрессивными, тревожными и аутичными детьми. – М.: Генезис, 2000. – 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Останнім часом актуальності набуває проблема девіантної поведінки неповнолітніх, що завжди пов'язано з невідповідністю вчинків, дій, видів діяльності нормам, правилам поведінки, установкам, цінностям.

Розробки нових підходів до визначення і діагностики відхилень (екологічний, психодіагностичний, емпіричний та ін. підходи) підтверджує інтерес світової та вітчизняної наукової думки до проблеми відхилення у поведінці, до розробки класифікації видів профілактики навчання (І.Козубовська [3;с.32], В. Кондрашенко [4;с.24], Є. Торндайк [8;с.27]).

Мета статті: провести теоретичне узагальнення видів профілактики девіантної поведінки неповнолітніх

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що під профілактикою девіантної поведінки дітей підліткового віку вчені розуміють комплекс цілеспрямованих колективних і індивідуальних впливів на свідомість, почуття і волю учнів з метою вироблення в них імунітету до негативних впливів оточуючого середовища, попередження асоціальної спрямованості, їхньої антигромадської поведінки і перебудови ставлення учнів до оточуючої дійсності в процесі перевиховання [1;с.48–3;с.23].

Головна мета профілактичної діяльності з дітьми, схильними до девіантної поведінки полягає в сприянні адаптації дитини в світі, допомозі їй у встановленні доброзичливих стосунків, усуненні дефіциту спілкування, сприянні в розв'язанні власних проблем, розвитку в підлітків почуття відповідальності за свою поведінку, яке сприяє усвідомленню не лише своїх прав, а й обов'язків [1;с.48;-2;с.42].

Серед провідних шляхів профілактики девіантної поведінки учнів основної школи можна визначити:

- пропаганду здорового способу життя;
- залучення школярів до активної діяльності за інтересами (спортивної, трудової, технічної, музичної тощо);
- організацію трудового виховання, що дає можливість залучити переважну частину схильних до девіантної поведінки учнів до цікавої роботи в позаурочний час, оволодіти їм певною спеціальністю;
- проведення ранньої діагностики і педагогічної корекції;
- оздоровлення середовища і надання допомоги неповнолітнім, які виявились у несприятливих умовах життя і виховання;
- реалізацію індивідуального підходу з опорою на позитивні якості;
- організацію самовиховання дітей підліткового віку.

Варто звернути увагу на те, що існує первинна і вторинна профілактична робота. **Первинна профілактика** носить інформаційний характер і спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричної відмови від асоціальних стандартів поведінки та негативних звичок. До форм зазначеної профілактики належать: рольові та ділові ігри; педагогічна психотерапія;

аутотренінги; мозкові атаки; організація госпрозрахункової трудової діяльності; діяльність консультаційних клубів та клубів спілкування підлітків „групи ризику”; фітотерапія; переконання; авансування довір’ям; систематична об’єктивна оцінка діяльності учня; вправлення (привчання); заохочення (схвалення); покарання; педагогічний „вибух”; проведення тематичних дискотек; методи саморегуляції; проведення занять у формі тренінгів; моделювання на заняттях ситуацій, наближених до реальних; використання активних та інтерактивних методів навчання; проведення тижнів та годин здоров’я, виставок малюнків із заохочувальними призами; організація спортивних змагань, поїздок на природу; арттерапія ; метод створення ситуацій успіху; метод перспективних ліній; метод імітації; метод проблемних завдань; метод прогнозування; метод аналогій; метод прикладу; організація теле- і радіопередач, усні журнали; відеолекторії ; тематичні акції; зустрічі з працівниками органів охорони здоров’я, правоохоронних органів, громадських організацій; соціальна реклама; індивідуальні та групові юридичні, психологічні, медичні консультації; фестивалі; конкурси; вуличні ігротеки; концерти; шоу-програми; тренінги комунікативності , особистісного росту, успішності; ігри-випробування « Екстрім » та деякі інші; практичні заняття з проблем профілактики негативних явищ [3].

Вторинна профілактика ставить за мету обмеження поширення окремих негативних явищ, що мають місце в суспільстві. Виходячи з цього, педагогічна робота в межах вторинної профілактики зосереджується в різноманітних осередках допомоги особистості: курс соціотерапії «12 кроків»; спеціальна лінія «Телефону довіри»; анонімні кабінети тестування на ВІЛ; консультативні пункти для батьків, діти яких ВІЛ-інфіковані чи наркозалежні; мобільні консультаційні пункти; соціально-психологічні тренінги; центри ресоціалізації наркозалежної молоді. Проводять цю роботу вчителі, фахівці-психіатри, психотерапевти, психологи, медичні працівники, співробітники громадських організацій, волонтери.

Зокрема, широкого розповсюдження в сучасній школі набули тематичні дискотеки до Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом , на яких учитель перед включенням тієї чи іншої композиції коротко розповідає про співаків, що померли чи хворі на СНІД. Під час пауз проводяться мікроконкурси на кращі знання з проблем небезпеки наркоманії, шкідливих звичок, безладних статевих стосунків.

Масового розповсюдження на сучасному етапі розвитку суспільства набув і волонтерський рух, який знайшов свій прояв у виїзних лекціях та зустрічах у літній період лікарів, психологів, наркологів з підлітками. Цікавий досвід щодо організації волонтерської діяльності з підлітками, схильними до прояву різноманітних девіацій у поведінці, накопичено Харківським гуманітарно-педагогічним інститутом, який полягає у: написанні диктантів; проведенні тематичних бесід з підлітками; організації конкурсу плакатів; проведенні рейдів у мікрорайонах міста; організації виховних годин; проведенні вікторин, анкетування та тестування учнів, конкурсів малюнків, театралізованих виступів; організації спортивних змагань, спортивно-родинної

естафети «Ми за здоров'я», військово-спортивних змагань «Нумо, дівчата та хлопці», міні-спартакіад, тощо [4;с.264].

Таким чином, під профілактикою девіантної поведінки дітей підліткового віку розуміється комплекс цілеспрямованих колективних і індивідуальних впливів на свідомість, почуття і волю учнів з метою вироблення в них імунітету до негативних впливів оточуючого середовища, попередження асоціальної спрямованості, їхньої антигромадської поведінки і перебудови ставлення учнів до оточуючої дійсності в процесі перевиховання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козубовська І.В. Рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх (психолого-педагогічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук / І.В. Козубовська. – К.: 2001. – 48 с.
2. Оржеховська В.М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук / В.М. Оржеховська. – К.: 2000. – 42 с.
3. Терещенко В.І. Система профілактики правопорушень серед дітей і підлітків засобами гуманізації сучасної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / В.І. Терещенко. – К.: 2002. – 23 с.
4. Штефан Л.А. Соціально-педагогічна теорія та практика в Україні (20–90-ті рр. ХХ ст.) / Л. Штефан. – Х.: Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2002. – 264 с.

УДК 37.013.42:343.915

А.В. Федірко

ПІДЛІТКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Тенденції зростання злочинності серед неповнолітніх в Україні, що спостерігаються в останні роки, викликані непротими соціально-економічними умовами, які супроводжують сучасний період розвитку України, та багатьма іншими чинниками, котрі виникають у переломні моменти становлення правової, демократичної та соціальної держави.

Проблемою злочинності в цілому, та конкретно причинами злочинності неповнолітніх займалися такі дослідники, як: О.М. Бандурка, В.В. Вовк, А.О. Гнітій, І.П. Голосніченко, Р.А.Калюжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, В.І. Олефір, О.П. Рябченко, М.А.Самбор, Т.В. Смалюк та ін.

Особливо важливим напрямком наукових досліджень в межах даної проблематики є вивчення причин правопорушень, а власне злочинів, з метою їх попередження та профілактики. Також однією з гострих проблем українського суспільства є проблема правопорушень неповнолітніх. За статистичними даними злочинність неповнолітніх має таку структуру: злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %; хуліганство – 6,2 %; крадіжки – 70,5 %; злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %; інше – 9,4 %. Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів,

у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, два-три розбійні напади, вісім пограбувань, сімдесят крадіжок приватного та державного майна [3, с. 31-32]. Ця статистика свідчить про надзвичайну актуальність визначеної проблеми. Від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції правопорушень у майбутньому, а й розвиток морального середовища у суспільстві в цілому.

Для профілактики злочинності серед неповнолітніх суттєве значення має і процесуальна діяльність судів, що здійснюють провадження у кримінальних справах. Ефективні правові заходи, які суди застосовують щодо неповнолітніх, можуть реально сприяти попередженню вчинення ними нових злочинів та виправленню підлітків.

Не сприяє боротьбі зі злочинністю неповнолітніх і загальноприйнята думка про те, що відповідальність настає лише після досягнення віку 16 років, а за деякі злочини – 14 років. Інколи дорослі ще й заохочують неповнолітніх, повідомляючи їм, що за вчинення злочину їм не буде ніякого покарання, оскільки вони не досягли віку, з якого до них можна застосовувати кримінальне покарання. Проте це не так, оскільки за чинним законодавством слідчий встановивши в кримінальній справі, що суспільно-небезпечне діяння вчинене особою віком від одинадцяти років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність, виносить мотивовану постанову про закриття справи та застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру. Після чого суд розглядає справу і з врахуванням обставин здійсненого діяння, характеристик неповнолітнього та його батьків вирішує, який примусовий захід виховного характеру можливо застосувати[2, с. 16-18].

Значно впливають на мотивацію вчинків неповнолітніх їх вікові особливості. Такими особливостями є :недостатній життєвий досвід, схильність до наслідування, вплив на них оточуючих(особливо дорослих), бажання показати себе самостійним і намагання звільнитися від контролю та опіки з боку батьків, вихователів, специфічне трактування таких понять, як «сміливість», «чесність», «дружба», неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій, недостатній розвиток, інколи і повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, тощо.

Проблематика правопорушень була і залишається однією з провідних площин для досліджень. Загальновідомо, що правопорушенням є протиправне, винне (умисне чи необережне), юридично каране суспільно-шкідливе чи суспільно-небезпечне діяння (дія чи бездіяльність). Це явище існувало завжди, у будь-який період розвитку держави та права. Правопорушення поділяються на проступки та злочини за обсягом протиправності і шкідливості. Правопорушення можуть мати місце у всіх сферах життя[4, с. 45].

Таким чином, ситуація зі злочинністю у дитячому середовищі вимагає удосконалення профілактичної роботи, пошуку ефективних форм взаємодії всіх заінтересованих організацій, діяльність яких спрямовано на запобігання втягненню підлітків у протиправну діяльність, що і відбувається у вітчизняній школі шляхом посилення заходів, спрямованих на профілактику злочинності серед неповнолітніх. Одним із найважливіших напрямів виховної роботи з

дітьми та молоддю є превентивне виховання та профілактична робота щодо подолання злочинності серед неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрійв І.К. Причини злочинності неповнолітніх у світлі кримінологічних теорій // Вісник Львівського ун-ту. – Серія юридична. Вип. 37. – 2002. – С. 467–475.
2. Вовк В.В. Причини злочинності серед неповнолітніх та їх профілактика / В.В. Вовк // Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні. – 2016. – Том 2. – С. 16-18.
3. Гнітій А.О. Сучасний стан злочинності неповнолітніх в Україні / А.О. Гнітій // Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні. – 2016. – Том 2. – С. 31-32..
4. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст]: підручник / [О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко та ін.; відп. ред. Зайчук О.В.]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 685 с.

УДК 364. 044. 24

Ю.А. Черепанова

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЛЯ ЩОДО ДІТЕЙ В РОДИНІ

Як відомо, Україна сьогодні переживає часи політичної й економічної нестабільності та поряд з цим, вона велика незалежна європейська країна, що розвивається. Тому в нашій державі актуальним являється проблема розвитку принципів гуманних міжособистісних відносин. Та, на жаль, в сучасному суспільстві нас всюди застає насилля. Ним активно «пригощає» телебачення, сучасні літературні описи рідко обходяться без принизливих і жорстоких сцен, ми самі часто стаємо свідками, а то й учасниками хамської поведінки на вулиці. Хвиля насильства не минає ні мегаполіси, ні забуті Богом провінційні куточки. Та що найстрашніше, навіть в сім'ї людина тепер не може знайти захисту, бо найпоширенішим стає домашнє насильство. Останнє десятиріччя насилля над дитиною в родині було визнане суспільством та науковцями як серйозна та масштабна проблема, що породжує множину інших соціально-психологічних, індивідуальних та соціальних проблем.

Згідно з результатами, отриманими Державним комітетом України у справах сім'ї і молоді, 33440 неповнолітніх із 52600 сімей потребують соціально-правового захисту; 90% дітей, які втекли з дому, хоч і мають батьків, але не можуть повернутися додому через негативного ставлення до них в сім'ї. Взагалі статистика по Україні просто вражає своєю жахливістю: кожна третя дитина не виживає до трьох років; кожна п'ята стає безпритульною; кожна десята закінчує життя самогубством; здоровою до школи вступає лише кожна дев'ята; закінчує школу здоровою лише кожна двадцята; кожную тридцять другу дитину покидають або гублять; у кожному будинку дитини на шістдесят ліжечок утримуються дев'яносто покинутих немовлят. Практично щодня по телебаченню і в пресі з'являються шокуючі повідомлення про чергове побиття, чи про те, що батьки покидають або просто виганяють на вулицю власних

дітей. А скільки випадків насильства не зареєстровано. Тому, на нашу думку, проблема насильства над дитиною сьогодні не втрачає своєї актуальності, її аналіз виходить за межі вивчення офіційної статистики звернень, оскільки ця проблема має глибоке коріння.

До сучасних дослідників, які займаються попередженням насильства над дітьми можна віднести: О. Черепанову, І. Звереву, С. Хлебик, А. Мудрика, Л. Коваль, Г. Голованову, З. Білоусову, В. Бондаровську та ін.

Згідно Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», соціальна робота з дітьми та молоддю – це діяльність уповноважених органів підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності, та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб.

Соціальна робота в аспекті протидії жорсткому поводженню з дітьми має такі завдання: інформувати про сутність і наслідки жорсткого поводження з дітьми, відповідальність за них; показувати моделі сімейного та суспільного виховання, людських стосунків, які засновані на гуманних і демократичних засадах; роз'яснювати права членів сім'ї, вчити їх реалізовувати та захищати і на цій основі будувати власні моделі сімейного життя і сімейного виховання; змінювати ставлення суспільства до жорсткого поводження з дітьми, активізує громадську позицію людей; сприяти самореалізації дітей і дорослих [1, с. 217].

Соціальний педагог/працівник, який працює з дітьми, що зазнали насильства, в своїй роботі обов'язково використовує технології з різних галузей знань і наук. Такою технологією, насамперед, є соціально-педагогічна профілактика.

Соціально-педагогічна профілактика, в загальному значенні, – це науково обґрунтований і вчасно застосований вплив на вихованця з метою збереження їх функціонального стану, попередження можливих негативних процесів у їх життєдіяльності: це діяльність із попередження соціальної проблеми, соціального відхилення та нейтралізації причин, які їх породжують.

Сьогодні профілактична робота базується на таких основних принципах: довготривалість та непереривність; послідовність та систематичність; адресність; своєчасність; доступність; інтеграції в навчально-виховний процес; комплексність.

Система соціально-педагогічної профілактики насильства дітей – це поєднані у певній послідовності дії соціального педагога/працівника та інших фахівців, що включають в себе комплекс заходів первинної, вторинної і третинної профілактики насильства дітей.

Таким чином, можна сказати, що соціально-педагогічна профілактика насильства щодо дітей в родині – вид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється уповноваженими структурами, спрямований на: попередження, усунення та подолання чинників ризику виникнення насильства щодо дітей; раннє виявлення насильства; організування системи заходів, спрямованих на

надання допомоги дитині, яка постраждала від насильства, а також на роботу з агресором, з метою недопущення повторних випадків насильства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Система захисту дітей від жорстокого поводження: Навчально-методичний посібник / За ред.: К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: Держсоцслужба, 2005.
2. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика: Монографія / І.М. Трубавіна. - Х.:Нове слово, 2007.
3. Щербак Н. Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей в сім'ї // Рідна школа. – 2002. – №10.

УДК 801.675.2

М. С. Ширяєв

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Дитяча злочинність стає невід'ємною частиною нашої дійсності. Нецензурна лайка підлітків, списані дитячою рукою ліфти, під'їзди, паркани, стіни будинків перестають викликати обурення.

На сторінках газет і журналів, у теле- та радіоповідомленнях звичною стала кримінальна хроніка, значне місце в якій займають злочини та правопорушення неповнолітніх. За даними районних відділів міліції почастишали крадіжки у самотніх людей похилого віку. Крадуть живність, речі, продукти і жебрацьку пенсію, що частіше за все є останнім засобом для існування. Винуватцями виявляються малолітні сусіди літніх людей.

Проблемою наукового вивчення питання важковиховуваних, дезадаптованих підлітків, схильних до протиправної поведінки, займалися різні вчені. Відомі праці таких науковців як А.Капська, В.Синьов, В.Шахрай, Л.Перцова, О.Вакуленко, О.Беца, І.Дубиніна, О.Колб, В.Кривуша, І.Пінчук, Н.Максимова, С.Толстоухова.

Аналіз наукової літератури показує, що проблема відхилень у поведінці останнім часом викликає у дослідників і практиків усе більший інтерес. Про це свідчить стрімкий ріст кількості досліджень і публікацій з питань різноманітних аспектів відхилень у поведінці – аморальних, протиправних тощо. Але, на жаль, дослідники мало звертають увагу на питання нагляду за дітьми, схильними до порушень норм моралі, до правопорушень, а, отже, актуальним у наш час є питання соціальної роботи із неповнолітніми, схильними до правопорушень.

Не можуть не позначатися на дитячій злочинності гострі соціально-економічні проблеми сьогодення. Діти безробітних, бездомних, зuboжілих людей поповнюють ряди неповнолітніх злочинців. Вчителі та вчені, міліція й суди, влада, громадськість – усі стурбовані цією серйозною і гострою проблемою. Дитяча злочинність стає темою обговорення на зборах, педагогічних радах, в комісіях у справах неповнолітніх. Складаються плани

виховної роботи в школах, дитячих колоніях, спецустановах, виробляються заходи профілактики, створюються спільні поради школи, сім'ї, громадськості, органів правопорядку.

Стосовно теми нашого дослідження, в якості безпосереднього об'єкта соціального контролю в сфері профілактики злочинів виступає особистість учнів-правопорушників (важковиховуваних) як носіїв різних громадських зв'язків, відносин і явищ, що мають криміногенну значимість. До них, перш за все, слід віднести:

- дітей і підлітків, які самовільно залишили навчання в школах, технікумах, профтехучилищах та інших навчальних закладах, ніде не навчаються, не працюють і ведуть антигромадський спосіб життя;
- важковиховуваних і невстигаючих учнів, тих, хто систематично порушує шкільний режим і правила суспільної поведінки;
- неповнолітніх, направлених або тих, хто повернувся зі спецшкіл і спецпрофтехучилищ;
- підлітків, які повернулися з місць ув'язнення, засуджених судами до покарання, не пов'язаних із позбавленням волі, а також умовно засуджених і переданих на перевиховання громадськості;
- засуджених учнів, щодо яких судами застосована відстрочка виконання вироку;
- бездоглядних підлітків з числа учнів, які вчинили правопорушення і перебувають на обліку в інспекціях у справах неповнолітніх [4, с.32].

У процесі здійснення профілактичних заходів, суб'єкти цієї діяльності адресують конкретні вимоги до об'єктів соціального контролю, використовуючи систему методів і засобів впливу на особу правопорушника. Ефективність їх значною мірою обумовлюється всебічним знанням самого об'єкта профілактики, особливостей різних груп і контингенту неповнолітніх правопорушників, їх морально-психологічні властивостей, соціального середовища і найближчого побутового оточення. Це має першорядне значення для правильного визначення організаційних форм профілактичної виховної роботи.

Таким чином, у плані профілактичної роботи із неповнолітніми, схильними до протиправної поведінки, велику роль відіграє соціальний працівник. Основна його діяльність ґрунтується на залученні дітей до громадської діяльності й відволіканні їх від вуличного способу життя; правове виховання; просвітництво – ліквідація правової безграмотності. Незнання своїх прав і обов'язків, втрата моральних цінностей, потік суперечливої інформації дезорієнтує поведінку підлітка. Тільки просвітництво, з'ясування кордонів між «не дозволено» і «дозволено» дозволить підлітку усвідомлено обрати свій шлях та уникнути протиправних дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баженов В. Профілактическая работа с несовершеннолетними правонарушителями. – М., 1994.
2. Джуджа О.М., Корецький С.М. Проблеми девіантної поведінки (кримінологічний аспект) / Науковий вісник. - 1999. - № 1. с. 74.

3. Закон України „Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх” від 24 січня 1995 р.
4. Корецький С.М. Профілактика девіантної поведінки молоді як протидія організованій злочинності / Уряд України... - К., 2001. - Т.22.
5. Панасюк М.Б. Соціальні технології роботи з попередження правопорушень // Управлінські аспекти соціальної роботи. - К., 2002. - С.344-368.

ПОЧУЄМО, ЗРОЗУМІЄМО, ДОПОМОЖЕМО

**Підсумкова збірка наукових робіт студентів та магістрів
факультету психології, історії та соціології**

**«СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ:
ТЕНДЕНЦІЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

Випуск X

**Формат 60×84
Папір офсетний
Умовно - друк. арк. 6,1
Наклад 46 прим.**

**Видавництво ХДУ
73000, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 47
Тел. (0552) 32-37-60, e-mail: muthenko@ksu.ks.ua**